

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
2019-YL-213

**DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK VE
YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI**

HAZIRLAYAN
İsmail GENCER

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Recep TEKELİ

AYDIN- 2019

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi İsmail GENCER tarafından hazırlanan “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları” başlıklı tez, (savunma tarihi) tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan			
Üye			
Üye			

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarih .....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdür

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2019

İsmail GENCER

ÖZET

DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK VE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI

İsmail GENCER

Yüksek Lisans Tezi, Maliye Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep TEKELİ

2019, XVIII + 122 sayfa

En bilinen tanımıyla yoksulluk; insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamaması, kişilerin minimum yaşam standartlarına sahip olamaması anlamına gelir. Yoksulluğun başlıca sebepleri olarak eğitim eksikliği, savaş ve siyasi istikrarsızlıklar, ulusal borçlar ve sosyal eşitsizlik sıralanabilir.

Son yıllarda sosyal bilimcilerin önemli araştırma konusu haline gelen yoksulluk, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan küreselleşmeyle beraber hem az gelişmiş hem de gelişmiş ülkelerin ortak problemi olmuştur. Tarihsel düzeyde kapsamı ve içeriği değişmekle beraber, ülkelerin yoksullukla mücadele çabaları kamu politikaları haline gelmiştir. Yoksulluk, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de göz ardı edilmemesi gereken birincil bir sorundur.

Bu kapsamda bazı seçilmiş AB ülkelerinin gelir dağılımını gösteren Gini katsayıları ve kamu sosyal harcama kalemleri yıllar itibariyle tablolar halinde gösterilmiştir. Türkiye'nin makroekonomik göstergelerine yer verilerek seçilmiş AB ülkeleriyle karşılaştırılmıştır.

Türkiye'de toplumun refahı için gelir düzeyi düşük ailelere yapılan yardımlardan bahsedilmiş, bu yardımları yapan kurumların yapısı incelenmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele, Küreselleşme.

ABSTRACT

POVERTY IN THE WORLD AND IN TURKEY AND FIGHT AGAINST POVERTY POLICIES

İsmail GENCER

Yüksek Lisans Tezi, Maliye Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep TEKELİ

2019, XVIII + 122 pages

Poverty in it's the most known definition, means that Inability to meet basic needs and having minimum living standards. The main causes of poverty are lack of education, war and political instability, national debts and social inequality.

Poverty, which has become an important research topic of social scientists in recent years, has become a common problem of both underdeveloped and developed countries as a result of increasing globalization since the second half of the 20th century. Because its scope and content have changed at the historical level, the efforts of countries to combat poverty have become public policies. Poverty in Turkey as well as all over the world is a primary issue that should not be ignored.

In this context, Gini coefficients and public social expenditure items, which show the income distribution of some selected EU countries, are shown in tables by years. Turkey's macroeconomic indicators were given place and were compared with selected EU countries.

Aids for family which has low income level by aiming of welfare society in Turkey, are mentioned, and the structure of aid agencies who has done these aids, has studied.

KEYWORDS: Poverty, Fight Against Poverty, Globalization.

ÖNSÖZ

Yoksulluk geçmişten günümüze insanlığın en büyük sorunlarından birisi olmuştur. Gerek uluslararası kuruluşlar gerek akademik dünya yoksulluk konusuyla hep yakından ilgilenmiştir. Çalışmamda yoksulluğun türlerine yer vererek Dünya'nın bazı ülkelerinde yoksulluğun mevcut durumu açıklanmaya çalışılmıştır. Türkiye'de yoksulluğun son durumu ve mücadele konusunda hangi kurumların ne çalışmalar yaptıkları incelenmiş ve tablolarla anlatılmaya çalışılmıştır.

Yüksek Lisans tezimi özel sektörde çalışarak yazmaya çalıştığım için zaman noktasında karşılaşmış olduğum sıkıntılar olmuştur ama bu durumumu büyük bir sabırla karşılayarak yardımcı olan ve tezimin hazırlanmasında çok değerli yardımlarını gördüğüm tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Recep TEKELİ'ye; bu tezi yazmamda yardımlarını hiç esirgemeyen eşim Merve YILDIZ GENCER'e ve bu süreçte maddi manevi yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi borç bilirim.

İsmail GENCER

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
GRAFİKLER DİZİNİ	xv
EKLER DİZİNİ	xvi
KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	3
1. YOKSULLUK KAVRAMI VE TÜRLERİ	3
1.1. Yoksulluk Kavramı.....	3
1.2. Yoksulluk Türleri.....	5
1.2.1. Mutlak Yoksulluk	5
1.2.2. Görelî Yoksulluk	6
1.2.3. Objektif Yoksulluk	8
1.2.4. Subjektif Yoksulluk	8
1.3. Yoksulluğun Sosyal Nedenleri	8
1.3.1. Demografik Nedenler	9
1.3.2. Eğitim	10
1.3.3. Sağlık	11
1.3.4. Göç.....	12
1.3.5. Hane Halkı Özellikleri	12
1.3.6. Sosyal Dışlanma	13

1.3.7. Dışsal Etmenler.....	13
1.4. Yoksulluğun Siyasi Nedenleri	14
1.4.1. Savaş ve Siyasi İstikrarsızlık	14
1.4.2. Tarihsel Nedenler.....	15
1.5. Yoksulluğun Ekonomik Nedenleri	15
1.5.1. İşgücü Piyasaları.....	15
1.5.2. Kaynakların Eksikliği	16
1.5.3. Devlet Borçları.....	16
1.5.4. Ekonomik Krizler	17
1.6. Gelir Dağılımı	18
1.7. Yoksullukla Mücadele Politikaları	19
1.7.1. Vergi Politikaları	19
1.7.2. Harcama Politikaları	20
1.7.3. Borçlanma Politikaları	20
2. BÖLÜM	22
2. DÜNYA'DA YOKSULLUK	22
2.1. Dünya'da Yoksulluk Profili.....	22
2.1.1. UNDP Gelişme Endeksleri	24
2.1.1.1. İnsani gelişim endeksi	25
2.1.1.2. Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişim Endeksi (EUIGE).....	26
2.1.1.3. Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (CDGE)	27
2.1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE).....	28
2.1.1.5. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (TCEE).....	29
2.2. Avrupa'da Yoksulluk Profili	31
2.2.1. İngiltere.....	31
2.2.2. Almanya.....	34
2.2.3. Fransa.....	38

2.2.4. İsveç	41
2.3. Yoksullukla Mücadelede Uluslararası Yardım Kuruluşları.....	43
2.3.1. UNDP	43
2.3.2. Dünya Bankası.....	44
3. BÖLÜM	46
3. TÜRKİYE’DE YOKSULLUK	46
3.1. Türkiye’de Yoksulluk Profili.....	46
3.1.1. Türkiye’de Eğitim-Yoksulluk İlişkisi.....	51
3.1.2. Türkiye’de Göç-Yoksulluk İlişkisi	53
3.1.3. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Doğrudan Yaklaşım	54
3.1.4. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Dolaylı Yaklaşım	54
3.2. Türkiye’nin İGE Değeri ve Sıralamalardaki Yeri.....	55
3.3. Türkiye’nin Seçilmiş Ülkelerle İGE Değerlerinin Kıyaslanması	56
3.4. Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı	57
3.5. Türkiye ile Seçilmiş AB Ülkelerinin Sosyal Harcamalarının Karşılaştırılması	60
3.6. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Vergi Dağılımı	64
3.7. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Harcamalar	66
3.7.1. Hane Halkına Yapılan Transferler	68
3.7.2. Sosyal Amaçlı Transferler	67
3.7.3. Gelirden Ayrılan Paylar	68
3.7.4. Hazine Yardımları	69
3.8. Türkiye’de Sosyal Yardım Harcamaları	70
3.9. AB Ülkelerindeki Asgari Gelir Desteğinin Türkiye’ye Uygulanabilirliği	72
3.10. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Etkin Kurumlar	74
3.10.1. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK).....	74
3.10.1.1. Genel sağlık sigortası	74
3.10.2. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.....	79

3.10.3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü	84
3.10.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü	88
3.10.5. Yerel Yönetimler	91
3.10.5.1. Ankara Büyükşehir Belediyesi	93
3.10.5.2. Yenimahalle Belediyesi	95
3.11. Kalkınma Planları ve Orta Vadeli Programlarda Yoksullukla Mücadele Politikaları	95
3.11.1. Orta Vadeli Programlar	95
3.11.1.1. 2014-2016 dönemi orta vadeli program	95
3.11.1.2. 2015-2017 orta vadeli program	96
3.11.1.3. 2016-2018 orta vadeli program	96
3.11.1.4. 2017-2019 orta vadeli program	97
3.11.1.5. 2018-2020 orta vadeli program	97
3.11.2. Kalkınma Planları	98
3.11.2.1. Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000)	98
3.11.2.2. Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)	99
3.11.2.3. Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı (2007-2013)	100
3.11.2.4. Onuncu beş yıllık kalkınma planı (2014-2018)	101
3.11.2.5. On birinci beş yıllık kalkınma planı (2019-2023)	101
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	105
5. KAYNAKLAR	110
6. EKLER	118
ÖZGEÇMİŞ	122

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. 2015 yılında SGB XII Kanun Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımların Dağılımı	36
Şekil 3.1. 25 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Durumu	53

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. OECD Ülkelerinin Görelİ Yoksulluk Oranları.....	7
Tablo 1.2. Günde 1,9 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)	18
Tablo 2.1. Ülke Gruplarına Göre Milli Gelirler (2017).....	23
Tablo 2.2. Kişi Başına Düşen GSMH'ye göre Dünya'nın En Zengin ve En Yoksul 10 Ülkesi.....	23
Tablo 2.3. UNDP Gelişme Endeksleri.....	24
Tablo 2.4. İnsani Gelişmişlik Endeksi.....	25
Tablo 2.5. Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişim Endeksi	26
Tablo 2.6. Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi.....	28
Tablo 2.7. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi	29
Tablo 2.8. En Fakir 10 Ülke İçin Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi.....	30
Tablo 2.9. İngiltere'nin Makro Ekonomik Göstergeleri.....	33
Tablo 2.10. Almanya'nın Makro Ekonomik Göstergeleri.....	37
Tablo 2.11. Fransa'nın Makro Ekonomik Göstergeleri.....	39
Tablo 2.12. İsveç'in Makro Ekonomik Göstergeleri.....	41
Tablo 3.1. Fert Yoksulluk Oranı.....	48
Tablo 3.2. Hane Halkı Fertlerinin Cinsiyet Durumuna Göre Yoksulluk Oranları	50
Tablo 3.3. Tutarlı Zaman Serisi Verileri ve Yeni Hedef Ölçütlerine Göre Türkiye'nin İGE Eğilimleri	56
Tablo 3.4. Türkiye'nin 2017 İGE ve Bileşen Göstergelerinin Seçilmiş Ülkelerle Karşılaştırılması.....	57
Tablo 3.5. Yıllara Göre Türkiye'nin Gini Katsayısı.....	57
Tablo 3.6. 1994-2018 Arası Kişi Başına Gelir: Dünya Ortalaması ve Türkiye (USD).....	58
Tablo 3.7. 2017 yılı Avrupa Ülkelerinin Gini Katsayıları.....	59
Tablo 3.8. Türkiye'nin Makro Ekonomik Göstergeleri.....	60
Tablo 3.9. Seçilmiş AB Ülkelerinin Makroekonomik Göstergelerinin Türkiye ile Karşılaştırılması.....	62

Tablo 3.10. 2019 Yılı Vergi Tarifesi	64
Tablo 3.11. 2010-2018 dönemi Türkiye’de Dolaylı Vergi Gelirleri	64
Tablo 3.12. Türkiye’de Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisinin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2010-2018)	65
Tablo 3.13. Hane Halkına Yönelik Yapılan Transferler (Milyon TL)	66
Tablo 3.14. Sosyal Amaçlı Transferler (Milyon TL)	68
Tablo 3.15. Gelirden Ayrılan Sosyal Amaçlı Paylar (Milyon TL).....	68
Tablo 3.13. Sosyal Amaçlı Hazine Yardımları (Milyon TL)	70
Tablo 3.17. Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri	71
Tablo 3.18. Sosyal Koruma Harcamalarının Yardım Türlerine Göre Dağılımı (Milyon TL)	71
Tablo 3.19. 2013 Ocak-Temmuz Dönemi Gelir Testi Sınıflandırması	75
Tablo 3.20. Gelir Seviyesine Göre Kişi ve Hanelerin Dağılımı, 2012-2016.....	76
Tablo 3.21. Yıllar İtibariyle Yeşil Kartlı Sayısı ve Toplam Yeşil Kart Harcaması	78
Tablo 3.22. SYDGM Yardımlarından Yararlanan Kişi Sayısı (2009-2016).....	81
Tablo 3.23. SHÇEK Yardımlarından Yararlanan Kişi Sayısı (2014-2018)	86
Tablo 3.24. Çocuğa Yönelik Hizmetler (2015-2018).....	87
Tablo 3.25. VGM Yardımlarından Yararlanan Kişi Sayısı (2006-2018)	90
Tablo 3.26. Yıllar İtibariyle Belediyeler Tarafından Verilen Toplam Yardım Miktarı	92

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 3.1. Hane Halkı Fertlerinin Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranı..... 52

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Bilgi İsteme Dilekçesi	118
Ek 2. Dilekçe Cevabı	119
Ek 3. Dilekçe Cevabı	120
Ek 4. Dilekçe Cevabı	121

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABB	: Ankara Büyükşehir Belediyesi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ASDEP	: Aile Sosyal Destek Programı
ASSEDIC	:Sanayi ve Ticarete Kalkınma Derneği
CDGE	: Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi
ÇBYE	: Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
EUİGE	: Eitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi
EUROSTAT	:Avrupa İstatistik Kurumu
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IBRD	: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
IFC	: Uluslararası Finans Kurumu
IMF	:Uluslararası Para Fonu
İGE	: İnsani Gelişme Endeksi
KASDEP	: Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MIGA	: Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı
OECD	:Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OVP	: Orta Vadeli Program
ÖİV	: Özel İletişim Vergisi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi

SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SGP	: Satınalma Gücü Paritesi
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYGM	: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
TCEE	: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEDIC	: Sanayi ve Ticaret İstihdam Ulusal Birliği
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
WB	: Dünya Bankası
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Kişilerin barınma, giyinme, gıda, yakacak gibi yaşamlarını sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları temel malzemelere maddi yetersizlikten dolayı ulaşamama ve sıkıntı yaşamaları neticesinde ortaya çıkan en temel olguya yoksulluk denilmektedir. Küreselleşen Dünya’da yoksulluk olgusu temel ihtiyaçların haricinde eğitim, sağlık ve toplum içinde sosyalleşme gibi genel ihtiyaçları da içine dahil ederek yoksulluğun kavramını genişletmektedir.

Özellikle son zamanlarda gelişen ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk kavramı öne çıkmaktadır. 1. Dünya Savaşı’ndan sonra ülkelerde yaşanan ağır ekonomik sorunlar neticesinde Dünya’nın hemen hemen her yerinde yoksulluk büyük bir sorun haline gelmiştir. 1929 Kara Perşembe olarak adlandırılan Dünya Ekonomik Bunalımından sonra ortaya çıkan işsizliği ortadan kaldırmak, sanayilerini geliştirerek ülkelerinin refah seviyelerini artırmak için ülkeler ekonomik anlamda temkinli davranarak birtakım tedbirler almışlardır.

Geçmişten günümüze yoksulluğun temel tanımı yapılmaya çalışılmış olsa da tam olarak bir tanım ortaya çıkmamıştır. Mutlak yoksulluk insanların yaşamlarını idame ettirebilmeleri için temel ihtiyaçlara olan gereksinimini tanımlamaya çalışırken, görece yoksulluk temel ihtiyaçların dışında bireylere toplum içindeki sosyalleşmelerini de göz önüne alarak bir çerçeve çizmektedir.

1990 yılından sonra uluslararası kuruluşların da ilgi alanına giren yoksullukla ilgili Dünya Bankası (WB) Dünya Kalkınma Raporları yayımlamaya başlamış, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), insani gelişme endeksleri adı altında yayımlamış olduğu raporlarla Türkiye’nin de içinde bulunduğu Dünya ülkelerinde yoksullukla ilgili derin araştırmalar neticesinde elde ettikleri bilgileri raporlarında yayımlamışlardır. Uluslararası kuruluşlar bu raporlardan elde ettikleri bilgiler neticesinde ilgili ülkenin özel durumlarını göz önüne alarak o ülkeye yoksullukla mücadele programları sunmuş ve sunmuş olduğu programı belli bir fon sağlamak suretiyle ilgili ülkenin yoksullukla mücadelelerine katkı sağlamaktadırlar.

Türkiye’de yoksullukla mücadele etmek amacıyla devlet tarafından kurulmuş çeşitli kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) başta olmak üzere Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Vakıflar Genel

Müdürlüğü (VGM) ve yerel yönetimler gibi çeşitli kurumlar tarafından sosyal yardımlar yapılmaktadır.

Yoksullukla mücadele kapsamında çalışmamızın birinci bölümünde yoksulluk kavramı ve yoksulluğun türlerinden bahsedilerek yoksulluğun nedenlerine değinilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise Dünya'da yoksulluk seviyesinden bahsedilmiş AB ülkeleri içinden gelişmişlik seviyesi ileri durumda olan ülkelerin yoksulluğu belirten Gini Katsayıları ve genel ekonomik durumunu gösteren makroekonomik verilerine yer verilmiştir. Yoksullukla mücadele de harcama politikası kapsamında gerçekleştirilen sosyal transfer harcama oranlarına yer verilerek yoksulluk göstergeleri ile karşılaştırılmıştır.

Üçüncü bölümde Türkiye'de yoksul, muhtaç, engelli ve yaşlılara sosyal yardım ve hizmet veren kurumlar açıklanarak yıllar itibariyle yapılan yardımlar tablolar şeklinde gösterilmiştir. Türkiye'nin yoksullukla mücadele politikaları arasında harcama politikası açısından bütçesinden sosyal transferler kapsamında yapılan harcama kalemlerine yer verilerek oranlarının büyüklüğü incelenmiştir. Vergi politikası kapsamında Türkiye'de toplanan vergi dağılımı oranları belirtilmiş gelir dağılımı eşitsizliğine etkisi açıklanmıştır. AB ülkeleri içinde seçilen ülkeler için hazırlanan makro ekonomik veri tablosu Türkiye içinde hazırlanarak karşılaştırma yapılmıştır. Son olarak Türkiye'de düzenlenen beş yıllık kalkınma planlarında ve Orta Vadeli Programlarda gelir dağılımı eşitsizliği, işsizlik ve yoksullukla mücadele için uygulanması planlanan politika ve programlar anlatılmıştır.

1. BÖLÜM

1. YOKSULLUK KAVRAMI VE TÜRLERİ

Dünya'nın başlangıcından itibaren var olan yoksulluk sorunu günümüzde hem kişisel hem de toplumsal problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde yoksulluğun türleri, nedenleri ve gelir dağılımının yoksulluk üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

1.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk, yiyecek, giyecek ve sığınma evi gibi temel ihtiyaçları karşılayacak yeterli paraya sahip olmama durumu anlamına gelmektedir. Fakat günümüz tanımlarını incelersek yoksulluk, yeterli paraya sahip olmamaktan çok daha fazlasıdır.

Dünya Bankası yoksulluğu “Yoksulluk açlıktır. Yoksulluk yaşayacak bir barınağın olmamasıdır. Yoksulluk hastalığa yakalanmak ve bir hekime görünememektir. Yoksulluk okula ulaşamamaktır. Yoksulluk bir işe sahip olmamak ve gelecek günler için kaygılanmaktır” şeklinde tanımlamaktadır (Gündoğan, 2008: 42).

Yoksulluk kavramı 19. yüzyıl İngiltere'sinden bugüne kadar yapılan çalışmalarda literatürdeki yerini korumuştur. İngiltere'de yoksullukla ilgili yapılan çalışmalarda mutlak yoksulluk terimine daha yakın olan yoksulluğun ilk tanımı 1901 yılında Seebohm Rowntree tarafından tanımlanmıştır. Rowntree yoksulluğu “Toplam kazançların biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi” olarak tanımlamıştır (Bildirici, 2011: 4).

Bir ülkede gelir dağılımı ile yoksulluk birbirine paralel olarak ortaya çıkmaktadır. Gelir dağılımı adaletsizliği oranı ne kadar yüksekse fakirlik içinde yaşayan kişilerin sayısı da o oranda artar. Yoksulluk kavramı sağlık, kültür, eğitim, barınma, giyim gibi sosyal gereksinimlere dayanır. Yoksulluğun ekonomik boyutu, siyasi yetersizlik boyutu, beşeri yetersizlik boyutu gibi farklı boyutları vardır (Suğur vd. 2008: 3'den aktaran Özgüler, 2014: 134). Kuzey Afrika Bölgesi Dünya petrol rezervlerinin üçte ikisine sahip olmasına rağmen bölgede siyasi yetersizliklerden oluşan yönetim boşlukları, etnik köken ve mezhepsel farklılıklardan kaynaklanan siyasi gerilimler, ülke içi karışıklıklara neden olmaktadır. Bu sebeplerden kaynaklanan politik istikrarsızlıklar ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyerek bölgede yoksulluğu artırıcı etki göstermektedir (Al ve Belke, 2018: 271).

Yoksul insanlar kendilerini farklı gelir gruplarıyla karşılaştırdıklarında kendisinden daha yüksek refaha ve imkana sahip olanlara göre kendisini daha fazla yoksul hissedebilmektedir. Bundan dolayı bireylerin tutumlarına göre yoksulluk kavramı görelidir (Şenses, 2003: 91'den aktaran Özgüler, 2014: 134).

Yoksulluk olgusu ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir. En temelde bireyin tüketim ve gelir düzeyi temel ihtiyaçlarının minimum seviyesinin altına inerse fakir sayılır. Bu seviyeye yoksulluk sınırı denir. Her ülkede toplumsal ortak değerler farklılık göstereceği için yoksulluğu sadece bireylerin geliri üzerinden değerlendirmemek gerekir. Gelirin haricindeki ulaşabileceği sağlık, sosyal hizmetler, eğitim gibi olgular farklı değerlendirilerek buna göre çalışmalar yapılabilir (Karacan, 2017: 61).

Birçok tanıma rağmen, bir şey kesindir; yoksulluk karmaşık bir toplumsal meseledir. Yoksulluğun ne kadar orana sahip olduğu önemli değil, toplumu nasıl etkilediği önemlidir. Toplumun tüm üyelerinin potansiyellerini tam olarak yerine getirme fırsatlarını sağlamak için birlikte çalışması önemlidir.

Yoksulluk, genellikle insanların bazı ilişkilerde tanımlanan temel ihtiyaçları karşılayacak kaynakların olmadığı anlamına gelmektedir. Belki de bu görelilik yüzünden yoksulluk birçok araştırmacı tarafından farklı tanımlanmaktadır. Yoksulluğun nasıl tanımlandığı, ölçütleri ve nasıl ölçüleceği, yoksulluğun çözümü için kurulacak politikaları da belirleyecektir.

Mingione (1996: 3)'e göre yoksulluk Dünya'da refahın olduğu ülkelerde bile hanelerin büyük sıkıntılarla karşılaştıkları ve bu sıkıntıları aşabilecek çözüm yolları bulamamaktadırlar. Çünkü yoksullara yardım edileceği yerde toplumsal dışlanmaya uğramış ve toplumdan soyutlandığı için yaşamlarını korku ile idame ettiren insanlar haline gelmişlerdir (Yılmaz, 2015: 218).

Yoksulluğun diğer bir tanımı yeni yoksulluk kavramıdır. Bu kavram, neo-liberal politikalarla uygulanan serbest çalışma formlarının arttığı, kayıt dışı sektörün yaygınlaştığı ve yoksullar için sosyal devlet tarafından sunulan sosyal hizmetlerin özelleştirildiği durumlar için ifade edilen bir kavramdır. Bir işte istihdam edilen yoksulların çoğalmasına yol açan yeni liberal politikalar, alt sınıfların zorunlu yedek kuvvetler olarak oluşturulmasına neden olmaktadır. Gans (1995: 11-13)'e göre yoksul kişilere karşı gayri ahlaki yakıştırmalar yapılması ve toplum içinden soyutlayarak gerçek dışı söylemlerle

damgalanması ve bu söylemlerin basın yayın organlarında desteklenerek yayımlanması sonucu, yoksul kişilere yöneltilen gerçek dışı yakıştırmaların etkisi altında kalarak yoksulluktan kurtulmak için adım atmaları gerekirken atamadıklarını ve bu durumdan negatif olarak etkilendiklerinden bahsetmektedir. (Özdoğan, 2010: 97).

Yoksulluk bir sorun olarak görülürse yoksulluğa neden olan unsurların niteliklerine bakarak devamlı ve daimi olmayan olmak üzere iki gruba ayrılabilir ve sebeplerini inceleyebiliriz. Kalıcı yoksulluk; kişilerin iş ve çalışma için yeterli kapasiteye sahip olmamaları, bireysel olarak yetersiz kalmaları kaynaklı olmaktadır. Geçici yoksulluk, kapasite ile ilgili bir sorundan değil, mevcut ekonomik sistemdeki geçici kasılmalardan kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda bir kişinin işini kaybetmesi söz konusu olabilmektedir. Bir kişi yeni bir iş bulursa bu geçici durum ortadan kalkar. Kalıcı yoksullukta, insanlara meslek edinmeleri için eğitim/seminer sağlanır. İstihdamı artırmak ise geçici yoksulluk için bir çözüm yolu olmaktadır (Sema, 2012: 322).

1.2. Yoksulluk Türleri

Yoksulluğun kavramsallaştırılmasına yönelik bazı tanımlar yapılmış olup yoksul olarak görülen kişilere karşı farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Yoksulluk ile ilgili kavramlar, mutlak göreceli yoksulluk, geçici-kronik yoksulluk, kırsal-kentsel yoksulluk, insan yoksulluğu, yenik yoksulluk ve sosyal fırsat yoksulluğu olarak listelenmiştir.

1.2.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayamamasını ifade eder. Yaşamlarını idame ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları sağlık, barınma, yiyecek ve su gibi gereksinimlerini karşılayamayan bireyler mutlak yoksul olarak adlandırılır. Mutlak yoksulluk sınırı ülkeler, bölgeler arasında farklı düzeylerde olabilmektedir (Karacan, 2017: 68).

Mutlak yoksulluk ölçülürken bireylerin yaşamlarını idame ettirebilmeleri için minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekir. Gelişme aşamasındaki ülkeler mutlak yoksulluk sınırı belirlemek için genelde gıda yoksulluğunu göz önüne alırlar. 1990 yılında Dünya Bankası yapmış olduğu bir çalışmada bireyin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli kalori miktarı 2400 k/cal ihtiyacı olduğunu tespit etmiş bu kalorinin altında beslenen insanların mutlak yoksul olduğunu belirlemiştir. Dünya Bankası günlük kişi başı minimum

1 dolarlık sınırı belirlemekle beraber ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiğini yapılan çalışmalar göstermektedir. Örneğin “Türkiye’de Ekonomik Reform” başlıklı yapılan çalışmada mutlak yoksulluk sınırınının 1994 yılında 1.2 dolar olarak belirlendiği görülmektedir (DPT, 2001: 104).

1.2.2. Göreli Yoksulluk

Görelî yoksulluk mutlak yoksulluktan farklı olarak kazanç ve servet dağılımındaki farklılıkları inceler. Yani göreli yoksulluğa göre hayatı imkansız kılan tek şey yoksulluk değildir. Adam Smith’in göreli yoksulluğu, temel ihtiyaçlar karşılandığında kişisel kaynakların yetersizliği nedeniyle topluluğun genel refah seviyesini karşılamak için toplumsal ve toplumsal yetersizliklerini karşılama ve toplama becerisinin yetersizliği olarak ifade edilmektedir (Taş ve Özcan, 2012: 424).

Nispi yoksulluk kavramı kişilerin gelir dağılımındaki farklılıklar dikkate alındığından, bir bölge veya ülkedeki genel yaşam ve eşitsizlik seviyelerini göstermek önemlidir.

Görelî yoksulluk, yoksulluk sınırını sosyal yaşam biçimi açısından değerlendirir. Mutlak yoksulluk, devam eden fiziksel yaşam hakkında daha fazla bilgi verirken, göreli yoksulluk bir bütün olarak toplumun karşılaştırmalı bir tanımını yapar. Böyle bir yaklaşım sadece günümüz çalışmalarında mevcut değildir. Adam Smith’in yoksulluk tanımı da göreli yoksulluk tanımına yakındır.

Görelî yoksulluk, bir topluluktaki en düşük tüketim seviyesinin altındaki miktarı ifade etmek için kullanılmaktadır. Townsend’in yaptığı göreli yoksulluk tanımı, temel ihtiyaçlarını kesinlikle karşılayabilecek fakat bireysel kaynaklarının eksikliği ve toplumsal durumlar engellendiği için toplumun genel refah düzeyinin altında kalan kimselerin durumunu tanımlamaktadır. (Townsend, 1979’dan aktaran Coşkun, 2012: 184). Streeten’e göre bu yoksulluk, bir bireyin veya topluluğun yaşam seviyesini, daha yüksek bir gelire bir referans grubunun geliri ile karşılaştırarak tanımlanmaktadır (Stewart ve Streeten, 1976: 394’dan aktaran Kabaş, 2013: 69). Tablo 1.1’de içerisinde farklı ülkelerden Türkiye’nin de içerisinde olduğu göreli yoksulluk oranları verilmiştir. Sadece Türkiye içerisinde değil birçok ülkede bir yıl içerisindeki oranlar artış göstermiştir.

Tablo 1.1. OECD Ülkelerinin Görelî Yoksulluk Oranları

Yıllar	2008	2012	2016
Ülkeler	Yoksulluk Sınırı %50	Yoksulluk Sınırı %50	Yoksulluk Sınırı %50
Avustralya	-	0.263	0.252
Avusturya	0.305	0.321	0.323
Belçika	0.307	0.332	0.339
Kanada	0.247	0.256	0.245
Çek Cumhuriyeti	0.263	0.278	0.276
Danimarka	0.22*	0.247	-
Estonya	0.278*	0.309*	0.299
Finlandiya	0.304	0.323	0.343
Fransa	0.326*	0.36	0.37
Almanya	0.321	0.319	0.327
Yunanistan	0.293	0.379	0.333
İzlanda	0.157	0.208	-
İrlanda	0.391	0.427	-
İsrail	0.277*	0.261*	0.227
İtalya	0.297	0.332	0.338
Japonya	-	0.328	-
Kore	0.168*	0.165*	0.198
Letonya	0.283	0.317	0.295
Litvanya	0.318	0.365	0.321
Lüksemburg	0.304*	0.316*	0.329
Hollanda	0.238*	0.256	0.268
Yeni Zelanda	0.224*	0.238	-
Norveç	0.223	0.24	0.256
Polonya	0.281	0.284	0.294
Portekiz	0.297	0.349	0.329
Slovakya	0.251	0.271	0.249
Slovenya	0.249	0.298	0.288
İspanya	0.297	0.358	0.365
İsveç	0.265*	-	0.249
İsviçre	0.141	0.139	-
Türkiye	-	0.199	-
Birleşik Krallık	0.305	0.307	0.295
Amerika Birleşik Devletleri (ABD)	0.27*	0.283*	0.266
Rusya	0.247*	-	-
OECD Ortalama	0.24	0.281	0.23

Not: “*” 2011 yılına kadar kullanılan gelir tanımına göre, diğerleri 2012’den beri kullanılan yeni gelir tanımına göre hesaplanan değerleri ifade etmektedir.

Kaynak: OECD, 2019 Erişim Tarihi:08.07.2019

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinde yoksulluk göstergesi medyan gelire göre hesaplanmaktadır. Gelirin dağılımını iki parçaya ayıran medyan gelir, yoksulluk çizgisi olarak toplumun gelirini ikiye bölen medyan sınırını kullanmaktadır. Medyan gelir hesaplanırken %50 veya %60 olarak sınır belirlenmektedir. Ortalama gelirden ise toplumun belli bir kesimi ya da kişi başına bölünerek bulunmaktadır. Yoksulluk oranları her ülkenin medyan hayat standartlarına göre hesaplandığı için gelişmiş ülkelerle az

gelişmiş ülkelerde medyan gelirin altında kalan kişilerin yaşam standartları farklı değerlendirilmelidir (İlman, 2014: 48).

Tablo 1.1’de 2008-2016 da OECD ülkelerinde medyan gelir çizgisinin %50’si baz alınarak yoksulluk sınırları incelenmiştir. İsviçre, Kore ve İzlanda’nın düşük yoksulluk oranları dikkat çekmektedir. İrlanda, Avusturya ve Finlandiya yoksulluk oranlarının OECD ortalamasının üzerinde oranlara sahip olduğu görülmektedir. OECD ortalamasının 2008 yılında 0.24 olduğu 2016 yılında 1 puanlık düşüşle 0.23’e gerileyerek medyan gelirin altında bulunan kesimde azalma görülmektedir. Her ülkenin yaşam standardı farklı olduğu için Türkiye’nin oranının düşük çıkması diğer ülkelerden daha iyi durumda olduğunu göstermemekle beraber yaşam standardı Türkiye’ye yakın ülkeler arasında 2012 yılında 0.199 değeriyle iyi durumda olduğu görülmektedir.

1.2.3. Objektif Yoksulluk

Objektif yoksulluk (refah yaklaşımı), refah ölçütünün temel ihtiyaçların normatif ölçülerle belirlenmesidir. Burada kastedilen normatif ölçütler; tüketim harcamaları, hayatta kalabilmek için gerekli olan günlük kalori miktarı gibi somut değişkenlerdir. Belirlenen bu ölçütlerin altında kalınması durumuna objektif yoksulluk denilmektedir. Normatif ölçütler, yoksulluğun nedenlerini ve bireyleri yoksulluktan kurtarma yöntemlerinin değerlendirilmesinde kullanılır (Aktan ve Vural, 2002: 5).

1.2.4. Subjektif Yoksulluk

Subjektif yoksulluk (fayda yaklaşımı) ise, kişilerin kendi isteklerine göre oluşturdukları ihtiyaç bileşimini esas alan bir kavramdır. Bir başka deyişle, yoksulluk kavramının açıklanmasında bireylerin tercihlerine önem verilmektedir. Bireylerin elde ettiği toplam fayda hesaplanırken karşılaşılan güçlükler sebebiyle iktisatçılar, objektif yaklaşımı benimseme eğilimindedirler. Bu yaklaşımda kişiler, her zaman kendileri için neyin en iyi olduğunu değerlendirme yeteneğine sahip değildir (Aktan ve Vural, 2002: 6).

1.3. Yoksulluğun Sosyal Nedenleri

Yoksulluğun sosyal nedenleri demografik unsurlar, nüfus baskısı, hane halkı özellikleri, eğitim, göç, sağlık başlıkları altında incelenebilir.

1.3.1. Demografik Nedenler

Yoksulluk, birden fazla yönü etkileyen faktörlerden biridir. Sanayileşmiş ülkelerde nüfus artış hızlarının istikrarlı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Çünkü nüfus artış oranları uzun bir süre çok düşük seviyelerde kalmaktadır. Az gelişmiş ülkelerin çoğu, yoğun nüfus baskısı ve buna bağlı olarak işgücünde artışla karşı karşıyadır. Az gelişmiş ülkelerde yoksulluğun önemli nedenlerinden birisinin de hızlı nüfus artışı olduğu düşünülmektedir. Nüfus baskısının, özellikle kentsel yaşam koşullarının, çevreyi olumsuz etkilediği ve çevresel yıkıma sebep olduğu da belirtilmektedir (Şenses, 2009: 152-157' den aktaran Türk ve Ünlü, 2016: 94). Artan nüfus ile kentlerdeki olumsuz yaşam koşulları hanelerdeki yoksulluk düzeyini arttırmakta ve yaşamı zorlaştırmaktadır (Özgüler, 2014: 158). Diğer yandan, az gelişmiş ülkelerde bebek ölüm oranlarının yüksek olması doğum oranlarını arttırarak hızlı nüfus artışına sebep olmakta ve bunun sonucunda yoksulluk oranının artırdığı belirtilmektedir (Şenses, 2009:152-157' den aktaran Türk ve Ünlü, 2016: 94).

Toplumumuzda bazı sosyal gruplar, sağlık, eğitim, kültürel fırsatlar ve bilgi-iletişim teknoloji hizmetlerine ulaşım, üretim faaliyetlerine katılım ve karar alma süreçlerine katılım açısından sosyal dışlanmaya tabidir (Yüksel, 2015: 60). Sosyal dışlanmaya tabi olan kesimler aynı zamanda toplumda en çok yoksulluk riski altında olan kesimdir. Sosyal dışlanmaya uğrayan, özellikle tarım sektöründeki geçici ve güvensiz işlerde çalışanlar, eğitimsiz kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler yoksulluk olgusunu arttıran demografik unsurlar içerisindedir.

Avrupa Birliği (AB) içerisinde yoksulluğun durumuna bakıldığında, diğer alanlarda görüldüğü gibi, kadınlar için olumsuz (Hollanda hariç) bir durum görülmektedir. Erkeklerde yoksulluk oranı %14 iken, kadınlarda %17'dir. Yoksulluk oranının Avusturya ve Finlandiya gibi AB ortalamasının altında bulunan ülkelerde, erkek yoksulluğu oranı ile kadın yoksulluğu oranı arasındaki farkın daha fazla olması dikkat çekmektedir (Durgun, 2011: 145).

Ülkenin içerisindeki gelir dağılımının adaletli bir şekilde gerçekleştirilmesi de yoksulluk açısından değerlendirilebilmektedir. Toplum içerisindeki gelir dağılımının eşit bir şekilde yapılması yoksulluk algısında azaltma yaratabilir ve bireyleri çalışma konusunda motive edebilir. Nüfus, göç, eğitim, sağlık, hanehalkı yapısı, işgücü yapısı her ülkede hatta hanelerin içerisinde farklı algılanmaktadır (Türk ve Ünlü, 2016: 93).

1.3.2. Eğitim

Eğitim düzeyi ile yoksulluk seviyesi arasında doğrusal bir bağlantı bulunmaktadır. Özellikle çoğalan rekabet ortamında nitelikli işgücüne olan ihtiyaç verimliliğin artırmak isteyen işletmeler için önemli hale gelmektedir. Bu durumda eğitilmiş bireylere ihtiyacı arttırdığından eğitim ile yoksulluk arasında ilişkinin önemi daha öne çıkmaktadır (Saxton, 2000: 5; Yaşar, 2016: 209)

Bir ülkede eğitim seviyesinin artırılması bireyler açısından ve sosyal açıdan birçok olumlu sonuca sahiptir. Kişisel bakış açısıyla bu durum verimliliğin artmasını sağlamakta, böylece kazançların artırılması, işsizlik riskinin azaltılması, işsizlik durumunda iş arama sürecinin kısaltılması, diğer doğrudan ve dolaylı faydalar ve yaşam standardında önemli artışlar ortaya çıkarmaktadır.

Ekonomik büyümede eğitim, ekonominin ihtiyaç duyduğu niceliği- niteliği ve üretim teknolojisindeki yenilikleri bilgi birikimine katkı sağlayan bir süreç olarak belirleyici bir rol oynamaktadır.

Eğitim seviyesinin yükselmesi pek çok olumlu toplumsal durumu açığa çıkarmaktadır. Eğitim seviyesinin yükselmesi iktisadi kalkınmanın ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasına katkı sağlamaktadır. Eğitim seviyesinin yükseltilmesi, bir toplumun daha verimli işlemlerini sağlar.

Eğitim seviyesinin yükselmesi ile:

- kazançların artması,
- işsiz kalma riskinin azalması,
- iş arama sürecinin kısaltılması,
- yaşam kalitesinin artması,
- ekonominin büyümesi,
- bebek ölüm ve doğum oranlarının azalması,
- çevre duyarlılığının artması,

gibi bir çok olumlu etkisi olabilmektedir (Çalışkan, 2007: 286).

Bireysel açıdan verilen eğitimin en önemli getirilerinin başında; istihdam olanaklarını arttırmak böylece artan karmaşık ve rekabetçi işgücü piyasasında çalışacak bilgi, beceri ve yetenekleri sağlayan bireyleri iş hayatına kazandırarak işsizlik riskini ortadan kaldırmak gelmektedir. Eğitim yükselmesi ile kalifiye olan bireyler oluşmakta ve topluma katkı sağlayarak yoksulluk oranında düşüş meydana gelmesine katkı sağlamaktadırlar (Aksan, 2009: 25).

Eğitimin bir diğer en önemli yararı; eğitim seviyesi arttıkça gelir seviyesinde meydana gelen yükselmedir. Eğitim düzeyi arttıkça, işgücüne katılım oranı ve bireyin çalışma hayatındaki iş değişimi sayısındaki azalmada değişimler olmaktadır. Eğitim ile gelir arasındaki bu ilişki, bir ülkede eğitim düzeyi arttıkça yoksulluğun azalması ile sonuçlanmaktadır (Çalışkan, 2007: 208).

Bilgi günümüzde en önemli gelir kaynağı olmaktadır. Toplumda bireylerin sahip olduğu bilgi ile gelir arasında bir orantı vardır. Türkiye’de eğitim sürecindeki değişim içerisindeki süreç, eğitimin istenilen seviyeye ulaşamaması sonucunda işgücü kol gücüne dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Bilgi üreten toplumlar daha yüksek gelire sahip olurken gelirini kol gücüne dayayan ülkeler yoksulluk ile daha fazla mücadele etmektedir. Giderek azalan istihdam oranı, maaşların düşmesi, işsizliğin yükselmesi yoksulluk oranını arttırmaktadır (Taş ve Özcan, 2012: 295).

1.3.3. Sağlık

Hanelerin ekonomik durumları ile sağlık arasında birbirini kısır bir döngü halinde etkileyen bir ilişki söz konusudur. Yoksul olan haneler düzensiz beslenme, eğitim- öğretim yetersizliği ve çevre koşullarının olumsuz olması gibi sebeplerden dolayı sürekli hasta olabilmekte fakat maddi imkansızlıktan dolayı tedavi hizmetlerine gereken önemi vermemektedir. Bunun sonucunda iş gücünü kaybederek yoksulluğun kısır döngüsüne girmektedir (Ergül, 2004: 95).

Yoksulluk hanelerin ve kişilerin yaşam kalitesini azalttığı için yaşam süresini kısaltmaktadır. Cinsiyet bazında bakıldığında yoksul hanelerdeki kadınlar ve kız çocukları sağlık açısından olumsuz anlamda daha fazla etkilenmektedir. Dünya ortalamasının üstünde çocuk ve anne ölümleri görülmekte diğer bireyler daha erken yaşta ölebilmektedir (Şantaş, 2017: 571).

Yoksulların sağlığının iyileştirilmesine verilen öncelik aynı zamanda ekonomik bir yatırımdır. Sağlığa ayrılan kaynaklar, yoksulluğa karşı sağlık politikalarının etkili bir şekilde uygulanması sorunun çözümlünde önemli bir adım olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde sağlığa tahsis edilen mevcut kaynaklar, yoksul insanların ihtiyaçlarını karşılayan bir sağlık sistemini finanse etmek için yetersizdir (WHO, 2003: 24).

1.3.4. Göç

Yoksulluk ve göç kavramları birbiriyle iç içe geçmiş ve yoğun ilişkisi olan kavramlardır. Göç ve kent yoksulluğu arasındaki ilişki için iki esas argüman bulunmaktadır. Birincisi, göçün kent yoksulluğuna neden olması, bir diğeri ise yoksulluğun hareketi sınırlayıcı faktör olması nedeniyle göçün engellenmesidir. İlk maddeye göre, kırsal bölgelerdeki yetersiz gelir düzeyi gibi unsurlar yoksul kesimin şehirlere göç etmesine ve göçü hızlandırmasına sebep olmaktadır. Göç oranının altında olan kentsel alanlardaki istihdam artışı kentsel yoksulluğu etkilemektedir. Diğer bir ifadeyle, ülke ekonomilerinin birbirleriyle bağlantılı sektörlerde istihdamın azlığı, kentlerdeki kayıt dışı istihdam süreçlerini hızlandırmakta ve yoksullaşmayı artırmaktadır. İkinci maddeye göre yoksulluk, göç maliyetlerini karşılamayı zorlaştırdığı için bir engeldir. Kent yoksulluğu ve göç arasındaki bağlantı çift taraflıdır. Bu bağlantının bir yönü, az gelişmiş ülkelerde göçün kentsel yoksulluğun ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadığıdır. Aynı zamanda göçmenlerin kentsel yoksulluktan en çok etkilendiği ilişkinin ikinci yönüdür (Şenses, 1999: 161'den aktaran Güneş, 2009: 450).

Dünya'da her yıl ekonomik, sosyal, doğal afetler, güvenlik, sağlık ve yaşam şartlarını iyileştirmek gibi sebeplerden dolayı milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmaktadır. Bu sebeplerden dolayı yapılan göçler olduğu gibi siyasi sebepler, savaşlar, bölgenin hakimiyetini elinde bulunduran yönetimlerin halkı zorunlu sürgünlere göndermesi, teknolojinin gelişmesiyle tarımsal aletlerin insan gücüne olan ihtiyacın azalması kırsal alanlarda işsizlik problemlerinin baş göstermesi gibi sebeplerde sayılabilir (Taş ve Özcan, 2013: 289).

1.3.5. Hane Halkı Özellikleri

Çeşitli uygulamalarda ve çalışmalarda, hane tipi, büyüklüğu, dağılımı ve hanehalkı içlerindeki bireylerin yaşı ve eğitim durumu, yoksulluk oranı ile ilişkili bulunmuştur (Durgun, 2011: 144).

Hane büyüklüğü ve dağılımının yoksullukla yakından bir ilişkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Ancak, yoksulluk üzerine yapılan anketler, hane büyüklüğü ile yoksulluk arasındaki ilişkinin net olmadığı sonucunu göstermektedir. Bu durum hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber bazı Avrupa ülkelerinde küçük hanehalkı içerisinde yoksulluğa sık rastlanmakta, Latin Amerika, Asya ülkelerinde ise büyük hanehalkı içerisinde sık rastlanmaktadır. Türkiye, Yunanistan gibi ülkelerde ise hem küçük hem büyük hane halkı içerisinde bu durum gözlenmektedir (Şenses, 2009: 157'den aktaran Türk ve Ünlü, 2016: 94).

1.3.6. Sosyal Dışlanma

1960'lı yıllarda Fransa'da ortaya çıkan sosyal dışlanma kavramı 1970'li yıllarda ekonomik krizin etkileriyle dışlanma terimini ilk kez Fransa Sosyal ilişkilerde sorumlu devlet bakanı Lenoir olmuştur. Sosyal dışlanmayı engellemek için farklı politikalar bu dönemde geliştirilmeye başlanmıştır. Toplumun büyük bir kısmı sosyal dışlanmış bir kitleye işsizlerin ve yoksulların da eklenmesiyle sorun büyümeye başlamıştır (Şahin, 2009: 73). 1990'lı yıllara gelindiğinde ise Avrupa ülkelerinin genelinde sosyal dışlanmayı gidermek amacıyla çeşitli politikalar oluşturmuşlardır (Koçancı, 2014: 142).

Yoksul kişi yada haneler sosyal dışlanmaya maruz kalabilirler. Fakat sosyal dışlanma yalnızca yoksullukla ilgili bir olgu değildir. Sosyal dışlanma toplumsal ilişkileri ilgilendirmekte, yoksulluk ise kişilerin kaynak yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (Adaman ve Keyder, 2006: 9).

Sosyal dışlanmaya maruz kalan fert yada haneler toplumdan bir nevi soyutlanmaktadır. Bunun kişiler üzerindeki negatif etkisi sonucu kişiler kendilerini yetersiz görmekte ve işgücüne katılmaktan çekinebilmektedirler. Bunun sonucu işsizlikle karşı karşıya kalan bireyler kendini yoksulluk kısırcığında bulmaktadır. Böyle bir kısır döngüye giren birey yada hanelerde de yoksulluk ve dışlanma arasındaki ilişki görülebilmektedir.

1.3.7. Dışsal Etmenler

Kişilerin ve hanelerin hayatlarında karşılaştıkları durumlar, yoksulluğa neden olan dışsal faktörler olarak tanımlanmaktadır. Örneğin; tarım ile uğraşan birisinin ani bir kuraklık sonucunda hasadından olması bir şok durumudur. Kişinin kuraklığı durdurmak için yapacak bir şeyi yoktur.

İş değışkenliğinin artması, işgücü piyasasında işçilerin, özellikle işçi sendikalarının büyük düşüşü gibi, işçileri bu dengesizlikten koruyan yapıların da düşüşü kolaylaştırmıştır. Bu durumun oluşturduğu kriz ortamı da bir başka dışsal etken olarak değerlendirilebilmektedir (Şenses, 2001; 171).

Kişilerin temel becerilerinden yoksun olması ve toplumdan dışlanması da yoksulluğa neden olan dışsal etken olmaktadır. Kişi durumundan ötürü kendini dışlanmış hissediyorsa bu onun iş gücüne yapacağı katkıda da düşüş meydana getirir ve kişiyi yoksullaştır (T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009: 12). Eğer herhangi bir sosyal güvencesi, sigortası vs. yok ise bu durum da kişiyi sosyal dışlanmaya itmektedir.

1.4. Yoksulluğun Siyasi Nedenleri

Yoksulluğun siyasi nedenlerine bakıldığında karşımıza savaş ve siyasi istikrarsızlık, tarihsel nedenler çıkmaktadır.

1.4.1. Savaş ve Siyasi İstikrarsızlık

Ülkelerin ekonomik büyümelerini siyasi politikaları belirleyicilerin aldıkları kararlar önemli derecede etkilemektedir. Tarihsel süreçlere baktığımızda 1960'lı yıllarda Japonya ve Arjantin ekonomisi örnek olarak verilebilir. Bu yıllarda Arjantin'de kişi başına düşen milli gelir Japonya'ya göre yüksekti. Fakat Arjantin'de başgösteren siyasi şiddet ve istikrarsızlık ekonomiyi kötü yönde etkileyerek Japonya'nın gerisine düşmesine sebep olmuştur (Arslan, 2011: 74).

Savaş ve şiddetle mücadele edebilmek için harcanan maddi kaynaklar ve insan gücü kaynakları yoksulluk yaratıcı nedenler arasında sayılmaktadır. Dünya'daki ülkeler milli gelirlerinin önemli bir kısmını askeri harcamalara ayırmaktadır. Askeri harcamaların istihdam üzerinde bir etkisinin olmayışı dolayısıyla ülkelerin istihdam yaratmak için kullanabileceği kaynakları askeri harcamalara aktarması ülkelerindeki işsizlik seviyelerinin artmasına dolaylı olarak sebep olmakta bunun sonucunda yoksulluk meydana gelmektedir. Savaş yaşanan bölgelere sivil toplum kuruluşlarının, olumsuz koşullar altında yaşamlarını sürdürmeye çalışan hanelere ulaşamaması yoksulluğun derinleşmesine yol açmaktadır. Savaş sonrası kaybedilen maddi imkanlar ya da hane reisinin yaşamını yitirmesi gibi sonuçlar neticesinde hanelerin yoksullukla yaşamak durumunda kalması gibi durumlar savaşın yoksulluk üzerindeki etkilerini göstermektedir (Kesici, 2007: 143).

1.4.2. Tarihsel Nedenler

Ülkelerin geçmişte yaşadıkları savaş, terörle mücadele gibi olağanüstü durumlarda aldıkları siyasi kararlar ülkede yaşayan bireylerin yoksullaşmasını dolaylı olarak etkilemektedir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'nın 2000 yılında yayınlamış olduğu raporunda silahlı çatışmaların yoksulluğun ve istikrarsızlığın yoksulluğu artırdığı ve yaklaşık 30 ülkede bu nedenlerden dolayı hanelerin açlıkla karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir (İncedal, 2013: 45).

1.5. Yoksulluğun Ekonomik Nedenleri

1.5.1. İşgücü Piyasaları

18. ve 19. yüzyıl kapitalizmi koşulları altında ortak bir olay olan işçi sınıfının yoksulluğu, neoliberal dönemde çalışma yoksulluğu olarak yeniden kavramlaştırılmıştır. Uluslararası örgütler, AB ve çeşitli ülkeler çalışma yoksulluğunu farklı kavramlarla tanımlar. İstatistiksel veriler ve araştırmalar, çalışma yoksulluğunun kapsamının tüm dünyada önemli boyutlarda olduğunu göstermektedir. Hem dünyanın diğer bölgelerinde hem de Türkiye’de, neo-liberal aktivasyon önlemleri ve yeterli olmayan geçim araçlarıyla çalışan yoksulluğunu kontrol altına almayı hedefleyen politikalar, yoksulluğu ortadan kaldırılmaktan ziyade çalışma yoksulluğunu yeniden inşa etmektedir (Erdoğan ve Kutlu, 2014: 63).

19. yüzyıl iktisatçıları savunduğu temel kuramlara göre yoksulluğun;

- demografi (Malthus)
- sosyal adaletsizlik (Adam Smith)
- eğitimdeki yetersizlik (Mill)
- kapitalist sistem(Marx)

kaynaklı olduğuna dair görüş bildirmişlerdir.

1996 yılında, Birleşik Devletler refah sistemini doğrudan iş gücü katılımına bağlayarak yeniden biçimlendirdi. Düşük maaşlı işçilere vergi kanunu üzerinden para sağlayan Kazanılmış Gelir Vergisi Tazminatının genişletilmesi ile birleştirildiğinde, bu düzenleme Amerikan anti-yoksulluk politikasının temel taşı olarak kabul edilmiştir

(Erdoğdu ve Kutlu, 2014: 85). Aynı zamanda, az vasıflı işçiler arasında artan gelir eşitsizliği ve durgun ücretler, fakirlikten çıkış yolların üzerine çalışmaların her zamankinden daha zorlayıcı hale geldiğini göstermektedir. İş değişkenliğinin artması, işgücü piyasası da işçilerin, özellikle işçi sendikalarının büyük düşüşü gibi, işçileri bu dengesizlikten koruyan yapıların da düşüşü kolaylaştırmıştır. Özellikle Amerika içerisinde işçilerin karşı karşıya kaldığı işgücü piyasası ve yoksulluk ikilisine birçok örnek bulunabilmektedir. Buna en bilinen örnek olan “Büyük Buhran” dönemi gösterilebilir. İşgücü piyasalarındaki değişkenlik, düşüş, ekonomik çöküş sonucu işçiler mesleklerinden edilmiş ve yoksulluk ile karşı karşıya kalmıştır.

İşgücü piyasaları yoksullar üzerinde birbirine kenetlenme ve kümülatif dezavantajlar getirmektedir: işe katılım oranları, yüksek bağımlılık oranları, hastalıklar ve diğer faktörler tarafından azaltılmaktadır; yoksullar giderek artan ücret gelirine güvenirken, işgücü süresi işsizlik artması sonucu kesilmektedir.

Sosyal sınıflar temelinde çalışan yoksulluk çalışmaları azınlıktadır. 2004 verilerine göre, yoksulluk tarımda daha belirgindir. Yoksulluk köy halkı ve kırsal işçilerde daha yüksektir (Erdoğdu ve Kutlu, 2014: 77)

1.5.2. Kaynakların Eksikliği

Endüstriyel üretime yönelik doğal kaynak rezervleri kıt olan ülkeler ekonomik açıdan başarısız olabilmektedir. Fakat petrol ve doğalgaz gibi zengin doğal kaynaklara sahip olmayıp da ekonomik açıdan iyi durumda olan ülkeler de mevcuttur. Örneğin Asya ülkeleri (Hong Kong, Kore, Singapur, Tayvan) endüstriyel sanayilerini geliştirerek çeşitli ülkelere ürettikleri sanayi ürünlerini ihraç etmek suretiyle ekonomilerini büyütmeyi başaramışlardır (Gün vd., 2012: 4).

Bireylerin en temel yaşam ihtiyaçlarını giderebilmeleri için gerekli olan su kaynakları kısıtlı olan özellikle Afrika coğrafyasında su kıtlığından yapılamayan tarım ve içme suyuna olan gereksinim bireylerin çeşitli hastalıklarla mücadele etmesine kadın ve çocuk ölümlerine sebebiyet vermektedir.

1.5.3. Devlet Borçları

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sermaye birikimlerinin yeterli düzeyde olmaması ve iç tasarruflarının kıt olmasından dolayı ülkenin kalkınması için gerekli olan

kaynağa ulaşmak amacıyla uluslararası kuruluşlardan borç almak zorunda kalabilmektedirler. Fakat almış oldukları borcu geri ödemede sıkıntı çekmektedirler (Olcay, 2013: 1).

Devlet, kamu borçlanma senetleri sahiplerine faiz geliri gibi farklı çıkarlar sağlamaktadır. Devletin ödediği faiz bütçeye bir yük oluşturmaktadır. Devlet bu yükü yine vergi gelirleriyle karşılayacaktır. Yani borçlar vergileri ödemekle mükellef olan kişiler tarafından ödenecektir. Devlet borçlarının gelir dağılımını etkileyen tarafı borç, anapara ve faizlerinin ödenmeleri esnasında meydana gelmektedir. Devlet borç, anapara ve faizlerini geri ödemek için toplayacağı vergileri yüksek gelirli gruplardan alıyorsa gelir dağılımında olumlu etki yaratabilir çünkü devlet borçlanmanın kaynağını da kamu borçlanma senedini alan gruptan sağlamış olacaktır. Fakat borçlanmayı finanse eden kesim, borçlanma senetlerini elinde bulunduran kesimle aynı değilse anapara ve faizlerin ödenmesi için toplanan vergileri orta ve alt gelirli kesimlerden karşılayacaktır. Yani toplumdaki düşük gelir gruplarından yüksek gelir gruplarına gelir transferi durumu olmakta yani gelir dağılımında düşük ve orta gelirli kesimlerin aleyhine bir durum ortaya çıkmaktadır (Eker, 2007: 339).

1.5.4. Ekonomik Krizler

Kısa dönem ekonomik dalgalanmalara bağlı olarak ortalama fiyatlar düzeyindeki değişimler yoksulluğu farklı derecelerde etkilemektedir. Kısa dönem ekonomik dalgalanmalar gelişmiş ülkeleri etkilerken enflasyon az gelişmiş ülkeleri daha fazla etkilemektedir. Az gelişmiş ülkelerde tarım hasadının iyi olduğu dönemler ve ekonominin iyi olduğu dönemlerde yoksulluk azalma yönünde eğilim gösterecektir (Şenses, 2001; 200).

Ekonomik krizler reel sektörde üretimlerin ve yatırımlar üzerinde azaltıcı etki yaratması, ihracatın azalması gibi olumsuz ekonomik durumların önce işgücü piyasalarına, sonra devletin sağlık, eğitim ve sosyal harcama miktarındaki azalmalara yansarak zamanla bu negatif ekonomik durumun yoksulluk ve gelir dağılımı göstergelerini kötüleştirmesine doğru ilerlemektedir (Koyuncu ve Şenses, 2004: 11).

Ekonomik kriz dönemlerinden yoksul kesim ve yoksul olmayan kesimde olumsuz yönde etkilenir. Ancak yoksul olanlar ve yoksulluk riski içinde olanlar krizlerden daha fazla etkilenirler. Emek yoluyla elde edilen gelirlerde düşmeler meydana gelir ve işsizlik artar. Bunun gibi olumsuz ekonomik durumların sosyal etkileri de olmaktadır. Ekonomik

nedenlerden dolayı geçim sıkıntısı içine düşen ailelerde aile içi anlaşmazlıkların artarak boşanmalara kadar giden olumsuz durumlarda meydana gelebilir (Bilge, 2009: 126).

1.6. Gelir Dağılımı

Gelir dağılımı problemi geçmişte günümüze bütün dünyada önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki adil olmayan gelir dağılımı yoksulluğun temel sebeplerindedir.

Ekonomik büyümenin yoksulluk ile arasındaki bağı gelir dağılımının üzerindeki eğilimiyle açıklanmaktadır. Büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini anlayabilmek için getirisinin nasıl paylaşıldığı yoksul hanelere ulaştırılıp ulaştırılmadığı gibi durumlar gelir dağılımının yoksulluk üzerindeki önemini göstermektedir.

Küreselleşme hareketleri ülke ekonomisi üzerinde ciddi etkileri olan bir olgu haline gelmiştir. Serbest ticaret ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ülkelere getirmek için engellerin kaldırılması küreselleşme sürecine dahil olma eğilimi gösteren ülkelerin politikalarıdır. Uygulanan bu politikalar sonucunda ekonomisi dışa açık hale gelen ülkelerde ticaretin serbestleştirilmesi gelir dağılımı üzerinde etkileri olduğu gözlemlenmektedir (Aykaç vd., 2013: 159).

Tablo 1.2. Günde 1,9 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)

Bölgeler Yıllar	Doğu Asya & Pasifikler	Avrupa & Merkezi Asya	Latin Amerika & Karayipler	Orta Doğu & Kuzey Afrika	Güney Asya	Sahra Altı Afrika'sı	Dünya
1990	61.6	2.9	14.1	6.3	44.4	55.1	35.5
2000	38.8	7.8	13.5	3.8	-	58.3	28.8
2010	11.2	2.4	6.0	2.3	24.7	46.5	15.8
2012	3.6	1.6	4.5	2.7	15.1	42.3	10.9
2015	4.1	1.7	5.6	-	13.5	35.2	9.6

Kaynak: UNDP, 2018 Erişim Tarihi: 26.09.2019

Dünya Bankası tarafından yayımlanan yoksulluk göstergelerine bakıldığında günlük SAGP'ye göre 1.9 \$'ın altında geliri olan insanların açlık sınırında olduğu kabul edilmektedir (UNDP, 2018:19).

Tablo1.2'ye göre;

- Doğu Asya ve Pasifikler’de bölgenin %61.6’sının yoksulluk sınırı altında olduğu görülmektedir. Fakat yıllar içerisinde yoksulluk oranının azalmasının nedeni Çin, Japonya ve Hindistan’daki ekonomik büyümeden kaynaklanmaktadır.
- Yoksulluk denildiğinde akla ilk önce Afrika bölgesi gelmektedir. 1990 yılında bölgenin yarısından fazlasının yoksulluk sınırı altında olduğu görülmektedir. Yıllar itibariyle bölgede yoksulluk oranının azaldığı görülsede hem bölgenin karakteristik özelliklerinden dolayı hem de bölgedeki gelir dağılımı adaletsizliği yoksulluğun azalmasına engel olmaktadır. Afrika’da yoksulluğun artmasının bir diğer nedeni de yüksek nüfus artışıdır.
- Açlık sınırı altında yaşayan insanların en çok 2000 yılından sonra azaldığı görülmektedir. Bunun en önemli nedeni 2000 yılında ‘Binyılın Kalkınma Deklorasyonu’ metninin imzalanmasıyla meydana geldiği düşünülmektedir.

1.7. Yoksullukla Mücadele Politikaları

Yoksulluk sorunuyla mücadele etmek için ülkeler farklı politikalar uygulamaktadır. Bu politikalar ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. En temelde uygulanan politikalar mali politikalarıdır. Kamu kesiminin amaçları içinde yer alan gelir dağılımı adaletini sağlamak için vergi, harcama, borçlanma politikalarını kullanmaktadır.

1.7.1. Vergi Politikaları

Vergi, devletin egemenlik hakkına dayanarak kişilerden veya kurumlardan kamu hizmetlerini karşılamak üzere karşılıksız olarak aldığı nakdi yükümlülüklerdir (Kalenderoğlu, 2013: 129).

Kamu kesiminin topladığı vergiler dolaylı ve dolaysız olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dolaysız vergilerden gelir vergisi otomatik stabilizatör etkisi göstermesi için dik artan oranlı olması stopaj usulüyle alınması ve maktu olarak toplanmaması gerekmektedir (Egeli ve Özen, 2017: 69). Subjektif özelliğe sahip olan gelir vergisi bireylerin gelir durumlarına göre ödemelerine imkan tanınması için artan oranlı olarak uygulanmaktadır. Geliri yüksek olan gruplar daha yüksek vergi ödedikleri takdirde buradan sağlanan kaynakla yoksullukla mücadele edilebilir. Düşük gelirliler artan oranlı vergi tarifelerinden dolayı daha az oranda vergi ödeyeceği için hanesine giren geliri artacaktır.

Tüzel kişilerden alınan kurumlar vergisi objektif ve genel nitelikli bir vergidir. Verginin yansıtılma ölçüsü gelir dağılımı üzerindeki etkisini göstermektedir. Tüzel kişiliklerin kurumlar vergisini yansıtması halinde temel ihtiyaç malzemeleri vergi dışı bırakılamayacağı için yoksul kesimler durumdan olumsuz yönde etkilenecektir. Kurumlar vergisinin yansıtılmaması ise tam tersi etki yaparak gelir dağılımını olumlu yönde etkileyecektir (Eker vd., 2004: 265).

Dolaylı vergiler olarak alınan Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ve Özel İletişim Vergisi (ÖİV) harcamalar üzerinden tahsil edilmektedir. Zorunlu tüketim mallarından alınan dolaylı vergiler düşük gelirli kesimlerin üzerindeki vergi yükünü artıracığı için bu kesimin aleyhine bir durum ortaya çıkarmaktadır. Gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etki yaratabilmek için lüks tüketim mallarının daha yüksek vergilendirilip zorunlu tüketim mallarının daha düşük vergilendirilmesi düşük gelirli kesimin lehine bir durum oluşturacaktır (Pehlivan, 2006: 32).

1.7.2. Harcama Politikaları

Reel harcamalar ve transfer harcamaları ayırımında kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisine bakılacak olursa; reel harcamalar gelir dağılımını dolaylı olarak etkilemektedir (Türk, 2010: 93).

Gelirin yeniden dağıtımında etkili transfer harcamaları satın alma gücünü değiştiren harcamalardır. Kamunun sosyal amaçlı transfer harcamalarını azaltması düşük gelirli kesimlerin aleyhine bir durum ortaya çıkaracaktır.

Enflasyon dönemlerinde piyasaya yapılan yardımlar ekonominin üretim kapasitesini artırmak, fiyat ve maliyet yükselişlerini kontrol etmek amacı taşıyorsa uzun dönemde gelir dağılımını pozitif yönde etkileyecektir (Egeli ve Özen, 2017: 51).

1.7.3. Borçlanma Politikaları

Kamu borçlarının kaynakları iç ve dış borç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç borçlanma sürekli olup dış borçlanma geçici bir olaydır (Egeli ve Özen, 2017: 126).

Kamu borçlarının gelir dağılımını etkileyen doğrudan ve dolaylı etkileri bulunabilmektedir. Kamu borçlarının gelir dağılımı üzerindeki doğrudan etkisi, ödenen anapara ve faizler ile ortaya çıkmaktadır. Kamu borçlanma senetlerine sahip olan kişilere

devlet tarafından faiz ödemeleri gerçekleştirilmektedir. Devlet faiz ödemelerini topladığı vergilerle finanse etmektedir. Vergi borçlarını ödeyenler ile faiz geliri elde eden kişiler aynı kişiler olmadığında düşük gelirli vergisini ödeyen kesimden, devlet borçlanma senedi sahiplerine bir nevi kaynak geçişi sağlanmaktadır. Bu durum gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir (Eker, 2005: 415).

Devlet dış borç kaynağı kullandığında milli gelirden artışa neden olmakta iken ödemesinde milli gelirden düşüşe sebep olmaktadır (Egeli ve Özen, 2017: 130).

Kamu borçlarının gelir dağılımına dolaylı etkisi büyüme ile ortaya çıkmaktadır. Uzun dönemde kamu borçlarındaki artış kaynakların verimsiz kullanılmasına, yatırımların ve istihdamın düşmesine sebep olmaktadır. Bu durum milli gelirin düşmesine neden olur (Bedir ve Karabulut, 2011: 14).

2. BÖLÜM

Bu bölümde Dünya’da ve Avrupa’da yoksulluk ele alınacak, seçilmiş Avrupa Birliği ülkelerdeki makroekonomik göstergelerine yer verilerek yoksullukla mücadele kapsamında Uluslararası kuruluşların yaptıkları uygulamalar anlatılacaktır.

2. DÜNYA’DA YOKSULLUK

İnsanlık tarihiyle birlikte süregelen yoksulluk, ekonominin ilgilendiği ana başlıklardan biridir. Yoksulluk, genellikle kişilerin hayatta kalma temel gereksinimlerinde azalma olarak tanımlanır. Ülke ekonomilerinde yoksulluk en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım, 2011: 61). Dünya Bankası verilerine göre, 2010’dan sonra 2.8 milyar insan günlük 2 dolarlık yoksulluk sınırının altında yaşamaya çalışmaktadır. Her gün beş yaşın altında 34.000 kişi olmak üzere toplam 50.000 kişi yoksulluğa dayalı nedenlerden ötürü hayatlarını kaybetmektedir (Kabaş, 2009; Taş ve Özcan, 2012: 423). Gelişmekte olan Türkiye gibi ülkelerin üzerinde en çok yoğunlaştığı konu yoksullukla mücadeledir. Bir yandan milli gelirin düşüşü bir yandan gelirin adaletsiz dağılımı, öte yandan son yıllarda meydana gelen ekonomik buhranlar, politikaların başarısızlıkları sonucu yoksulluk daha da ciddi bir konu haline gelmiş, yoksullukla ilgili alınması gereken acil önlemler öncelik kazanmıştır.

Yoksulluğun spesifik ve üstünde görüş birliği sağlanmış bir tanımı yoktur. Yoksulluk ve zenginlik temelde kişisel niteliktedir. Ülkelerin iş gücündeki yapısal değişiklikleri, ekonomik gelişmişlik dereceleri, geleneksel toplum yapıları gibi birden çok faktörden dolayı yoksullukla ilgili tek bir tanım belirlemek mümkün gözükmemektedir. Afrika’da susuzluk sebebiyle açlık çeken bir insan, gerek Latin Amerika’da betondan evi olmayan tenekeden evlerde oturan bir işçi gerekse Paris’te hayat pahalılığından dolayı yakıt bulamadığı için üşüyen bir yaşlı da yoksulluk kapsamına girmektedir. Bu yoksulluk örneklerinde de görüldüğü gibi her bir yoksulluğun bölgesel, çevresel etkileri farklı olduğu için çözüm yolları da farklı olmaktadır. Bu sebeple yoksulluk tek bir tanıma sığdırılamamaktadır (Demirbilek, 2005: 248).

2.1. Dünya’da Yoksulluk Profili

Dünya’da artan zenginliklere rağmen artan bir yoksulluk durumu söz konusu olmaktadır. Yaklaşık 700 milyon insanın 1.90 \$’ın altında yaşadığı, toplam 1.3 milyar

insanın çok boyutlu yoksul olduğu tahmin edilmektedir (UNDP, 2018). Tablo 2.1' e göre yıllık kişi başı milli gelirin 44.09 dolar ile en yüksek olduğu yer Batı Avrupa iken, 1.68 \$ ile en az olduğu yerin Alt Sahra Afrikası olduğu görülmektedir.

Tablo 2.1. Ülke Gruplarına Göre Milli Gelirler (2017)

Ülkeler Grubu	Yıllık Kişi Başı Milli Gelir (bin \$)
Afrika	1.99
Asya & Pasifikler	7.36
Avustralya & Yeni Zelanda	54.7
Orta Amerika	5.88
Orta Asya & Kafkaslar	4.97
Doğu Asya	13.69
Doğu Avrupa	11.45
Avrupa	30.1
Orta Doğu	3.64
Kuzey Amerika	49.62
Güney Amerika	8.43
Güney Asya	2.09
Güneydoğu Asya	4.68
Alt Sahra Afrikası	1.68
Batı Avrupa	44.09
Türkiye	10.59

Kaynak: IMF, 2018 Erişim Tarihi: 15.03.2018

Son yüzyıl içerisinde teknolojik alanda birçok gelişme meydana gelmiştir ve iletişim kanalları eskisi ile karşılaştırılmayacak ölçüde ilerleme kaydetmiştir. Bu kazanımların eşit dağılımı ise mümkün olmamıştır. Bir taraf çok ileride olurken diğer taraf geride kalmıştır.

Bütün bunların ötesinde yoksulluk şiddetlenerek artmaya devam etmektedir. En zengin ülkelere baktığımızda en fakir ülkeler ile aralarında ekonomik uçurum olduğunu görürüz.

Tablo 2.2. Kişi Başına Düşen GSMH'ye göre Dünya'nın En Zengin ve En Yoksul 10 Ülkesi

En Yoksul 10 Ülke	Kişi Başı Milli Gelir(\$)	En Zengin 10 Ülke	Kişi Başı Milli Gelir(\$)
Burundi	740	Katar	124.130
Orta Afrika Cum.	870	Makau	112.480
Kongo Dem. Cum.	900	Singapur	94.500
Nijer	1.030	Brunei Darüsselam	85.790
Mozambik	1.300	Kuveyt	83.390
Malavi	1.310	Lüksemburg	80.640
Sierra Leone	1.520	Birleşik Arap Emirlikleri	75.300
Madagaskar	1.580	İsviçre	69.220
Togo	1.760	Hong Kong	67.700
Gine Bissau	1.790	Norveç	66.390

Kaynak: World Bank, World Development Indicators 2019, www.worldbank.org Erişim Tarihi: 16.08.2019

Dünya’da en zengin ülkeler ve en fakir ülkeler arası fark yıllar geçtikçe artmaktadır. Tablo 2.2’ ye göre Burundi, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti ülkelerinin kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)’sı 1000 \$’dan düşüktür. Tablodaki bilgilere göre en yoksul ülke sıralamasında kişi başına düşen GSMH oranı en yüksek Gine Bissau ‘dur. En zengin ülkelere bakıldığında Katar 124.130 \$ ile ilk sıradadır. En zengin ve en fakir ülkeler kıyaslandığında GSMH oranları arasında yaklaşık 170 kat fark olduğu görülmektedir.

2.1.1. UNDP Gelişme Endeksleri

UNDP gelişme endeksleri; İnsani Gelişme Endeksi (İGE), Eşitsizliğe Uyarlanmış Gelişme Endeksi (EUİGE), Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (CDGE), Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE) ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) olarak beş başlık altında incelemiştir. Bu endeksler üç temel boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; uzun ve sağlıklı yaşam, bilgi düzeyi ve iyi yaşam standardıdır. Göstergeleri ise Tablo 2.3’de gösterilmiştir.

Tablo 2.3. UNDP Gelişme Endeksleri

Endeks	Uzun ve Sağlıklı Yaşam	Bilgi Düzeyi	İyi Yaşam Standardı
İnsani Gelişim Endeksi (İGE)	-Beklenen yaşam süresi	-Yetişkin nüfustaki öğrenim süresi -Okula başlama yaşındaki çocuklar için beklenen öğrenim süresi	-Kişi başı GSMH
Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişim Endeksi (EUİGE)	-Ortalama yaşam süresi	-Yetişkin nüfus ve çocuklar için ortalama öğrenim süresi	-Kişi başı GSMH
Cinsiyete Dayalı Gelişim Endeksi (CDGE)	-Kadın ve erkeklerin ortalama yaşam süresi	-Çocuklar için erkek ve kadınların öğrenim süresi -Yetişkinler için ortalama öğrenim süresi	-Kadın ve erkeklerin tahmini kazandıkları tahmini gelir
Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE)	-Anne ölüm oranı -Genç yaşta çocuk doğurma oranı	-En az ortaöğrenime sahip kadın ve erkek nüfusu -Meclis sandalyelerinin kadın ve erkek oranı	-Kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranı
Çok boyutlu yoksulluk Endeksi (ÇBYE)	-Beslenme -Çocuk ölümleri	-Öğretim yılı/okula devam -Yoksulluğun yoğunluğu	-Mutfak yakıtı -Elektrik -Su -Tuvalet -Konut -Mal varlığı

Kaynak: UNDP, 2018 Human Development Report Erişim Tarihi: 25.09.2019

2.1.1.1. İnsani gelişim endeksi

İGE beklenen yaşam beklentisi, yetişkin ve okula başlama yaşındaki çocuklar için beklenen öğrenim süresi ve kişi başı GSMH olmak üzere üç veri ile gösterilir. İGE ülkelerin gelişme sonuçlarını değerlendirmek, ulusal politika seçeneklerini sorgulamak için kullanılır. Aynı GSMH'ya sahip ülkenin İGE değerleri farklı olabilir. Bunun altında yatan sebeplerinin sorgulanmasına olanak sağlar (UNDP, 2018: 1).

Tablo 2.4. İnsani Gelişmişlik Endeksi

Bölgeler \ Yıllar	1990	2000	2010	2014	2015	2016	2017
Arap Devletleri	0.557	0.613	0.675	0.690	0.694	0.697	0.699
Doğu Asya ve Pasifikler	0.517	0.597	0.692	0.720	0.725	0.730	0.733
Avrupa ve Orta Asya	0.653	0.668	0.733	0.761	0.764	0.767	0.771
Latin Amerika ve Karayipler	0.626	0.686	0.731	0.751	0.754	0.757	0.758
Güney Asya	0.439	0.503	0.584	0.618	0.625	0.634	0.638
Sahra Altı Afrika'sı	0.398	0.421	0.498	0.526	0.531	0.534	0.537
Dünya	0.598	0.642	0.698	0.718	0.722	0.726	0.728

Kaynak: UNDP, İnsani Gelişmişlik Endeksi 2018 Erişim Tarihi: 20.09.2019

Tablo 2.4'e göre;

- 1990 yılında Arap Devletlerinin İGE değeri 1990 yılında Dünya ortalamasının altında kalmıştır. 2000 yılında 0.613 değerini alarak Dünya ortalamasının gerisinde kaldığı görülmektedir. 2010 yılında Sahra Altı Afrika'sı ve Güney Asya bölgelerine göre iyi durumda görünürken, Doğu Asya ve Pasifikler, Avrupa ve Orta Asya, Latin-Amerika ve Karayipler bölgelerinin gerisinde kalarak 0.675 değerini almıştır. 2014-2017 yılları arasında İGE değeri aynı seviyelerde kalmış
- Doğu Asya ve Pasifik bölgesi 1990 yılında insani gelişme endeksi 0.517 değeriyle Güney Asya ve Sahra Altı Afrika bölgelerinden daha iyi durumda görülürken Avrupa ve Orta Asya ile Latin Amerika ve Karayipler bölgelerinin gerisinde kalmıştır. 2000 ve 2010 yılında durum pek değişmezken 2014 yılında 0.720 İGE endeksi Dünya ortalamasının üzerine çıkmıştır. 2015, 2016, 2017 yıllarında aynı seviyelerde kalmış İGE değerinde fazla değişiklik olmamıştır.
- Latin Amerika ve Karayipler Bölgesini 1990 yılında 0.626 İGE değeri 2000 yılında 0.686'ya yükselmiş 2010 yılında yükselmeye devam etmiş 0.731 değerini almıştır. 2014-2017 yılları arasında aynı seviyelerde kalan İGE değeri Dünya ortalamasının biraz üstünde seyretmiştir.

- Güney Asya bölgesi seçilen bölgeler arasında Sahra Altı Afrikası Bölgesinden sonra gelen en düşük değeri alan bölge konumundadır. 1990 yılında 0.439 İGE değerini almış 2000 yılında 0.503' e yükselerek biraz iyileşme göstermiş, 2010 yılında 0.584 İGE değerine sahip olmuştur. 2014-2017 yılları arasında 0.618'den 0.638'e yükselen İGE değerinin diğer bölgelere göre düşük seviyelerde olduğu anlaşılmaktadır.
- Sahra Altı Afrikası bölgeler arasında İGE değeri en düşük bölge olmuş 1990 yılında 0.398 İGE değeri, 2000 yılında 0.421, 2010 yılında 0.498 değerlerini almıştır. 2014-2017 yılları arasında 0.526'dan, 0.537'ye yükselmiş olmasına rağmen diğer bölgelere ve Dünya ortalaması İGE değerlerinin çok altında kaldığı görülmektedir.
- Dünya ortalamasına göre 1990 yılında 0.598 değerini alan İGE değeri yıllar itibariyle iyileşme göstermiş, 2017 yılında da 0.728 değerini almıştır.

2.1.1.2. Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişim Endeksi (EUİGE)

2010'dan beri kullanılmaya başlanan EUİGE, ortalama yaşam süresi, yetişkin ve çocuklar için ortalama öğrenim süresi ve kişi başı GSMH olmak üzere üç veri ile gösterilir. EUİGE ülkelerin sağlık, eğitim ve gelirlerindeki eşitsizliklerinin seviyesine göre ortalama değerinin indirilmesi ile ülke içinde nasıl dağıtıldığını dikkate almaktadır. İGE değerine göre aynı bileşenleri bütün nüfusa oranlayarak ortalama değer ortaya çıkmaktadır. Eşitsizlik olmadığı durumda EUİGE değerine eşit çıkmaktadır. Eşitsizlik arttığı takdirde EUİGE değeri İGE değerinin altına düşecektir aradaki fark eşitsizliğe bağlı olmak kaydıyla insani gelişme kaybını göstermektedir (UNDP, 2018: 19).

Tablo 2.5. Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişim Endeksi

Bölgeler \ Yıllar	2010	2015	2017
Arap Devletleri	0.426	0.498	0.523
Doğu Asya ve Pasifikler	0.505	0.581	0.619
Avrupa ve Orta Asya	0.607	0.660	0.681
Latin Amerika ve Karayipler	0.527	0.575	0.593
Güney Asya	0.361	0.449	0.471
Sahra Altı Afrikası	0.261	0.355	0.372

Kaynak: UNDP, İnsani Gelişmişlik Endeksi 2018 Erişim Tarihi: 20.09.2019

Tablo 2.5'e göre;

- Arap devletleri 2010 yılında EUİGE değerinin İGE değeri ile arasındaki fark 0.24 olurken 2015 yılında fark azalarak 0.19'a inmiş 2017 yılında biraz daha düşerek

0.17 değerinde fark oluştuğu görülmektedir. EUİGE değerinde iyileşme yönünde olumlu bir artış olmuştur.

- Doğu Asya ve Pasifikler bölgesinde İge ile arasındaki fark 2001 yılında 0.26 olmuş, 2015 ve 2016 yıllarında 0.14 ve 0.11'e düştüğü görülmektedir. EUİGE değerlerinde düzelme görülmektedir.
- Avrupa ve Orta Asya bölgesinde EUİGE değeri ile İGE değeri arasındaki fark diğer bölgelere göre oldukęa düşüktür bu bölgede bulunan gelişmiş ülkelerin bunda etkisi oldukęa fazladır. 2010 yılında 0.12 değerinde fark bulunmakta, 2015 yılında 0.10'inen fark 2017 yılında 0.9'a düşerek iyileşme yönünde gelişme gösterdiği anlaşılmaktadır.
- Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde EUİGE ile İGE değeri arasındaki fark 2010 yılında 0.20 olarak geręekleřmiř, 2015-2017 yıllarında fark azalarak 0.17 ve 0.16'ya gerilemiştir.
- Güney Asya bölgesinde 2010 yılında 0.22 değerinde fark görülürken ekonomik büyüme geręekleřen ülkelerin olması bölgedeki farkı azaltmış, 2015 yılında fark 0.17 2017 yılında 0.16'ya düşmüştür
- Sahra Altı Afrikası bölgesinde 2010 yılında fark yüksek iken 0.23 değerini almış, 2015 yılında bir miktar düzelme meydana gelmiş 0.17'ye düşmüştür. 2017 yılında EUİGE değerindeki düzelme devam etmiş 0.16 oranında fark meydana gelmiştir.

2.1.1.3. Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (CDGE)

CDGE, 2014'ten beri kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram, erkek ve kadın kazanımları arasındaki farklılıkları ölçmektedir. Kadın ve erkeklerin doğuşta beklenen yaşam süresi, çocuklar için erkek ve kadınlarda beklenen yaşam süresi ve yetişkinler için ortalama yaşam süresi, kadın ve erkeklerin tahmini kazandıkları ortalama gelirlere göre hesaplanmaktadır (UNDP, 2018: 19).

Tablo 2.6. Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi

Bölgeler \ Yıllar	2014	2015	2017
Arap Devletleri	0.849	0.856	0.855
Doğu Asya ve Pasifikler	0.948	0.956	0.957
Avrupa ve Orta Asya	0.945	0.951	0.956
Latin Amerika ve Karayipler	0.976	0.981	0.977
Güney Asya	0.801	0.822	0.837
Sahra Altı Afrikası	0.872	0.877	0.893

Kaynak: UNDP, İnsani Gelişmişlik Endeksi 2018 Erişim Tarihi: 20.09.2019

Tablo 2.6'ya göre;

- Arap Devletleri ve Güney Asya bölgelerinin düşük değerler aldığı bunda toplumun gelenekçi yapısının etkisi olduğu özellikle Arap Devletleri bölgesinde erkek baskın aile yapılarının daha çok yer almasının etkisi olduğu düşünülebilir.
- Arap Devletleri bölgesinde 2014-2017 yılları arasında 0.849'dan 0.855'e yükseldiği görülmektedir.
- Güney Asya 2014 yılında 0.801 değerinden 2017 yılında 0.837 değerine yükselmiştir.
- Doğu Asya ve Pasifikler ile Avrupa ve Orta Asya bölgelerinin değerleri birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. 2014-2017 yılları arasında 0.945-0.955 değer aralığında endekse sahip oldukları görülmektedir.
- Latin Amerika ve Karayipler yüksek CDGE oranlarına sahip olmakla beraber 2014 yılında 0.976 olan değer 2017 yılında aynı seviyelerde kalmış 0.977'ye yükselmiştir.
- Sahra Altı Afrikası 2014 yılında 0.872 değerini alırken 2017 yılında 0.893 oranında değer almıştır.

2.1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE)

TCEE üreme sağlığı, güçlenme ve ekonomik durum olmak üzere üç boyutta incelenmektedir. Sağlık boyutunda anne ölüm oranları ve genç yaşta çocuk doğurma oranı, güçlenme boyutunda en az ortaöğrenime sahip kadın ve erkek nüfusu ve meclis sandalyelerinin kadın ve erkek oranı, ekonomik durumda ise kadın ve erkeklerin işgücüne katılım oranı göstergeleri incelenmektedir. 0 ile 1 arasında değerlerde hesaplanan endeks yükseldikçe eşitsizliğinin arttığı azaldıkça eşitsizliği azalma yönünde eğilim gösterdiği anlaşılmaktadır (UNDP, 2018: 6).

Tablo 2.7. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

Bölgeler \ Yıllar	2011	2015	2017
Arap Devletleri	0.563	0.535	0.531
Doğu Asya ve Pasifikler	--	0.315	0.312
Avrupa ve Orta Asya	0.311	0.279	0.270
Latin Amerika ve Karayipler	0.445	0.390	0.386
Güney Asya	0.601	0.520	0.515
Sahra Altı Afrika	0.610	0.572	0.569

Kaynak: UNDP, İnsani Gelişmişlik Endeksi 2018 Erişim Tarihi: 20.09.2019

Tablo 2.7'ye göre;

- İnsani gelişmişlik endeksinde 2011 yılında 0.600'lü değerler alan Arap Devletleri 2011- 2017 yılları arasında TCEE endeksinde 0.563 değerinden 0.531'e düşmüş cinsiyet eşitsizliğinde azalma meydana geldiği anlaşılmaktadır.
- Doğu Asya ve Pasifikler bölgesinde 2015 yılında 0.315 değerinde çıkan TCEE endeksi 2017 yılında 0.312' ye düşerek cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması yönünde az bir gelişme yaşandığı görülmektedir.
- Avrupa ve Orta Asya bölgelerinde 2011 yılında 0.311 oranında gerçekleşen endeks 2015-2017 yıllarında diğer bölgelerin içinde en düşük değerlere düşmüş 0.279 ve 0.270 değerlerini almıştır. Bölgede bulunan gelişmiş ülkelerin bunda etkisi fazladır.
- Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde 2011 yılında 0.445 değerinde gerçekleşen endeks 2017 yılında 0.386'ya düşerek cinsiyet eşitsizliğinde iyileşme gerçekleştiği anlaşılmaktadır.
- Güney Asya bölgesinde 2011 yılında 0.601 değeri 2017 yılında 0.515'e düşerek endeksin düzelme yönünde hareket ettiği görülmektedir.
- Sahra Altı Afrika bölgesinde olumsuz yaşam koşullarını etkisiyle endeks diğer bölgelere göre daha düşük oranlarda çıkmıştır. 2011 yılında 0.610 değerinde gerçekleşen endeks 2017 yılında biraz iyileşme göstererek 0.569'a gerilemiştir.

2.1.1.5. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (TCEE)

ÇBYE, olmak üzere sağlık, eğitim ve yaşam standardı olmak üzere üç boyutta incelenmektedir. Sağlık boyutunda beslenme ve çocuk ölümleri, eğitim boyutunda Öğrenim yılı/okula devam ve yoksulluğun yoğunluğu, yaşam standardı boyutunda ise mutfak yakıtı, elektrik, su, tuvalet, konut ve mal varlığı göstergeleri incelenmektedir (UNDP, 2018: 9).

Tablo 2.8. En Fakir 10 Ülke İçin Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

	Yıl	Değer	Çok Boyutlu Savunmasız Yoksul Nüfus	Çok Boyutlu Şiddetli Yoksul Nüfus	Sağlık	Eğitim	Yaşam Standardı
Burundi	2006-2017	0.404	16.2	45.4	23.4	27.4	49.2
Orta Afrika Cumhuriyeti	2010	0.465	13.1	54.7	27.8	25.7	46.5
Kongo Dem. Cum.	2013-2014	0.378	17.7	42.2	25.0	18.9	56.2
Nijer	2012	0.591	5.0	74.9	20.4	37.2	42.4
Mozambik	2011	0.412	13.5	49.2	17.4	32.4	50.2
Malavi	2015-2016	0.244	28.4	18.5	20.8	23.1	56.2
Sierra Leone	2013	0.422	14.4	48.4	23.3	27.7	49.0
Madagaskar	2008-2009	0.453	11.8	57.3	17.6	31.7	50.7
Togo	2013-2014	0.250	21.8	24.4	21.8	28.3	49.9
Gine Bissau	2014	0.373	19.1	40.5	21.4	33.9	44.7

Kaynak: UNDP, İnsani Gelişmişlik Endeksi 2018 Erişim Tarihi: 20.09.2019

Tablo 2.8'e göre;

- UNDP tarafından yayınlanan çok boyutlu yoksulluk endeksi tablosunda kişi başına düşen GSMH'ye göre en yoksul 10 ülke ele alınmıştır. Ülkelerin yoksulluğa karşı savunmasız nüfus, şiddetli yoksulluk yaşayan nüfus yüzdesi ve eğitim, sağlık, yaşam standardına göre yoksunlukların dağılımı gösterilmektedir.
- ÇBYE bakımından Nijer, Madagaskar, Orta Afrika Cumhuriyeti, Sierra Leone gibi ülkeler yüksek değerler ile dikkat çekmektedir. Çok boyutlu şiddetli yoksul nüfus yüzdeleri incelendiğinde %74.9 ile Nijer, %49.2 ile Mozambik, %48.4 ile Sierra Leone gibi ülkelerin şiddetli yoksulluğun oldukça yüksek oranlarda gerçekleştiği görülmektedir.
- Yoksulluğa karşı savunmasız nüfus yüzdesi incelendiğinde %28.4 ile Malavi, %21.8 ile Togo, %19.1 ile Gine Bissau yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Şiddetli nüfus yüzdesi yüksek değerlere sahip ülkelerde savunmasız yoksul nüfus düşük çıkmaktadır.
- Yoksunlukların eğitim, sağlık ve yaşam standardı boyutları değerlendirildiğinde Orta Afrika Cumhuriyeti Ülkesinde %27.8 ile sağlık boyutundaki yoksunluğu en yüksek değerde gerçekleştirmiş, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Burundi, Sierra Leone, Togo, Gine Bissau gibi ülkelerinde sağlık boyutlarının %20'nin üzerinde değerler aldığı görülmektedir.
- Eğitim boyutunda Nijer'in %37.2, Gine Bissau %33.9, Mozambik %32.4 ile eğitimde en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.
- Yaşam standardı boyutunda en yüksek değeri alan ülkeler Malavi ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti %56.2, Madagaskar %50.7, Mozambik %50.2 gibi yüksek değerlerle yaşam standardındaki yoksunlukları gösterilmiştir.

2.2. Avrupa'da Yoksulluk Profili

2.2.1. İngiltere

Kraliçe Elizabeth zamanında düzenlenen 1601 tarihli yoksulluk yasası sosyal yardımların temelini oluşturmaktadır. Bu yasa yoksulları; engelliler, engelli olmayanlar ve çocuklar olmak üzere üçe ayırmıştır. Engellilere ve muhtaç çocuklara para yardımı yapılırken, engeli olmayan yoksullara bir iş istihdam etmek koşuluyla yardım edilmekteydi.

Bu uygulamayı yapabilmek için çalışma evleri uygulaması başlatılmıştır (Rosanvallon,2004; Kaya, 2009: 36).

Eskiden uygulanan yoksulluk yasaları yerellik göz önüne alınarak uygulandığı için kiliseler kendi bölgesindeki yoksullarla ilgilenmek durumunda kalıyorlardı. Kilisenin masrafları o bölgede ikamet eden farklı gelir düzeyi olan insanlardan toplanan vergilerden karşılanıyordu (Polanyi,1986:104; Himmelfarb, 1984:25'dan aktaran Kaya, 2009: 36).

Günümüz İngilteresi'nde ise yoksullara yönelik olarak uygulanan uygulamalar, aylık bağlama, özel ihtiyaçlar parası, engellilere bağlanan aylıklar, çocuklar için yapılan ödemeler ve yaşlılara bağlanan aylıklar başlıca sosyal yardımlardır (Clasen, 2005: 144'den aktaran Topçuoğlu vd., 2014: 389).

İngiltere'de kadına yönelik çocuk temelli aktivasyon politikaları 2000'li yıllarda yürürlüğe konulmuş kadınların çalışma hayatlarında daha esnek çalışma koşulları sağlanarak kadın istihdamı artırılmak istenmiştir (Clasen, 2005: 144'den aktaran Topçuoğlu vd., 2014: 389).

2001-2006 yılları arasında çocukların bakımları ve okula adaptasyonları için bir takım düzenlemeler yapılarak mevcut derslik kapasitesi yaklaşık 1.25 milyon ek öğrenciyi kapsayacak şekilde artırılmış, okula başlama yaşı 6'dan 4'e indirilmiştir. Uygulanan bu politikalar neticesinde cinsiyet temelli kadın yoksulluğu giderilmeye çalışılmış, yoksulluk riski ile karşı karşıya olan kadınlar 2000 - 2010 yılları arasında %21'den %17'ye gerilemiştir (Taylor-Gooby, 2008: 21'den aktaran Topçuoğlu vd., 2014: 390).

Yoksullara aylık bağlanabilmesi için bir kişinin İngiltere'de ikamet etmesi, iş gücüne sahip olması ve iş arıyor olması gerekmektedir. Bu koşulları ilgili kurum değerlendirerek karar verir. Yoksullara bağlanan aylık sürekli ihtiyaçların karşılanması için uygulanmaktadır. Özel ihtiyaçlar parası olağanın dışındaki harcamalar için kullanılır. Özel ihtiyaçlar parası için özel bir fon vardır. 18 yaşını doldurmuş ve ikameti İngiltere'de olan geliri belirli bir düzeyin altında olan kişiler bu fondan yararlanmak için ilgili kuruma başvurabilirler (Kaya, 2009: 43).

İngiltere'de sosyal yardımlar üç gruba ayrılmıştır.

a) Primsiz Yardımlar – Belirli bir düzeyin altında geliri olan yoksullara ödenen yardım türüdür. Yardım harcamalarının %35'ini kapsamaktadır.

b) Primli Yardımlar – Gelir düzeyi göz önünde bulundurulmadan primini ödeyen kişilere ödenir.

c) Diğer Yardımlar – Çocuklara ve engellilere ödenen yardımları kapsar. Yardım harcamalarının içindeki oranı %18’dir.

Tablo 2.9. İngiltere’nin Makro Ekonomik Göstergeleri

Yıllar	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Gini Katsayısı		0.35	0.35	0.36	0.35	--	--
İşsizlik Oranı (%)	5.57	4.74	7.78	5.3	4.81	4.33	3.99
Enflasyon Oranı (TÜFE)	1.2	2.1	2.5	0.4	1	2.6	2.3
Yoksulluk oranı (medyan gelirin yüzde 60’ı, vergi ve transfer sonrası)*	--	24.8	23.2	23.5	22.2	22.00	--
Eğitim Harcamaları (% GDP)	--	--	11.79	10.79	10.71	--	--
Sağlık Harcamaları (% GDP)	--	--	17.45	19.33	19.79	--	--
Sosyal Harcamaları (% GDP)	16.19	18.33	22.42	21.60	21.24	20.75	20.59
Kişi Başı GSMH (\$)	26.35	32.92	36.04	41.10	41.86	44.07	--
Kişi Başı GSYİH (\$)	26.25	32.48	36.01	42.05	42.94	44.90	--

*: EUROSTAT, (2019) Erişim Tarihi: 28.09.2019

Kaynak: OECD, (2019) Erişim tarihi: 2.08.2019

Tablo 2.9’ya göre;

- İngiltere’de Gini katsayısı 2005 yılında 0.35 değerini almış, 2010 yılında 0.35 oranıyla aynı değerde kalmıştır. 2015 yılı Gini katsayısı 1 puan artarak 0.36’ya yükselmiş gelir dağılımının olumsuz etkilendiği bir yıl olmuştur. 2016 yılında tekrar eski seviyesine dönerek 0.35 oranında gerçekleşmiştir.
- İşsizlik rakamları 2000 yılında %5.57, 2005 yılında %4.74 oranlarında gerçekleşmiştir. 2008 yılında meydana gelen küresel krizin etkileri 2010 yılında %6.11 seviyesine çıkan işsizlik rakamı ile kendisini hissettirmektedir. 2015 yılında işsizlik oranı iyileşme göstererek %5.3 oranına düşmüştür. 2016, 2017, 2018 yıllarında işsizlik rakamlarının aşağı yönlü hareketiyle sırasıyla %4.81, %4.33, %3.99 oranlarında gerçekleşmiştir. Son yıllarda işsizlik seviyesinin oldukça düştüğü gözlemlenmektedir.
- Yoksulluk oranları incelendiğinde 2005 yılında %24.8 oranında gerçekleşmiş 2010 yılında %23.2’ye düşerek yoksulluk oranında azalma gerçekleştirmiştir. 2015 yılında yoksulluk oranı aynı seviyelerde kalmış %23.5 olmuş, 2016 ve 2017 yıllarında sırasıyla %22.2, %22 oranlarında gerçekleşerek yoksulluk oranlarının azaldığı anlaşılmaktadır.

- Eğitim harcamalarının bütçeden aldığı pay 2010 yılında %11.79 oranında olmuş 2015 yılında eğitim için bütçeden ayrılan pay düşerek %10.79 oranlarında gerçekleşmiştir. 2016 yıllarında eğitim harcamalarındaki düşüş devam etmiş 10.71 oranında pay almıştır.
- Sağlık harcamalarının bütçedeki payı 2010 yılında %17.45 oranında gerçekleşmiş 2015 yılında bu oran %19.33'e yükselmiştir. 2016 yılında sağlık harcamasına ayrılan pay %19.79 oranı ile aynı seviyelerde kalmıştır.
- İngiltere'nin sosyal harcamalarına baktığımızda 2000 yılında bütçeden ayrılan pay %16.19 oranında olurken 2005 yılında oran artarak %18.33'e yükselmiştir. 2010 yılında artış devam etmiş %22.42 oranında pay ayrılmıştır. 2015 yılında %21.60 oranında pay ile oran bir miktara düşmüştür. 2016 yılında %21.24 oranına düşen sosyal harcama oranı takip eden yıllarda kademeli bir düşüş olmuş ve 2018 yılında %20.59 oranında bütçeden pay almıştır.
- Kişi başı milli gelir 2000 yılında 26.35 bin \$ olurken, 2005 yılında 32.92 bin \$'a yükselmiştir. 2010 yılında artış devam etmiş 36.04 bin \$ olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında 41.10 bin \$ olan kişi başı milli gelir rakamı artmaya devam ederek 2016 ve 2017 yılında sırasıyla 41.86 bin \$'dan 44.07 bin \$ seviyesine yükselmiştir.

2.2.2. Almanya

Almanya'da sosyal güvenlik alanında birinci olarak iş kazaları alanında çalışmalar yapılmıştır. 1871 yılında kurulan imparatorlukta çıkarılan iş kazası yasasında işverenler kusurlu olmaları halinde kısmi sorumluluk yükleniyordu. 1881 yılında imparatorluğun parlamentoya sunduğu yasa tasarısında işverenlerin işçilerin iş kazalarında devlet tarafından yönetilecek bir sigorta sistemini zorunlu kılan Reichstag tasarısını sunmuştur. Meclis tasarısındaki nakdi yardım ilkesini reddederek zorunlu sigortayı kabul etmiştir (Akyüz, 2008: 66).

1883-1889 tarihleri arasında üç büyük yasa oylanmıştır:

Birinci yasa 15 Haziran 1883 tarihli "Hastalık Sigortası Yasası"dır. Bu yasaya göre geliri 2000 Markı geçmeyen işçiler hastalık sigortası yaptırmak zorundadır. Sigorta priminin üçte ikisi işçiler, üçte biri işverenlerce karşılanmaktadır. Bu sosyal sigortalar özel kurumlar tarafından üç ayrı sandık olarak işletiliyordu: şirket sandıkları, mesleki sanıklar ve kominal

sandıklar. Bu sandıkların yönetimlerinde patronlar ve işçiler bulunmaktaydı. Ödemiş oldukları primlere göre işçiler yönetimde daha fazla söz sahibiydi. Bu yasa tarım işçilerini de içine dahil ederek 1885-1886 yılında kapsamı oldukça genişletilmiştir.

İkinci yasa 1884 tarihli “İş Kazaları Yasası” dır. Bu yasaya göre iş kazalarından dolayı kalıcı hasara maruz kalan işçilerin masraflarını patronlar karşılamak zorundadır. İşgücünü kaybetmiş çalışamayacak durumda olan işçilerin ücretinin %60’ını ödemek zorundadırlar. Ölüm durumunda işçinin dul kalan eşine ücretinin %20’si oranında maaş bağlanmaktadır.

Üçüncü yasa 1889 tarihli “Yaşlılık-Malüllük Sigortası Yasası” dır. Bu yasa ile zorunlu emeklilik sistemi ilk kez kurulmuştur. Sigorta primlerinin yarısı işçi diğer yarısı işveren tarafından ödeniyordu (Ulutürk ve Dane, 2008: 2).

Almanya’da sosyal yardım alabilmek için ikametgahı olan ihtiyaç sahibi herkes üç koşulu sağladığında yardım talep edebilir:

- a) Zor durumda bulunmak
- b) Kendi kendine yetmemek
- c) Başkasından yardım almamak

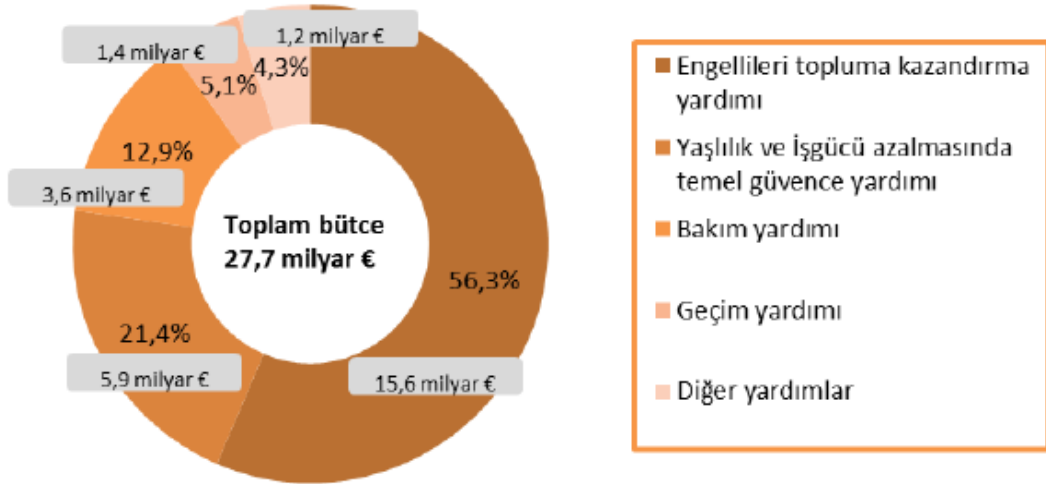
Bu yardımların sağlanabilmesi için her eyalet kendi bünyesinde sosyal yardım kuruluşu kurmuş, yardımlar için kaynaklar eyaletlerin kendi bütçesinden karşılanmaktadır (Kaya, 2009: 47).

Almanya’da 01.01.2005 tarihinde yürürlüğe giren SGB XII sosyal yardım konulu kanun kitabının (Mad.1/1) “Hak sahiplerine insan onuruna yaraşır bir hayat idame etme imkanı sağlamaktır” maddesinde de belirttiği gibi yapılan sosyal yardımların ana amaçlarından birisi de ekonomik yetersizlik içinde bulunan bireyleri destekleyerek bu sorunları kendi güçleriyle aşabilecek seviyeye getirmektir.

SGB XII kanun kitabının 3. maddesinde sosyal yardımları yapacak olan kurumlar belirtilmiştir. Bu yardımların kaymakamlıklar, bağımsız şehirler, valilik ve yüksek belediyeler birliği gibi yerel yönetimlerin üst kuruluşları aracılığıyla yapılması öngörülmüştür. Kanun kitabının 7. Maddesinde de eyaletteki en yüksek sosyal makam diğer

sosyal yardım kurumları arasında entegre bir çalışma yapılabilmesi için çalışmaların gelişimi ve sürdürülebilmesi amacıyla gerekli denetimleri yapmakla mükellef olduğu belirtilmiştir. Madde 5’te kamu ve özel sosyal yardım kuruluşları arasındaki sağlıklı bir iletişim ağı kurarak bireylerin alacağı yardımlarda hem kamudan hem özelden ayrı ayrı yararlanmasının önüne geçilmiştir.

SGB XII Kanununun 27. maddesinde geçim yardımı olarak bahsettiği yardım kapsamında giyim, ev eşyası gıda barınma ısınma gibi günlük temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla birlikte başvurulması halinde eğitim giderleri de karşılanmaktadır. Geçim yardımı bireyin yalnızca günlük ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı değil toplumdan dışlanmaması toplumun içine girerek sosyalleşmesi amacıyla da verilmektedir. Geçim yardımı alabilme şartlarından olan, kanunda belirtilen “geçimi sağlamak üzere yardım” ve “özel durumlarda yardım” ibareleri 01.01.2011 tarihinde değiştirilerek “olağan gereksinim kapasiteleri” hane halkı sayısına göre şekillenen ihtiyaçlarını gidermektir (Uyanık, 2018: 33).

Kaynak: Uyanık, 2018:35

Şekil 2.1. 2015 yılında SGB XII Kanun Kapsamında Yapılan Sosyal Yardımların Dağılımı

Şekil 2.1’e göre yapılan yardımların büyük bir çoğunluğunu kapsayan %56’lık dilimin engelli bireylerin topluma kazandırılması için kullanıldığı görülürken %21 lik kısmı yaşlılık ve işgücü azalmasıyla karşı karşıya kalan bireylere yapılan yardımlardır. Yardımların %14’ü bakım yardımları için kullanılırken geçim yardımlarına %5’lik bir pay ayrıldığı gözlenmektedir. Geriye kalan %4’lük kısım ise özel sosyal problemlerin karşılanması için kullanılan diğer yardımlar grubuna girdiği görülmektedir.

Tablo 2.10. Almanya'nın Makro Ekonomik Göstergeleri

Yıllar	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Gini Katsayısı	--	0.29	0.28	0.29	0.29	0.29	--
İşsizlik Oranı (%)	7.75	11.16	6.96	4.6	4.1	3.74	3.38
Enflasyon Oranı (TÜFE)	1.44	1.54	1.10	0.51	0.49	1.5	1.73
Yoksulluk oranı (medyan gelirin yüzde 60'ı, vergi ve transfer sonrası)*	--	18.4	19.7	20	19.7	19	--
Eğitim Harcamaları (% GDP)	--	--	0.97	2.74	2.76	--	--
Sağlık Harcamaları(% GDP)	--	--	1.28	1.69	1.71	--	--
Sosyal Harcamaları (% GDP)	25.38	26.23	25.89	24.862	25.06	25.05	25.14
Kişi Başı GSYİH (\$)	27.55	32.41	39.91	47.97	49.92	52.57	54.35
Kişi Başı GSMH (\$)	27.36	32.70	40.70	49.01	50.91	53.68	--

*: EUROSTAT, (2019) Erişim Tarihi: 28.09.2019

Kaynak: OECD, (2019) Erişim tarihi: 2.08.2019

Tablo 2.10'a göre;

- Almanya 'da 2000- 2018 yılları arasında ülkenin makroekonomik göstergeleri ile sosyal transfer kalemlerini gösteren harcama verilerini göstermektedir.
- Almanya'da Gini katsayısı 2005 yılında 0.29 değerini almış 2010 yılında iyileşme göstermiş 0.28 değerine inerek gelir dağılımında iyileşme meydana geldiği anlaşılmaktadır. 2015 yılında olumsuz etkilenen Gini katsayısı 0.29'a çıkmış, 2016 2017 yıllarında 0.29 değerini alarak 2014 yılındaki düzelmeyi tekrar yakalayamadığı görülmektedir.
- 2000-2018 yılları arasında işsizlik rakamlarına bakıldığında 2000 yılında %7.75 oranında iken 2005 yılında yükseliş göstererek %11.16 seviyesine çıkmıştır. 2005 yılından sonra sürekli iyileşme görülen işsizlik oranları 2010 yılında %6.96 olmuştur. 2015,2016, 2017 yıllarında sırasıyla %4.6, %4.1, %3.74 değerlerini alarak olumlu yönde hareket etmiştir.
- Almanya'nın yoksulluk oranları 2005 yılında %18.4 olan oran 2010 yılında küresel krizin etkisiyle %19.7'ye yükselmiştir. 2015, 2016 ve 2017 yıllarında sırasıyla %20, %19.7 ve %19 oranına düşmüştür. Yoksulluk oranlarının düşüş gösterdiği yıllarda eğitim harcamaları ve sosyal harcamalarda artışlar gerçekleşmiştir.
- Eğitim harcamalarının bütçeden aldığı pay 2010 yılında %0.97 oranında gerçekleşmiş, 2014 yılında oran artarak %2.52'ye yükselmiştir. 2015 yılında eğitime ayrılan paydaki artış devam etmiş %2.74 oranına yükselmiş, 2016 yılında eğitime ayrılan pay %2.76 oranında gerçekleşmiştir.

- Sağlık harcamalarının toplam hükümet harcamaları içindeki payı 2010 yılında %1.28 oranında gerçekleşmiş, 2015 yılında oran artış göstererek %1.69'a yükselmiştir. 2016 yılında %1.71'lik oranla sağlık harcamalarına ayrılan orandaki yükseliş devam etmiştir.
- Yoksullukla mücadelede önemli bir kalem olan sosyal harcamalar için 2000 yılında bütçeden %25.38 oranında pay ayrılmış 2005 yılında artan işsizlik rakamlarına paralel olarak pay arttırılarak % 26.23 oranında gerçekleşmiştir. 2010 yılında oran bir miktar düşerek %25.89 oranına gerilemiş, 2014, 2015, 2016 yıllarında sosyal harcama oranlarında ufak artışlar olmasına rağmen %24.70, %24.86, %25.06'lık paylar aynı oranlarda kalmıştır. 2017 yılında %25.05 oranında pay almış, 2018 yılında %25.14 oranında bütçeden pay ayrılmıştır.
- Kişi başı milli gelir 2000-2018 yılları arasında yükselmiş 2000 yılında 27.36 bin \$ iken 2005 yılında 32.70 bin \$ olmuş 2010 yılında yükseliş devam etmiş 40.7 bin \$ olmuştur. 2015 yılında 49.01 bin \$'a yükselen milli gelir 2016 ve 2017 yıllarında sırasıyla 50.91 bin \$ ve 53.68 bin \$'a yükselmiştir.

2.2.3. Fransa

Fransa'da 9 Nisan 1898 tarihli işkazaları hakkındaki yasa ilk modern yasadır. İşsizlik sigortası konusunda komşularından geride kalan Fransa 1958 yılında Sanayi ve Ticarete Kalkınma Derneği (ASSEDIC)'in (Sanayi ve Ticaret İstihdam Ulusal Birliği (UNEDIC) adı verilen bir birlik altında toplanan, "sanayi ve ticaret istihdamın geliştirilmesi için kurulan dernekler") kurulmasıyla işsizlik sigortası faaliyete geçirilmiştir.

2. Dünya Savaşı sonrasında hayata geçirilen 22 Mayıs 1946 tarihli yasa bugünkü sistemin temelini oluşturmaktadır (Rosanvallon, 2004: 122; Kaya, 2009: 49).

Fransa'da sosyal yardım uygulamaları asgari gelir içermesi yasası ile uygulanmaktadır. 1988 yılında çıkarılan bu yasanın amacı yoksullukla mücadele etmektir. Fransa vatandaşı olan veya yabancı uyruklu olupta Fransa'da oturma ve çalışma izni almış ve 25 yaşını doldurmuş, geliri Fransa'da belirlenen asgari miktarın altında kalan herkes bu yasadaki faydalanır. Kaynağın %100'ü devlet tarafından karşılanır. Asgari gelir içermesi kapsamında yardım alan kişiler toplumsal bütünleşme amacıyla medeni durumu ve yaşına göre istihdam edilebileceği bir mesleğe yönlendirilir. Dolayısıyla iş kazası sigortasından da

yararlanır. Kişilerin özel durumları göz önünde bulundurularak yapılan bu yardımlar devletle toplum arasında bir bağ oluşturur (Kaya, 2009: 51).

Fransa olağan bütçe kanununun sonuna eklenen sosyal bütçe eki ile Avrupa ülkeleri arasında sosyal devlet ilkesinin en çok önemseyen ülke konumundadır (Şeker, 2011: 22).

Fransa 2017 yılı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) sıralamasında Dünya'nın en büyük ülkeleri arasında 7. sırayı almaktadır (World Bank, 2018).

Yapılan emeklilik harcamaları ve ücretler kamu harcamalarının artmasına neden olmaktadır. İşsizlik yardımları, ailelere konut yardımları, çocuk bakımı için yapılan harcamalar ve çocuğuna bakmak için işini bırakan annelere destek verilmesi gibi geniş kapsamlı sosyal yardımlar bulunmaktadır. GSYH içinde sosyal harcamaları en yüksek ülke olan Fransa sosyal harcamaların büyük kısmını yaşlılar ve emekliler için ayırmaktadır (OECD, 2019).

Fransa mali yönetiminde son yıllarda ciddi değişiklikler yaşamıştır. Mali kurallara yenilerini eklemiş ya da mevcut kurallarda değişikliğe gitmiştir. Yürürlükteki bütçe prosedürlerini kuvvetlendirerek kamu maliyesindeki planlamayı çok yıllık yapmak gibi değişikliklere gitmiştir. Sosyal yardım harcamaları ile sağlık harcamalarını daha etkin hale getirmiş ve emeklilik yaşını artırarak harcama reformlarını güçlendirmiştir (Yılmaz ve Önal, 2019: 99).

Tablo 2.11. Fransa'nın Makro Ekonomik Göstergeleri

Yıllar	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Gini Katsayısı	--	0.28	0.30	0.29	0.29	0.29	--
İşsizlik Oranı (%)	--	8.49	8.87	10.35	10.05	9.39	9.05
Enflasyon Oranı (TÜFE)	1.67	1.74	1.53	0.03	0.18	1.03	1.85
Yoksulluk oranı (medyan gelirin yüzde 60'ı, vergi ve transfer sonrası)*	--	18.9	19.2	17.7	18.2	17.1	--
Eğitim Harcamaları (% GDP)	--	--	15.95	16.71	16.74	--	--
Sağlık Harcamaları(% GDP)	--	--	1.18	1.02	0.98	--	--
Sosyal Harcamaları (% GDP)	27.58	28.72	31.03	31.98	31.96	31.78	31.19
Kişi Başı GSYİH (\$)	26.09	30.50	35.9	40.86	42.02	44.19	45.80
Kişi Başı GSMH (\$)	26.51	31.02	36.74	41.74	42.92	45.28	--

*: EUROSTAT, (2019) Erişim Tarihi: 28.09.2019

Kaynak: OECD, (2019) Erişim tarihi: 2.08.2019

Tablo 2.11'e göre;

- Fransa'da 2000- 2018 yılları arasında ülkenin makroekonomik göstergeleri ile sosyal transfer kalemlerini gösteren harcama verilerini incelediğimizde;
- Gini katsayısı 2005 yılında 0.28 değerini almış, 2010 yılında krizin etkisiyle Gini Katsayısında artış meydana gelmiş 0.30'a yükselmiştir. 2015-2017 yılları arasında 0.29 değerini koruyarak aynı seviyelerde kalmıştır.
- İşsizlik rakamları 2005 yılında %8.49 oranında gerçekleşmiş, 2010 yılında %8.87 oranına yükselmiştir. 2015 yılına gelindiğinde işsizlik oranı yaklaşık 2 puan artarak %10.35'e yükselmiştir. 2016 yılında iyileşme görülen işsizlik oranı %10.05'e gerilemiş 2017 ve 2018 yıllarında iyileşme devam ederek tek haneli rakamlara düşmüş %9.39 ve %9.05 oranlarında gerçekleşmiştir.
- Fransa'nın yoksulluk oranı 2005 yılında %18.9 oranında gerçekleştirmiş, 2010 yılında krizin etkisiyle %19.2'ye yükselmiştir. 2015 yılında yoksulluk oranı iyileşme yönlü hareketle %17.17 değerini almış, 2016, 2017 yıllarında sırasıyla %18.2 ve %17.1'e düşmüştür.
- Eğitim harcamalarının bütçe içindeki payı 2010 yılında %15.95, 2015 yılında %16.72 oranlarında olmuştur. Takip eden 2016 yılında eğitime bütçeden ayrılan payda bir değişiklik görünmemekle beraber oranlar %16 seviyelerinde kalmıştır.
- Sağlık harcamalarının hükümet harcamaları içindeki payı 2010 yılında %1.18, 2015 yılında %1.02 oranında pay ayrılmıştır. 2016 yılında %0.98 oranında ayrıldığı görülmektedir. Fransa hükümet harcamalarının içinde sağlık için ayrılan payın oldukça düşük olduğu görülmektedir.
- Bütçesinde sosyal bütçe ekine yer veren tek ülke olan Fransa sosyal harcamalar için ayırdığı oranlar 2000 yılında %27.58, 2005 yılında %28.72, 2010 yılında pay artarak %31.03 oranına yükselmiştir. 2015 yılında %31.98 oranıyla sosyal harcamalara ayrılan payın artışı sürmüştür. 2016, 2017 yıllarında %31 seviyelerini koruyarak aynı oranlarda pay ayrılmıştır.
- Kişi başı milli gelir 2000 yılında 26.51 bin \$ olmuş, 2005 yılında 31.02 bin \$ a yükselmiştir. 2010 yılında milli gelirdeki artış devam etmiş 336.74 bin \$ olmuştur. 2015 yılında 41.74 bin \$ olan milli gelir 2017 yılında 45.28 bin \$'a yükselerek sürekli artış eğilimi göstermiştir.

2.2.4. İsveç

İskandinav ülkelerinden biri olan İsveç, Dünya'daki en yüksek refah seviyesine sahip ülkelerden birisidir. İsveç takip ettiği politikalarla sosyal eşitliğin Dünya'daki lideri konumunda bir ülkedir.

Yüksek sosyal harcamalarıyla gelir dağılımı adaletini atırcı yardımları ve sosyal riskleri önleyici sigorta ile yüksek refah yaşamı sağlayan ülkelerin arasında öne çıkmaktadır (Gökbunar vd.,2008:169)

Günümüz İsveç refah devletinde vatandaşların kazanç oranı ve vergi ödeme durumları göz önünde bulundurularak çalışan nüfusa sosyal yardımlar yapılmakta ve ülkedeki herkese sağlık ve sosyal hizmet yardımları yapılmaktadır. Bu yardımların ana kaynağını çalışan nüfustan alınan yüksek vergiler oluşturmaktadır.

Gayri safi milli hasılanın %64 ünden fazlası İsveç'in kurmuş olduğu sosyal güvenlik sistemine aktarılmaktadır. Bundan dolayı İsveç vatandaşlarına büyük bir refah sağlamış ve yoksulluğu minimum seviyelere indirmiştir (Kaya, 2009: 55).

Tablo 2.12. İsveç'in Makro Ekonomik Göstergeleri

Yıllar	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Gini Katsayısı			0.26	0.278	0.282	0.28	0.27
İşsizlik Oranı (%)	4.85	7.47	8.61	7.43	6.99	6.71	6.34
Enflasyon Oranı (TÜFE)	0.89	0.45	1.15	-0.4	0.98	1.7	1.95
Yoksulluk oranı (medyan gelirin yüzde 60'ı, vergi ve transfer sonrası) *		14.4	17.7	18.6	18.3	17.7	18.0
Eğitim Harcamaları (% GDP)			5.7	5.8	6.12	--	--
Sağlık Harcamaları(% GDP)			3.99	3.99	4.1	--	--
Sosyal Harcamaları (% GDP)	26.77	27.32	26.25	26.34	26.42	26.14	26.05
Kişi Başı GSYİH (\$)	29.32	34.00	41.63	48.43	49.08	51.40	53.17
Kişi Başı GSMH(\$)	29.33	34.47	42.77	48.92	49.42	52.19	54.03

*: EUROSTAT, (2019) Erişim Tarihi: 28.09.2019

Kaynak: OECD, (2019) Erişim tarihi: 02.08.2019

Tablo 2.12'ye göre;

- Refah seviyesi en yüksek ülkeler arasında bulunan İsveç'te Gini katsayısı 2010 yılında 0.26 değerini almış, 2015 yılında olumsuz bir yükseliş gerçekleşmiş 0.27 oranında gerçekleşmiştir. 2016 yılında olumsuz seyir devam ederek 0.28 değerine gelen Gini katsayısı, 2017 yılında seviyesini koruyarak 0.28 oranında kalmıştır. Gini katsayısı 2018 yılında tekrar 0.27 değerini alarak eski seviyesine dönmüştür.

- 2000 yılında işsizlik oranı %4.85 olan İsveç, 2005 yılında işsizlikte artış meydana gelerek %7.47 oranına yükselmiştir. 2010 yılında krizinde etkisiyle %8.61'e yükselen işsizlik oranı 2015 yılında düşerek %7.43 oranında gerçekleşmiştir. 2016, 2017, 2018 yıllarında %6.99, %6.71, %6.34 seviyelerine inerek işsizlik oranlarındaki olumlu seyir devam etmiştir.
- Yoksulluk oranlarına bakıldığında 2005 yılında %14.4 oranında gerçekleşmiş, 2010 yılında işsizlik oranındaki artışın etkisiyle, yoksulluk oranı %17.7'ye yükselmiştir. 2015 yılında yoksulluk oranı artmaya devam etmiş %18.6 oranında gerçekleşmiştir. 2016 yılında %18.3 oranıyla seviyesini koruyan yoksulluk oranı takip eden 2017 yılında az bir iyileşme gerçekleşerek %17.7'ye gerilemiş olsa da 2018 yılında tekrar %18 değerine yükselmiştir.
- Bütçeden eğitim harcamaları için ayrılan pay 2010 yılında %5.7 oranında gerçekleşirken 2015 yılında %5.8'e yükselmiş 2016 yılında eğitime harcanan payda artış devam etmiş %6.12'ye yükselmiştir.
- Sağlık harcamalarının payı eğitim harcamalarından biraz daha düşük gerçekleşmiş 2010 yılında %3.99, 2015 yılında da aynı seviyede kalmış %3.99 oranında gerçekleşmiştir. 2016 yılında bütçeden sağlık için ayrılan pay %4.1 oranlarında gerçekleşmiştir.
- Sosyal harcamalar için bütçeden ayrılan pay 2000 yılında %26.77, 2005 yılında %27.32 oranlarında gerçekleşmiştir. 2010 yılında sosyal harcamalarda kısıntıya gidilerek %26.25 oranında pay ayrılmış, 2015 yılında ayrılan payın aynı oranda kalmıştır. 2016-2018 yılları arasında sosyal harcamalara ayrılan payda önemli bir artış ya da azalış olmazken %26 seviyelerinde gerçekleşmiştir.
- Kişi başı milli geliri 2000 yılında 29.33 bin \$ olan İsveç'te 2005 yılında artarak 34.47 bin \$'a yükselmiştir. 2010 yılında ciddi bir artış olmuş 42.77 bin \$'a yükselmiştir. 2015 yılında artış devam ederek 48.92 bin \$ rakamına ulaşmış, 2016 yılında 49.42 bin \$'a yükseldikten sonra takip eden 2017-2018 yıllarında 50.00 bin \$ bandını aşarak 52.19 bin \$ ve 54.03 bin \$'a yükselmiştir.

2.3. Yoksullukla Mücadelede Uluslararası Yardım Kuruluşları

2.3.1. UNDP

Uluslararası yardım kuruluşlarının en önemlilerinden olan UNDP, insanlara yaşam standartlarını yükseltebilmeleri için kaynak ulaştırır ve sürekli inovasyonu savunan bir kuruluştur. 177 ülkede toplumlara yardımcı olmak, gerek yerel gerek küresel düzeyde farklı kurumlarla ortaklık kurarak kalkınmalarına yardımcı olmaya çalışmaktadır. “Odaklanılan nokta, ülkelere;

- Yoksullukla mücadele
- Demokratik toplumlar inşa etme
- Krizleri önleme ve atlama
- Çevreyi koruma
- HIV/AIDS ile mücadele
- Kadınların güçlendirilmesi
- Ulusal kapasitelerin geliştirilmesi

konularındaki sorunlarına çözüm bulmaları için yardım etmek ve bu çözümleri paylaşmaktır.” (UNDP, 2018)

Yoksulluk ölçümlerinde klasik anlayışla kullanılan gelir ve tüketim harcamalarının tek başına yeterli olmamasından dolayı bu kalemlere sağlık, eğitim ve diğer sosyoekonomik verilerin de eklenerek geçmişten bugüne çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların da yeterli olmadığı anlaşılınca bebek ölüm oranı, sağlıksız beslenme, okur-yazarlık oranı, kişi başına düşen toprak kullanım alanı gibi indikatörler eklenerek çalışmalar yapılmıştır (Şenses, 2003: 97).

1990 yılından itibaren UNDP nin kullandığı insani gelişme endeksi refah, yoksulluk göstergeleri içinde genel kabul görmüştür. Endeks yüksek hayat standardı, bilgiye erişim, uzun ve iyi yaşam esaslarına dayanarak eğitim ve gelir göstergelerinden oluşmaktadır. Bu göstergeleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kıyaslanabilmesi için ekonomik büyüme ile ilişkilendirmektedir (Coşkun ve Tireli, 2008: 28).

2.3.2. Dünya Bankası

Dünya Bankası 2. Dünya Savaşı sonrası 1944 yılında kurulmuştur. İlk kurulduğunda bankanın ismi Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankasıdır. Bankanın merkezi Amerika Birleşik Devletleri, Washington'dadır. Dünya Bankası'na üye olmak için aynı zamanda Uluslararası Para Fonu (IMF)'ye de üye olmak gerekmektedir. Türkiye 19.02.1947 yılında Dünya Bankası'nın asıl üyesi olmuştur (Aslan, 2016: 54).

Dünya Bankası 1990'lı yıllardan itibaren özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki yoksullukla mücadele için politikalar izlemektedir. İzlemiş olduğu bu politikalar sonucunda çıkardığı gelişme raporların 10 yılda bir değişiklikler yapıldığı gözlenmektedir. 1960'lı yıllarda birçok iktisat kuramcısına göre yoksullukla mücadelede en iyi yol altyapı yatırımları ve gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmesini artırmaktır. 70'li yıllarda ise kırsal gelişmeye ağırlık verilmiştir. 80'li yıllarda daha çok ülkelerin yaşamış olduğu makroekonomik sıkıntılarla ilgilenmiş kamunun ekonomideki ağırlığını azaltarak neoliberal politikaları programlarına eklemiştir (Uzun, A. M.,2003: 159).

1990'da açıklanan Dünya Kalkınma Raporu önerdiği stratejide iki önemli konu, açık ekonomi yoluyla emek yoğun büyüme ve altyapı yatırımları, sağlık ve eğitimle ilgili temel hizmetlerin yoksullara sunulması olmuştur. 2000 - 2001 Dünya Kalkınma Raporunda ise o dönemde yoksullukla ilgili yapılan çeşitli çalışmaların da etkisiyle yoksullukla mücadelede daha kapsamlı bir strateji oluşturulmuştur. Bu stratejiler yoksullar için yeni imkanlar yaratılması, yoksullara tanınan imkanların artırılarak güçlendirilmesi, her türlü riske karşı güvenliklerinin artırılmasıdır (Şenses, 2003: 42).

Dünya Bankası ve Türkiye işbirliği çerçevesinde Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Finans Kurumu (IFC) ve Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA) Türkiye'ye yönelik çeşitli yatırımlar için ayırmış oldukları bütçeler şu şekildedir: 2018-21 MY MY dönemine ilişkin IBRD 5 ile 7.5 milyar \$, IFC yıllık 600 ile 800 \$ arasında yatırım için finans ayırmışlardır (World Bank, 2018: 2).

Yoksulluk geçen 10 yıllık süreçte devamlı azalmaktadır. Ancak son dönemlerde istihdam piyasasında aşağı yönlü bir riskin olduğu görülmektedir. İşsizlik oranlarında görülen artışlar 10 yıllık dönemdeki azalan yoksulluk için risk oluşturmaktadır (World Bank, 2018, 3).

Bölüm Değerlendirmesi

Dünya’da yoksulluk olgusuna bakış açısı sadece maddi eksiklikten ziyade sosyal, kültürel, ahlaki boyutlarının da inceleme alanı içine girdiği görülmektedir. Dünyada genel olarak yoksulluğun bölgeler arasında ciddi farklılıkların olduğu özellikle az gelişmiş ülke ve bölgelerde yoksulluk oranlarının yüksek seviyelerde çıktığı gözlenmektedir. Yoksullukla mücadelede UNDP ülkelerin sosyal durumlarını ölçmek amaçlı bazı göstergeler yayınlamaktadır. Bunların en önemlisi İGE endeksleridir. Yayımlanan İGE endekslerine göre en düşük bölgeler Sahra altı Afrikası, Güney Asya gibi gelişmişlik düzeyleri düşük bölgeler olduğu anlaşılmaktadır.

Avrupa birliği ülkeleri içinde gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkeler arasında sayılan İngiltere, Fransa, İsveç ve Almanya’da düşük seviyelerde olsa da bu ülkelerde yoksulluk mevcuttur. Ülkelerin yoksulluk seviyeleri, kişi başı milli gelirleri karşılaştırıldığında farklılıklar görülmektedir. Bu ülkeler yoksulluğu azaltmak amaçlı yaptığı harcama politikaları göz önüne alındığında sosyal harcamalar açısından en yüksek harcamayı Fransa’nın yaptığı gözlenmektedir. Yoksulluk oranı en düşük ülkenin İsveç olduğu görülmektedir. Almanya ve İngiltere’de yoksulluk oranlarının İsveç’e göre fazla olduğu gözlenmektedir.

Avrupa birliği ülkeleri vatandaşlarının sosyal risklere karşı korunmaları için harcama politikalarında sosyal transfer harcamalarını yüksek seviyelerde tutulduğu görülmektedir. Avrupa Birliği ülkelerine kendi ülkesine özel politikaları bulunmaktadır. Fakat genel olarak bakıldığında yüksek sosyal harcama transferleri ile gelir dağılımı eşitsizliklerini iyileştirmişlerdir. Kanunlarında vatandaşların refah seviyelerini arttırmak gibi maddeler eklenmiş ve eklenen maddelerin uygulaması doğrultusunda devlet düzeyinde politikalar geliştirerek yoksullukla ve gelir eşitsizliğiyle mücadele etmektedirler.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ne kadar yüksek olursa olsun yoksulluk probleminin her ülkede var olduğu gözlemlenmektedir. Önemli olan yoksulluk ve sosyal problemlerle devlet düzeyinde mücadele etmek ve minimum seviyelere indirebilmektir. Ülkelerin ve uluslararası kuruluşların yoksulluk ve sosyal problemlerle mücadelesi devam etmekte ve dönemlere göre farklı metotlar uygulanabilmektedir.

3. BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

Türkiye’de yoksulluk tam olarak çözüme kavuşturulamamıştır. Yoksullukla mücadele edebilmek için devlet eliyle kurulan kurumlar çalışmalarına devam etmektedir. Bütçe harcama kalemlerine eklenen sosyal transfer amaçlı harcamaları gerekli seviyelerde olmasa da her geçen yıl bütçe içindeki oranı arttırılarak gelir dağılımını daha adaletli seviyeye getirme çabaları bulunmaktadır. Bu bölümde Türkiye’de yoksulluğun seviyesine değinilerek bütçeden ayrılan kalemler incelenmiş, seçilmiş AB ülkelerinin bütçeden ayrılan sosyal transferleri ile karşılaştırılması yapılmıştır.

3.1. Türkiye’de Yoksulluk Profili

Türkiye 1923 yılından beri gelir dağılımı adaletsizliğinden kaynaklanan yoksulluk problemiyle karşı karşıyadır (Karataş vd., 2004: 24). Yoksulluğun diğer nedenlerine bakıldığında küreselleşme, işsizlik, ekonomik krizler, eğitim seviyesi gibi faktörlerdir. Cumhuriyetin ilanından 1945 yılına kadar düzgün bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulamamıştır. 27 Haziran 1945 tarih ve 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu sosyal sigortalarla ilgili ilk çıkarılan yasadır. Bu yasanın akabinde 16 Temmuz 1945 tarihinde İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu, 2 Haziran 1949 tarihinde 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1950 yılında Hastalık ve Analık Sigortaları Kanunu çıkarılmış bu kanunu takiben 1957 yılında Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu yürürlüğe girmiştir (Güzel ve Okur, 2003: 30-33).

24 Ocak 1980 kararları Türkiye’de yeni bir ekonomik ve toplumsal süreci başlatırken 1990’larda yaşanan krizler sonucu ülkede bozulan gelir dağılımı ve artan işsizlik yoksulluğun derinleşmesine yol açmış, zengin ve yoksul zümrelerin oluşmasına sebep olmuştur (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 5).

Türkiye’de 1980 sonrası yaşanan yoksullukları uluslararası kuruluşlar ele almışlardır. 1992 yılında UNDP Türkiye ofisinin ilk yayınladığı rapor Küresel İnsani Gelişme Raporudur. Takip eden yıllarda insani gelişme raporları yayınlanmaya devam etmiştir. Dünya Bankası tarafından yayınlanan raporun ismi ise “Türkiye: Ekonomik Reformlar, Yaşam Standartları ve Sosyal Refah, 2000”dir. Kent gıda yoksulluğundan bahseden bir diğer rapor ise “Türkiye: Krizlerden Sonra Yoksulluk ve Yoksullukla Başetme,

2003” adlı çalışmada gıda ve gıda dışı yoksulluk oranlarına yer verilmiştir. Bu raporlarda geliri 1 ve 2 \$’ın altında bulunan nüfusun gıda ve gıda dışı yoksulluğuna ilişkin tespitlerde bulunulmuştur (Atatanır, 2016: 57).

Tablo 3.1. Fert Yoksulluk Oranı

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)													
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Türkiye														
Gıda Yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48	.	.	.	.	.	.
Yoksulluk (gıda + gıda dışı)	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 1\$'ın altı	0,20	0,01	0,02	0,01	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06	0,06	0,03	0,06
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27	2,06	1,62	1,58
Harcama esaslı görelî yoksulluk	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50	14,70	15,06	15,12	.	.	.	.	.	.
Kent														
Gıda Yoksulluğu (açlık)	0,92	0,74	0,62	0,64	0,04	0,07	0,25	0,06	.	.	.	.	.	.
Yoksulluk (gıda + gıda dışı)	21,95	22,30	16,57	12,83	9,31	10,36	9,38	8,86	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 1\$'ın altı	0,03	0,01	0,01	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04	0,04	0,02	0,02	0,02	.	.
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96	0,97	0,94	0,60	0,64	.	.
Harcama esaslı görelî yoksulluk	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97	8,38	8,01	6,59	.	.	.	.	.	.
Kır														
Gıda Yoksulluğu (açlık)	2,01	2,15	2,36	1,24	1,91	1,41	1,18	1,42	.	.	.	.	.	.
Yoksulluk (gıda + gıda dışı)	34,48	37,13	39,97	32,95	31,98	34,80	34,62	38,69	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 1\$'ın altı	0,46	0,01	0,02	0,04	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63	0,57	0,42	0,14	0,13	.	.
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92	9,61	6,83	5,88	5,13	.	.
Harcama esaslı görelî yoksulluk	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06	29,16	31,00	34,20	.	.	.	.	.	.

Kaynak: TÜİK, 2015 Erişim Tarihi: 08.10.2018

Tablo 3.1'e göre;

- Kişi başı günlük harcaması Satınalma Gücü Paritesi (SGP)'ne göre kişi başı 2.15\$ olan yoksulluk sınırı altında bulunan kişi oranı 2002 yılında %3.04 iken 2015 yılında %0.06 ya inmiştir, yoksulluk sınırı 4.3\$ olduğunda 2002 yılında %30.30 iken 2015 yılında %1.58 e düşmüştür.
- Kırsal yerlerde yaşayanlar 2008 yılında %34.62 olan yoksulluk oranı 2009 yılında %38.69 a yükselmiştir. Kentsel yerlerde %9.38 den %8.86 ya düşmüştür.
- Kişi başı günlük harcaması SGP'ye göre kırsal yerlerde yaşayan kişi başı 2.15\$ olan yoksulluk sınırının altında bulunan kişi oranı 2002 yılında %4.06 iken 2013 yılında %0.13 ya inmiştir, yoksulluk sınırı 4.3\$ olduğunda 2002 yılında %38.82 iken 2013 yılında %5.13 e inmiştir.
- Kişi başı günlük harcaması SGP'ye göre kentlerde yaşayan kişi başı 2.15\$ olan yoksulluk sınırının altında bulunan kişi oranı 2002 yılında %2.37 iken 2013 yılında %0.02 ya inmiştir, yoksulluk sınırı 4.3\$ olduğunda 2002 yılında %24.62 iken 2013 yılında %0.64'e inmiştir.
- Türkiye genelinde gıda yoksulluğu 2002 yılında %1,35 oranından 2009 yılında %0,48 oranına gerilediği görülmektedir. Kent değerlendirmesinde 2002 yılında %0,92 oranında gerçekleşen gıda yoksulluğu 2009 yılında %0,06 oranına inmiştir. Kır değerlendirmesinde gıda yoksulluğu 2002 yılında %2,01 oranında iken 2009 yılında %1,42 oranına düşmüştür. Gıda yoksulluğunda genel bir düşüş yaşandığı görülmektedir.
- Harcama esaslı görelî yoksulluk oranları değerlendirildiğinde 2002 yılında Türkiye'de %14,74 oranında gerçekleşen görelî yoksulluk oranı 2005 yılında %16,16'ya yükselmiş, 2006-2007 yıllarında %14 seviyelerine düşmüş 2009 yılında tekrar %15.12 oranında gerçekleşerek aynı seviyelerde kaldığı görülmektedir.
- Kent düzeyinde harcama esaslı görelî yoksulluk oranları değerlendirildiğinde 2002 yılında % 11,33 oranında gerçekleşmiş 2009 yılında oran azalma yönlü değişerek %6,59'a azaldığı görülmektedir.
- Kalkınma planlarında üzerine vurgu yapılan mutlak yoksulluğu minimum seviyelere düşürerek görelî yoksulluk üzerine yoğunlaşma amacı vurgulanmış bu kapsamda

özellikle günlük 4,3 \$'ın altında yaşayan yoksul oranının 2002-2015 yılları arasında düşüş yaşandığı görülmektedir.

Tablo 3.2. Hane Halkı Fertlerinin Cinsiyet Durumuna Göre Yoksulluk Oranları

	Kadın	15-64 Yaş Kadın İşgücüne Katılma Oranı	Erkek	15-64 Yaş Erkek İşgücüne Katılma Oranı
2005	21.01	--	19.97	--
2007	18.26	--	17.33	--
2009	19.03	--	17.10	--
2011	16.7	--	16.0	--
2013	16.3	--	15.6	--
2015	16.1	35	15.5	77
2016	14.7	36,2	15.8	77,6
2017	15.1	37,6	13.9	78,2

Kaynak: TÜİK, 2018 Erişim Tarihi: 27.09.2019

Tablo 3.2'ye göre;

- TÜİK'in yapmış olduğu hane halkı fertlerinin cinsiyet durumlarına göre yoksulluk oranları incelendiğinde 2005 yılında kadın yoksulların toplam nüfusa oranı %21.01 iken 2007 yılında düşüş göstermiş %18.26 oranına gerilemiştir. 2009 yılında oranın artışa geçtiği görülmektedir 2008 küresel krizin etkisiyle o dönemde kadın yoksulluk oranı 1 puanlık artış göstermiş %19.03'e yükselmiştir. 2011- 2015 dönemlerinde %16 seviyesini koruyan kadın yoksulluk oranı 2016 yılında %14.7'ye düşmüştür. 2017 yılında kadın yoksulluk oranı az bir seviye artarak %15.1 oranında gerçekleşmiştir. Yine TÜİK'in verilerine göre kadınların işgücüne katılma oranlarında artış yaşandığı görülmektedir. 2015 yılında %35 olan işgücüne katılma oranı 2017 yılında %37.6'ya yükselmiştir. 2015-2016 dönemlerinde yoksulluk oranı düşmüş işgücüne katılım oranı arttığı görülmektedir. Ancak 2017 yılında işgücüne katılım oranındaki artışın aksine yoksulluk oranında da artış yaşandığı görülmektedir 2017 yılındaki işgücünde yaşanan artışın yoksulluğa pozitif etkisi olmamıştır.
- Erkek bireylerin yoksulluk oranları incelendiğinde kadınlara göre daha düşük seviyelerde kaldığı görülmektedir. 2005 yılında erkek fertlerin yoksulluk oranı toplam nüfusa oranı %19.97 iken 2007 yılında %17.33'e gerilemiştir. Krizin yaşandığı dönemde 2009 yılında yoksulluk oranı aynı seviyede kalmış %17.10 oranlarında gerçekleşmiştir. 2011 yılında yoksulluk oranı az oranda iyileşme göstermiş %16.0'ya gerilemiş 2013-2016 yıllarında erkek yoksulluk oranları aynı

seviyede kalarak %15 seviyelerin gerçekleşmiştir. 2017 yılında oran %13.9'a gerilemiş erkeklerde yoksulluk oranında iyileşme olmuştur. 2017 yılı erkeklerin işgücüne katılım oranı %77 olmuş 2016 yılında işgücüne katılım oranında çok az bir yükseliş gerçekleşmiş %77.6'ya yükselmiştir. 2015-2016 dönemi yoksulluk oranlarında bir değişiklik yaşanmadığı işgücüne katılım oranı ile seviyelerini koruduğu görülmektedir. 2017 yılında işgücüne katılım oranı artarak %78.2' ye yükselmiş 2017 yılı yoksulluk oranında 2 puanlık iyileşme olduğu görülmektedir.

3.1.1. Türkiye'de Eğitim-Yoksulluk İlişkisi

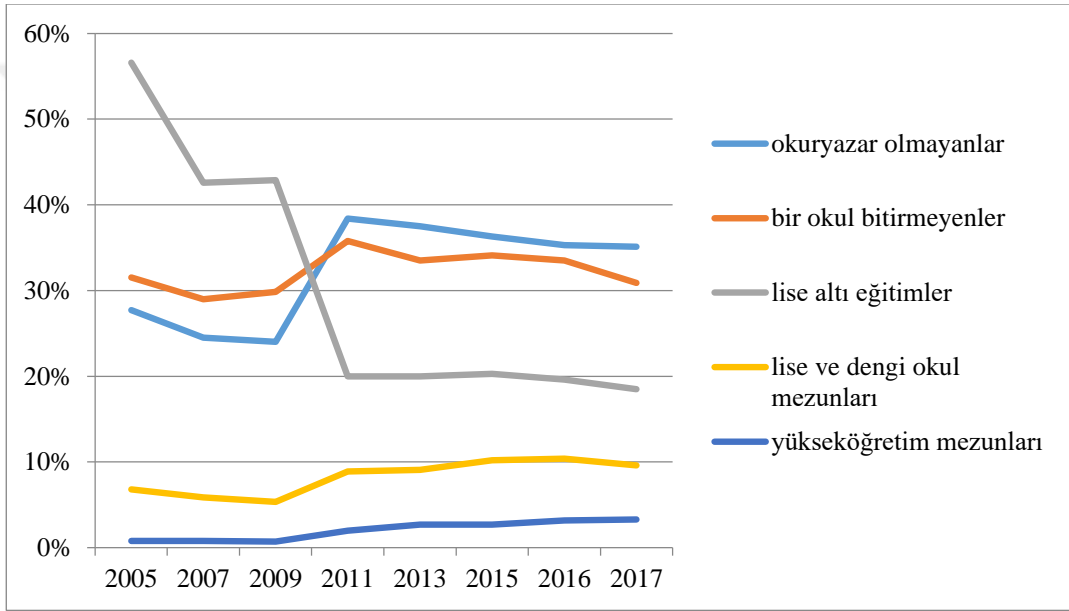
Türkiye'de yoksulluk gerek hükümetler gerekse sivil toplum kuruluşlarının sıklıkla ilgilendiği bir konu olmaktadır. Eğitimden alınan verimin düşmesinde sınıfların kalabalık olması, kırsal kesimlerde tarımda işgücüne duyulan ihtiyaçtan dolayı çocukların okula gidememesi, ulaşım yetersizliği, yetersiz beslenme gibi nedenler sayılabilmektedir (Alpaydın, 2008: 61). Kız çocuklarının tekrar okula kazandırılması için özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde “Haydi Kızlar Okula”, “Baba Beni Okula Gönder” ve “Kardelenler” gibi projeler uygulanmaktadır. 2002'den bu yana uygulanan bu projelerle %45 olan ortaöğrenim okullaşma oranı %83'e çıkmıştır. 2002'de yükseköğrenime devam eden kız öğrenci %13 iken bugün %47.3'lere çıkmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı: 2019).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri göz önüne alındığında yoksulluk ile eğitim seviyesi arasında bir kıyas yapılabilmektedir.

Grafik 3.1' ye göre;

- 2005 yılında lise altı eğitim seviyesinde bulunan kişilerin 2005-2011 döneminde yoksulluk oranları %60'dan %20'ye inmiştir. 2011-2017 döneminde %20 seviyelerinde devam etmiş, 2016-2017 yıllarında düşük iyileşme göstermiş %18 seviyelerine inmiştir.
- Bir okul bitirmeyen bireylerin yoksulluk oranları, 2005-2009 döneminde %30 seviyesinden biraz daha düşmüş fakat 2011 yılında bir okul bitirmeyen bireylerin yoksulluk oranında artış yaşanarak %30 seviyesinin üstüne çıkmıştır. 2011-2013 yılları arasında yoksulluk seviyesinde az miktarlarda düşüş olmuş, 2013-2017 yılları arasında %30 seviyesinin altına gerilemediği bu seviyelerde kaldığı anlaşılmaktadır.

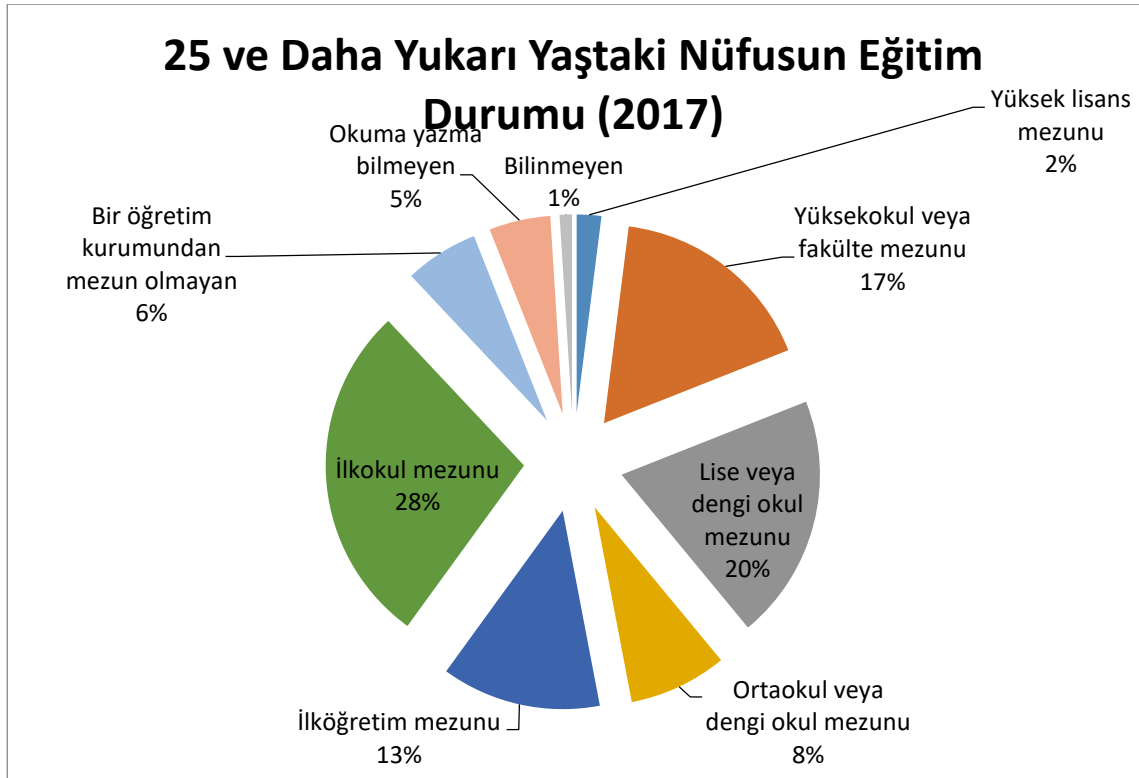
- 2005-2017 yılları arasında okur yazar olmayan kesimin daha çok kırsal kesimde tarımla uğraşan kesim olduğu tahmin edilmektedir. 2005-2009 döneminde %30'un altında olan yoksulluk oranının 2009-2011 yılları arasında yükseliş gösterdiği, 2017 yılına kadar aynı seviyelerde kaldığı görülmektedir.
- Lise ve dengi okul bitiren kesimin diğer gruplara göre yoksulluk oranları daha aşağı seviyelerde seyretmiş, 2005-2013 yılları arasında %10'un altında kalan yoksulluk oranı 2015-2017 yıllarında %10 seviyelerinde kalmıştır.
- 2005-2009 yılları arasında yüksek öğretim mezunu bireylerin yoksulluk oranları %1 seviyelerinde kalmış, 2011-2017 yılları arasında %3 seviyelerinde seyretmektedir.

Kaynak: TÜİK, 2019 Erişim Tarihi: 01.10.2019

Grafik 3.1. Hane Halkı Fertlerinin Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranı

Bireylerin öğrenim durumuna göre yoksulluk payları Şekil 3.1'de gösterilmiştir. Buna göre yoksulluk, %28 payla en çok ilkokul mezunlarında görülmektedir. Bu durumu %20 ile lise ve dengi okul mezunları takip ederken yoksulluğun en az görüldüğü kesim %2 payla yüksek lisans mezunları olduğu görülmektedir.

Kaynak: TÜİK, 2018 Erişim Tarihi: 18.11.2018

Şekil 3.1. 25 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Durumu

3.1.2. Türkiye’de Göç-Yoksulluk İlişkisi

Türkiye, 1950’den sonra iç göçlerin en çok arttığı zaman dilimini yaşamıştır. Bu dönem Türkiye’nin şehirleşme oranının yükseldiği dönemdir. Sanayi kuruluşlarının sayısındaki artış, Marshall yardımları altında ülkemize giriş yapan traktör sayısındaki artış, tarımsal üretimde ve tarımsal üretimde belirli bir iş gücünde verimlilik artışına yol açmıştır. Sanayileşme girişimleri ve tarımsal yapıdaki değişiklikler iç göçü hızlandırmıştır. 1950’den sonra yaşamlarını iyileştirmek için şehre göç eden ilk nesil aileler iki temel sorunla karşılaştılar. Birincisi konut ihtiyacını karşılamak ve diğeri yaşam için gerekli olan işi bulmaktır. 1990’dan sonra Türkiye’de göç, yoksullukla kesişen bir olgu haline gelmiştir. Şehirlerde yaşamaya devam edenlerin yaklaşık % 70’i 1990’dan sonra şehre göç edenlerden oluşmaktadır (Güneş, 2012: 198). Göç hareketleri gerçekleştikten sonra göç veren bölgelerde hem insan gücü kaybı yaşanmakta hem de göç edenlerin beraberlerinde götürdükleri mal varlıklarından dolayı göç veren bölgenin kaynakları azalmaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1592).

3.1.3. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Doğrudan Yaklaşım

Devletin yoksul gruplara sağladığı sağlık, eğitim, konut, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılayarak yaşam standartlarını yükseltmek için yaptığı sosyal transferleri kapsamaktadır (Şenses, 2001: 219). Devlet uygulayacağı politikalar yoluyla bazen maliye politikası, bazen sosyal güvenlik politikası gibi uygulaması kendi elinde olan politikalarla gelirin yeniden dağıtımında aktif rol alarak gelir dağılımındaki bozulmaları düzenlemesi doğrudan politikalar arasına girmektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 72).

Türkiye’de uygulanan bazı politikalar da doğrudan politikalara girmektedir. Bunlar sosyal güvenlik alanında işverene yapılan 5 puanlık sigorta prim indirimi politikası ile istihdama katkı sağlanmaktadır. Genel sağlık sigortası kapsamında geliri düşük bireyler için ödenen sigorta primleri sosyal güvenlik alanındaki yardım politikalarına örnek olmaktadır.

Türkiye’de doğrudan müdahale politikalarında en etkin kurum Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla faaliyetlerini devam ettiren Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ile yapılan yardımlara bakıldığında, Şartlı Nakit Transferleri nüfusun en yoksul kesimlerini hedef kitle olarak belirleyerek o kesime yapılan nakit transferini kapsamaktadır. Sağlık yardımları, eğitim yardımları, özel amaçlı yardımlar, aşevi yardımları, aile yardımları yapılan yardımların başlıca türleridir. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi geliştirilmiş kırsal alandaki yoksul aileler desteklenerek gelir getirici faaliyetlerde bulunması sağlanmıştır. Ayrıca çocuk hizmetleri genel müdürlüğü kapsamında muhtaç durumdaki çocukların korunması için kurulan çocuk evleri gibi tesislerde bu gruba dahil edilebilir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü aracılığıyla yapılan burs yardımları, yetim ve yoksul yardımları ve muhtaç durumda bulunan ailelere yapılan gıda yardımları doğrudan müdahale politikalarına girmektedir.

Türkiye’de yoksullukla mücadelede doğrudan müdahale politikaları kapsamında uygulanan politikaların başında gelenler sayılan kurumlar aracılığıyla uygulanan programlardır.

3.1.4. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Dolaylı Yaklaşım

Yoksulluğun ülkenin büyümesiyle arasındaki bağlantıya bakıldığında büyüme hızı yüksek olan ülkelerde kısa dönemde ücret ve istihdam gibi işgücü piyasaları verilerinin

olumlu yönde seyir izlemesiyle yoksulluk oranları üzerinde pozitif yönde etki gösterecek vergilendirme gibi politikaların uygulama alanını genişletmektir (Şenses, 2001; 223).

Eğitim harcamaları artırılarak işgücü piyasalarına nitelikli personel yerleştirilmesi tek başına işsizliği gidermeyebilir. Büyüme hızı ve işgücü piyasalarının daha nitelikli personel istihdam edebilecek yönde genişlemesi sonucunda nitelikli elemana olan ihtiyaç artar fakat büyüme bu yönde değilse eğitim tek başına bu sorunu çözmeyebilir (Şenses, 2001; 235).

Türkiye’de yoksulluğu dolaylı müdahale yoluyla azaltmak için özel bir politika uygulanmamakla beraber kalkınma planlarında büyüme hedeflerine yer verilmesi, orta vadeli planlarda uygulamaya yönelik büyüme hedefleri koyulması ve bu politikalarla bağlantılı bir şekilde maliye ve para politikalarının uygulanmaya çalışılması yoksullukla mücadelede dolaylı müdahale politikaları kapsamında düşünülebilir. Orta Vadeli Program (OVP)’da piyasaların ihtiyaç duyduğu nitelikte personel yetiştirilmesi amacıyla eğitim-istihdam bağlantısına değinilmiş bu kapsamda yapılacak politika hedeflerine yer verilmiştir.

3.2. Türkiye’nin İGE Değeri ve Sıralamalarındaki Yeri

Türkiye 2017 yılında 189 ülke arasında 64. olarak yüksek insani gelişme kapasitesine girmiştir. Tutarlı zaman serisi verileri ve yeni hedef ölçütlerine göre Türkiye’nin IGE eğilimleri Tablo 3.3’de gösterilmiştir. Buna göre;

- 1990-2017 yılları arasında İGE değeri %36.6’lık bir artış göstererek İGE değerini 0.579’dan 0.791’e yükseltmiştir.
- Diğer ölçütlerde ise beklenen yaşam süresi 11.7 yıl; ortalama öğrenim süresi 3.5 yıl ve beklenen öğrenim süresi 6.3 yıl arttığı görülmektedir.
- Gayrisafi milli hasıladaki artış ise %121.2’lik bir artış göstermiştir.

Tablo 3.3. Tutarlı Zaman Serisi Verileri ve Yeni Hedef Ölçütlerine Göre Türkiye'nin İGE Eğilimleri

Yıllar	Beklenen Yaşam Süresi	Beklenen Öğrenim Süresi	Ortalama Öğrenim Süresi	Kişi Başına GSMH	İGE Değeri
1990	64,3	8,9	4,5	11,214	0,579
1995	67,0	9,6	4,8	12,089	0,607
2000	70,0	11,1	5,5	13,656	0,655
2005	72,5	11,9	6,0	16,129	0,690
2010	74,2	13,8	6,7	17,804	0,734
2015	75,5	15,2	7,8	23,125	0,783
2016	75,8	15,2	8,0	23,500	0,787
2017	76,0	15,2	8,0	24,804	0,791

Not: GSMH satın alma gücü paritesi 2011 yılına göre dolar bazında düzenlenmiştir.

Kaynak: UNDP İGE Endeksler Tabloları, 2018 Erişim Tarihi: 12.04.2019

3.3. Türkiye'nin Seçilmiş Ülkelerle İGE Değerlerinin Kıyaslanması

Türkiye'nin 2017 İGE ve bileşen göstergelerinin seçilmiş ülkelerle karşılaştırılması Tablo 3.4'te gösterilmiştir. Buna göre;

- Kişi başı milli geliri en yüksek ülke olan İsveç'in Dünya sıralamasında ikinci konumunda olan İsveç 0.944 İGE değeri ve 57.625 \$ GSMH ile refahın yüksek olduğu ülkeler arasında yerini almaktadır.
- Almanya 0.936 İGE değerini almış, Dünya sıralamasında 5. sırada yer almaktadır. GSMH değeri 46.136 \$ olarak gerçekleşmiş, gelişmişlik açısından durumu diğer ülkelere göre oldukça yüksek seviyelerdedir.
- Dünya'da 14. sırada yer alan İngiltere GSMH'si 39.116 \$ olarak gerçekleşmiş İGE değeri 0.922 seviyesinde ölçüldüğü görülmektedir.
- Fransa 39.254 \$ GSMH'ye sahip olmuş, 0.901 İGE değeri ile Dünya'da 24. sıraya yükselmiştir.
- Türkiye 0.791 İGE değeri ile Dünya'da 64. Sıraya yerleşmiş GSMH 24.804 \$ olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin seçilmiş AB ülkeleri arasında yerinin düşük seviyelerde olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 3.4. Türkiye'nin 2017 İGE ve Bileşen Göstergelerinin Seçilmiş Ülkelerle Karşılaştırılması

	İGE Değeri	İGE Sıralaması	Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi	Beklenen Öğrenim Süresi	Ortalama Öğrenim Süresi	Kişi Başı GSMH (SGP \$)
Almanya	0.936	5	81.2	17.0	14.1	46.136
İngiltere	0.922	14	81.7	17.4	12.9	39.116
İsveç	0.944	2	83.5	16.2	13.4	57.625
Fransa	0.901	24	82.7	16.4	11.5	39.254
Türkiye	0.791	64	76.0	15.2	8.0	24.804

Kaynak: UNDP İGE Endeksler Tabloları, 2018 Erişim Tarihi: 10.12.2018

3.4. Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımı

2002-2005 yılları arasında Gini Katsayısı ölçümü şimdiki ölçüm anketinden farklı olan Hane halkı Bütçe Araştırması Anketi sonuçlarına göre veri elde ediliyordu, 2006 yılından sonra yöntem farklılığı nedeniyle 2006 yılı ve sonraki değerleri kendi içinde değerlendirmek gerekmektedir. P80/P20 oranları gelirden en fazla pay alan %20'lik kesimin geliriyle en düşük pay alan %20'lik kesimin geliri arasında kaç kat fark olduğunu göstermektedir (Eğilmez, 2019).

Tablo 3.5. Yıllara Göre Türkiye'nin Gini Katsayısı

Yıllar	Gini Katsayısı	P80/P20
2002	0.440	
2003	0.420	
2004	0.400	
2005	0.380	
2006	0.428	9.6
2007	0.406	8.1
2008	0.405	8.1
2009	0.415	8.5
2010	0.402	7.9
2011	0.404	8.0
2012	0.402	7.9
2013	0.400	7.7
2014	0.391	7.4
2015	0.397	7.6
2016	0.404	7.7
2017	0.405	7.5
2018	0.408	7.8

Kaynak: TÜİK, 2019 Erişim Tarihi: 22.09.2019

Tablo 3.5'e göre;

- 2002-2005 yılları arasında Gini katsayısının gelişimine bakıldığında 2002 yılında 0.440 değerini alan Gini katsayısı 2005 yılına kadar iyileşme gerçekleşmiş 2005 yılında 0.380 değerini almıştır.
- 2001 krizi sonrası IMF destekli uygulanan politikalar sonucu 2002 yılında %7,9, 2003 yılında %5,9, 2004 yılında %9,9 oranlarında büyüme gerçekleşmiş, büyümenin gelir dağılımına yansımaları Gini Katsayısındaki iyileşmeye sebep olduğu anlaşılmaktadır (Turan, 2011: 73)
- 2006-2008 Yıllarında Gini Katsayısı 0.428, 0.405 aralığında gerçekleşmiş en yüksek gelir grubunun geliri ile en düşük gelir grubunun arasında fark %9,6'dan %8.1'e gerileyerek gelir dağılımında iyileşme gerçekleştiği anlaşılmaktadır.
- 2009 yılında küresel krizin etkisini gösterdiği Gini Katsayısı 0.415'e yükselmiş P80/P20 oranında artış yaşanmış %8,5 oranına yükselmiştir krizin gelir dağılımına olumsuz etkileri gözlemlenmektedir.
- 2010- 2015 yılları arasında gelir dağılımında iyileşme yönlü hareket gerçekleşerek 2010 yılında 0.402 değerinde olan Gini Katsayısı 2015 yılında 0.397 seviyesine gerileyerek 2006 yılından itibaren ilk defa 0.400' ün altına inmiştir. En yüksek gelirle en düşük gelir arasındaki fark 2010 yılında %7.9 olmuş 2011, 2012 yıllarında az bir artma yaşanmış %8 değerini almış olsa da 2015 yılına doğru iyileşme göstererek %7,6 değerinde gerçekleşmiştir.
- 2016-2018 yılları arasında Gini Katsayısında artış yaşanmış 2016 yılında 0.404, en yüksek gelir ile en düşük gelir arasındaki fark %7,7 oranında gerçekleşmiştir. 2018 yılında Gini katsayısı 0.408 oranına yükselmiş P80/P20 oranının %7,8'e yükselmesi gelir dağılımının bozulma yönünde hareket ettiğinin göstergesi olmaktadır. Gelir dağılımına etki eden birden çok faktör olmakla beraber İşsizlik oranlarının 2016-2018 döneminde 10,80 oranı seviyelerinde gerçekleşmesi işsizlik oranında düşüş yaşanmamış olmasının gelir dağılımına olumsuz etkileri olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.6. 1994-2018 Arası Kişi Başına Gelir: Dünya Ortalaması ve Türkiye (USD)

Yıllar	1995	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Dünya	5.40	5.49	7.28	9.53	10.21	10.24	10.76	11.29
Türkiye	2.89	4.31	7.38	10.67	10.94	10.82	10.49	9.31

Kaynak: World Bank, 2019 Erişim Tarihi: 25.09.2018

1995-2018 yılları arasında Türkiye’de kişi başına gelirin Dünya ortalaması ile karşılaştırması Tablo 3.6’da gösterilmiştir. 1995-2000 yılında Dünya ortalamasının altında kalan kişi başı gelir 1995’de 2.89 bin \$ olmuş, 2000 yılında 4.31 bin \$’a yükselmiştir. 2005-2016 yılları arasında Dünya ortalamasının üstüne çıkarak 2005 yılında 7.38 bin \$ olan kişi başı milli gelir 2016 yılında 10.82 bin \$ olarak gerçekleşmiştir. 2017-2018 yıllarında Dünya kişi başı gelir ortalaması 2017 yılında 10.76 bin \$ olurken Türkiye’de kişi başı gelir 10.49 bin \$ olarak gerçekleşmiş Dünya ortalamasının altına düşmüştür. 2018 yılında Türkiye 9.31 bin \$’a gerilemiş Dünya ortalaması ile aradaki farkın biraz daha açıldığı görülmektedir.

Tablo 3.7. 2017 yılı Avrupa Ülkelerinin Gini Katsayıları

Ülkeler	Gini Katsayıları
Slovakya	0.232
Norveç	0.250
Finlandiya	0.253
Belçika	0.260
Hollanda	0.271
Danimarka	0.276
Macaristan	0.281
Almanya	0.291
Polonya	0.292
Fransa	0.293
İsviçre	0.294
İrlanda	0.295
Birleşik Krallık	0.315
Estonya	0.316
İtalya	0.327
Romanya	0.331
Yunanistan	0.334
Portekiz	0.335
İspanya	0.341
Letonya	0.345
Litvanya	0.376
Sırbistan	0.386
Bulgaristan	0.402
Türkiye	0.405

Kaynak: EUROSTAT, 2018 Erişim Tarihi: 21.08.2019

Tablo 3.7’de bazı ülkelerin 2017’deki gini katsayıları verilmiştir. Buna göre gelir dağılımındaki adaletsizliğin en yüksek olduğu ülke Türkiye olurken en düşük olduğu ülke Slovakya olduğu görülmektedir.

3.5. Türkiye ile Seçilmiş AB Ülkelerinin Sosyal Harcamalarının Karşılaştırılması

Tablo 3.8. Türkiye'nin Makro Ekonomik Göstergeleri

Yıllar	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Gini Katsayısı	--	--	0.41	0.39	0.40	0.40	--
İşsizlik Oranı (%)	--	--	10.68	10.24	10.83	10.83	10.88
Enflasyon Oranı (TÜFE)	54.91	8.17	8.56	7.67	7.77	11.14	16.33
Yoksulluk oranı (medyan gelirin yüzde 60'ı, vergi ve transfer sonrası)*	--	--	65.7	41.3	45.1	41.3	--
Eğitim Harcamaları (% GDP)	--	--	--	4.75	4.65	--	--
Sağlık Harcamaları (% GDP)	--	--	--	4.13	4.31	--	--
Sosyal Harcamaları (% GDP)	7.54	10.08	12.33	11.57	12.52	--	--
Kişi Başı GSYİH (\$)	9.43	11.79	17.23	25.72	26.32	28.15	29.13
Kişi Başı GSMH (\$)	--	--	17.08	25.42	26.01	--	--

*: Avrupa İstatistik Kurumu(EUROSTAT), 2019 Erişim Tarihi: 28.09.2019

Kaynak: OECD, (2019) Erişim tarihi: 2.08.2019

Tablo 3.8'e göre;

- Türkiye'de Gini katsayısı 2010 yılında 0,41 değerini almış, 2015 yılında gelir dağılımında iyileşme gerçekleşerek 0.39'a inmiştir. 2016 yılında tekrar 0.40 seviyesine çıkmış, 2017 dede 0.40 değerini alarak seviyesini korumuştur.
- Türkiye'nin işsizlik oranları 2010 yılında %10.68 oranında gerçekleşmiş, 2015 yılına gelindiğinde az miktarda bir düşüş yaşanarak %10.24 oranında gerçekleşmiştir. 2016, 2017, 2018 yıllarında işsizlik seviyelerinde düşüş ya da artış yaşanmamış, %10,80 seviyesini korumuştur.
- Türkiye'de enflasyon büyüme oranı 2000 yılında %54.91 oranında gerçekleşmiştir. 2005 yılında büyüme oranı %8.17 seviyesine inmiş, 2010 yılında seviyeyi koruyarak %8.56 oranında seyretmektedir. 2015, 2016 yıllarında enflasyon büyüme oranındaki azalış devam etmiş sırasıyla %7.67 ve %7.77 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında tek haneli rakamlardan tekrar çift haneli rakamları gören büyüme oranı %11.14 oranına çıkmıştır. 2018 yılında enflasyon büyüme oranındaki artış durdurulamamış %16.33 oranında gerçekleşmiştir.
- Yoksulluk oranı 2010 yılında %65.7 oranıyla oldukça yüksek seviyededir. 2015 yılında %41.3 seviyesine düşerek bir miktar iyileşme gösteren yoksulluk oranı 2016 yılında 4 puan yükselerek %45.1 oranına yükselmiş, 2017 yılında %41.3 oranına gerileyerek eski seviyesini korumuştur.

- Bütçe harcamaları içinde eğitim harcamalarına ayrılan pay 2015 yılında %4.75 oranında gerçekleşmiş, 2016 yılında aynı seviyelerde kalarak %4.65 oranında pay ayrılmıştır.
- Sağlık harcamalarının bütçeden aldığı pay %4.13, 2016 yılında %4.31 'dir.
- Yoksulluğu düşürmede etkili olan sosyal harcamaların toplam harcamalar içindeki payı 2000 yılında %7.54 oranında iken 2005 yılında %10.08 oranına yükselmiştir. 2010 yılında sosyal harcamalara ayrılan pay artmaya devam etmiş, %12.33'lük pay ayrılmıştır. 2015 yılında bir miktar azalarak %11.57 oranında ayrılan pay 2016 yılında tekrar yükselerek %12.52 oranında gerçekleşmiştir.
- Kişi başı milli gelir 2010 yılında 17.08 bin \$'dır. 2015 yılında 25.42 bin \$ a yükselmiştir. 2016 yılında kişi başı milli gelirdeki artış devam etmiş 26.01 bin \$ rakamına ulaşmıştır.

Seçilmiş AB ülkelerinin verileriyle karşılaştığımızda;

Tablo 3.9. Seçilmiş AB Ülkelerinin Makroekonomik Göstergelerinin Türkiye ile Karşılaştırılması

Yıllar	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Almanya							
Gini Katsayısı	--	0.29	0.28	0,293	0,294	0,291	--
Yoksulluk oranı (medyan gelirin yüzde 60'ı, vergi ve transfer sonrası)	--	18.4	19.7	20.00	19.7	19.00	--
Eğitim Harcamaları (%)	--	--	0.97	2,74	2,76	--	--
Sağlık Harcamaları (%)	--	--	1.28	1,69	1,71	--	--
Sosyal Harcamaları (%)	25.38	26.23	25.89	24,862	25,061	25,051	25,144
İngiltere							
Gini Katsayısı	--	0.35	0.35	0.36	0.35	--	--
Yoksulluk oranı (medyan gelirin yüzde 60'ı, vergi ve transfer sonrası)	--	24.8	23.2	23.5	22.2	22.00	--
Eğitim Harcamaları (%)	--	--	11.79	10.79	10.71	--	--
Sağlık Harcamaları (%)	--	--	17.45	19.33	19.79	--	--
Sosyal Harcamaları (%)	16.19	18.33	22.42	21.60	21.24	20.75	20.59
İsveç							
Gini Katsayısı	--	--	0.26	0,278	0,282	0,28	0.27
Yoksulluk oranı (medyan gelirin yüzde 60'ı, vergi ve transfer sonrası)	--	14.4	17.7	18.6	18.3	17.7	18.0
Eğitim Harcamaları (%)	--	--	5.7	5,8	6,12	--	--
Sağlık Harcamaları (%)	--	--	3.99	3,99	4,1	--	--
Sosyal Harcamaları (%)	26.77	27.32	26.25	26,34	26,42	26,14	26,05
Fransa							
Gini Katsayısı	--	0.28	0.30	0.295	0.291	0.293	--
Yoksulluk oranı (medyan gelirin yüzde 60'ı, vergi ve transfer sonrası)	--	18.9	19.2	17.7	18.2	17.1	--
Eğitim Harcamaları (%)	--	--	15.95	16.71	16.74	--	--
Sağlık Harcamaları (%)	--	--	1.18	1.02	0.98	--	--
Sosyal Harcamaları (%)	27.58	28.72	31.03	31.98	31.96	31.78	31.19
Türkiye							
Gini Katsayısı	--	--	0,41	0,397	0,404	0,405	--
Yoksulluk oranı (medyan gelirin yüzde 60'ı, vergi ve transfer sonrası)	--	--	65.7	41.3	45.1	41.3	--
Eğitim Harcamaları (%)	--	--	--	4,75	4,65	--	--
Sağlık Harcamaları (%)	--	--	--	4,13	4,31	--	--
Sosyal Harcamaları (%)	7.54	10.08	12.33	11,57	12,52	--	--

Kaynak: OECD, 2019 Erişim tarihi: 20.09.2019

2000-2018 yılları arasında seçilmiş ülkelerin sosyal harcama niteliğindeki bütçe harcama kalemlerinin oranları ve gelir dağılımını gösteren Gini katsayıları ile aynı döneme ait yoksulluk oranlarına tablo 3.9’da gösterilmiştir. Buna göre;

- Gini katsayısı açısından en iyi durumda olan ülke İsveç’in Gini katsayısı 0.28 değerini almış takip eden yıllarda Gini katsayısı aynı oranlarda gerçekleşmiştir. Almanya ve Fransa Gini katsayısı değerleri İsveç’e yakın değerler almıştır. Türkiye’ye en yakın değer İngiltere’nin aldığı görülmektedir. İngiltere’nin Gini katsayısı 0.35-0.36 aralığında değişmiştir. Türkiye seçilmiş ülkeler arasında Gini Katsayısı 0.39-0.40 değerleriyle en yüksek olan ülke konumundadır.
- Yoksulluk oranları açısından değerlendirildiğinde İsveç, Almanya ve Fransa %20’nin altında oranlara sahip olduğu görülmektedir. Bütçe harcamaları içinde yoksullukla mücadele açısından önemli kalem olan sosyal harcamaların bu 3 ülkede diğer ülkelere göre daha yüksek oranlarda gerçekleşmesinin yoksulluk oranlarındaki azaltıcı etkisi görülmektedir. İngiltere %22-%24 aralığında yoksulluk oranına sahiptir. Türkiye Gini katsayılarına paralel olarak Yoksulluk oranlarının çok yüksek seviyelerde gerçekleştiği 2010 yılında %65.7 düzeyinde olan yoksulluk oranı 2015 yılında %41.3’e düşürülmüş takip eden yıllarda %40 - %45 seviyelerinde kalmıştır. Türkiye’nin sosyal harcamaları toplam bütçe içindeki oranı diğer ülkelere göre çok düşük oranlarda kalmıştır.
- Hükümet harcamaları içinde toplumun refahını arttırmaya yönelik ve yoksul, muhtaç, engelli, yaşlı gibi dezavantajlı grupların yaşam standartlarını iyileştirmek amaçlı bütçeden ayrılan payların içinde en önemli kalemler eğitim, sağlık ve sosyal harcamalar olduğu genel kabul görmüştür. Bu verilerin seçilen ülkelerin toplam bütçe içindeki payları açısından değerlendirildiğinde eğitim harcamalarına en yüksek payı %15-%16 oranlarla Fransa’nın ayırdığı görülmektedir. İngiltere %10 - %11 oranlarına pay ayırmış, İsveç %5 - %6 oranlarında pay ayırdığı görülmektedir. Almanya’nın eğitime ayırdığı payların %2 oranlarında kalarak Türkiye’den daha az miktarda pay ayrıldığı anlaşılmaktadır. Sağlık harcamaları içinde en yüksek payı %17 - %19 oranlarıyla İngiltere ayırmıştır. İsveç %4, Almanya ve Fransa %1 oranlarında pay ayırmıştır. Türkiye sağlık harcamaları İngiltere ile aynı seviyelerde kalarak %4 oranında kalmıştır. Bütçesinde sosyal bütçe ekine yer veren tek ülke olan Fransa, sosyal harcamalara ayırdığı payların diğer seçilen ülkeler arasında en yüksek

oranlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Fransa sosyal harcamalara bütçeden %27 - %31 oranlarında pay ayırmıştır. Fransa'dan sonra sosyal harcamalara en yüksek pay ayıran ülke %26 oranlarında pay ile İsveç olmuştur. Almanya sosyal harcamalara %25 oranlarında pay ayırarak İsveç'in ayırdığı pay ile yakın oranlardadır. Türkiye sosyal harcamalar için 2000 yılında %7.54 oranında pay ayırırken 2005-2018 yıllarında %10 - %12 oranlarında bütçeden sosyal harcamalarını gerçekleştirdiği görülmektedir. Türkiye'nin yoksullukla mücadeleyi arttırabilmesi açısından sosyal harcamalara ayırdığı payı arttırması gerekmektedir.

3.6. Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Vergi Dağılımı

Türkiye'de dolaysız vergi olarak bireylerden toplanan gelir vergisi tarifesi artan oranlı olarak uygulanmaktadır. 2019 yılında uygulanacak olan gelir vergisi tarifesi Tablo 3.10'da gösterilmiştir.

Tablo 3.10. 2019 Yılı Vergi Tarifesi

Toplam Gelir	Gelir Vergisi Oranı
18.000 TL'ye kadar	%15
40.000TL'nin 18.000 TL'si için 2.700 TL, fazlası	%20
98.000TL'nin 40.000 TL'si için 7.100 TL,(ücret gelirinden 148.000TL'nin 40.000 TL'si için 7.100 TL), fazlası	%27
98.000TL'den fazlasının 98.000 TL'si için 22.760 TL,(ücret gelirinden 148.000TL'nin 148.000 TL'si için 36.260 TL), fazlası	%35

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019 Erişim Tarihi: 22.10.2019

Tablo 3.10'da görüldüğü gibi artan oranlı vergi tarifesinde gelir arttıkça vergi de artmaktadır. Fakat düşük gelirlilerin vergi oranının düşük olması ile dolaylı ve dolaysız vergi oranı da önemlidir. Çünkü geliri düşük kesim gelir vergisini düşük öderken dolaylı vergiyi yüksek öderse verginin gelir dağılımını iyileştirici etkisi kısıtlı olacaktır.

Tablo 3.11. 2010-2018 dönemi Türkiye'de Dolaylı Vergi Gelirleri

	Vergi Gelirleri (Bin TL)	ÖTV Tahsilatı	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	KDV Tahsilatı (Bin TL)	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2010	235.714.637	58.038.327	24,62	75.649.986	32,1
2015	465.229.389	106.646.242	22,92	153.844.174	33,1
2016	529.607.901	121.221.133	22,89	168.808.352	31,9
2017	626.082.415	139.370.681	22,26	206.679.678	33
2018	737.954.270	135.128.435	18,31	250.511.421	33,9

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019 Erişim Tarihi: 22.10.2019

Tablo 3.11'e göre Türkiye'de tahsilatı gerçekleşen dolaylı vergiler ve toplam vergi gelirleri içindeki payı değerlendirildiğinde 2010 yılında dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki oranı %56,72 oranında gerçekleşmiştir. 2015-2018 dönemleri arasında %50'nin üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 3.12. Türkiye'de Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisinin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı (2010-2018)

	Vergi Gelirleri (Bin TL)	Gelir Vergisi Tahsilatı (Bin TL)	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)	Kurumlar Vergisi Tahsilatı (Bin TL)	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2010	235.714.637	49.385.289	21	22.854.846	9,7
2015	465.229.389	105.395.330	22,7	37.009.625	8
2016	529.607.901	123.686.147	23,4	46.898.425	8,9
2017	626.082.415	143.962.939	23	57.868.208	9,2
2018	737.954.270	175.413.615	23,8	84.131.335	11,4

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2019 Erişim Tarihi: 22.10.2019

Türkiye'de dolaysız vergi olarak toplanan gelir vergisi ve kurumlar vergisi oranlarına bakıldığında 2010 yılında toplam vergi gelirlerinin içindeki payı %30,7 oranında gerçekleşmiş, 2017 yılına kadar %32 seviyelerinde gerçekleştiği görülmektedir. 2018 yılında %20'den %22 oranına yükselen kurumlar vergisi oranında artış yaşanması toplanan vergi gelirlerinin de artışına sebep olmuş 2018 yılı toplanan dolaysız verginin toplam vergi gelirleri içindeki oranı %35,2 oranında gerçekleşmiştir.

Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksullukla mücadele de maliye politikaları önemi oldukça büyüktür. Özellikle vergi ve harcama politikalarını gelir dağılımı üzerindeki etkisi etkilidir. Geliri farklı bireylere farklı oranlarda vergiye tabi tutulması harcamaların düşük gelirli grupların lehine yapılması gelir dağılımında eşitsizliklerin düzeltilmesi açısından önemlidir (Haydanlı ve Ay, 2017: 145).

Geliri düşük grupların tüketim harcamalarının yüksek olması nedeniyle dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğu vergi yapıları düşük gelirli grupları daha yoksul duruma gelmelerine sebep olmaktadır. Vergileme politikasında ödeme gücü ilkesi, sermaye gelirlerinin emek gelirinine göre daha yüksek oranlarda vergilendirilmesi, yatay ve dikey eşitliğe önem vermek gibi ülkeler maliye politikasının belirlenmesinde öncelikli değerlendirilmesi gereken konulardır. Vergi politikalarının gelir dağılımında eşitsizliğe sebebiyet vermesi, toplam vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin ağırlıkta olması, harcamaların vergilendirilmesinin gelirin vergilendirilmesinden daha yüksek oranlarda

gerçekleşmesi, gelir seviyelerindeki farklılıklarının göz önünde bulundurulmaması, vergi muafiyet ve istisnalar gibi uygulamalarla yatay ve dikey eşitliğe dikkat edilememesi gibi uygulamalar yoksullukla mücadelede vergi politikalarının gelir dağılımına olumlu etkilerini azaltmaktadır (Haydanlı ve Ay, 2017: 149).

Türkiye’de dolaylı vergi oranlarının dolaysız vergilere göre daha yüksek oranda tahsil edildiği görülmektedir. Gelir dağılımında adaletin sağlanması amacıyla toplam vergi gelirlerinin içinde dolaysız vergi tahsilat oranlarının artırılması ve gelir vergisi tarifelerinin düşük gelirli kesim lehine düzenlenmesi gelir dağılımının iyileştirilmesi açısından olumlu sonuçlara sebep olacaktır.

3.7. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Harcamalar

Sosyal bütçe klasik devlet bütçesindeki sağlık, eğitim, sosyal yardım harcamalarının ülkedeki gelir dağılımı, yoksulluk, istihdam gibi kriterleri göz önüne alarak düzenlenmesini ve toplumdaki ihtiyaç sahibi ve muhtaç durumda bulunan kesimlerin pozitif yönde etkilenmesini amaçlar (Şeker, 2011: 22). Türkiye’de ayrıca bir sosyal bütçe bulunmamakla beraber bütçe harcamaları içinde sosyal harcamalara ilişkin kalemler bulunmaktadır.

3.7.1. Hane Halkına Yapılan Transferler

Hane halkına yapılan transferler arasında; sağlık, eğitim, yiyecek, barınma, doğal afetlerden zarar gören çiftçilere yapılan yardımlar için bütçeden aktarılan transferler Tablo 3.13’ de gösterilmiştir.

Tablo 3.13. Hane Halkına Yönelik Yapılan Transferler (Milyon TL)

	2014	2015	2016	2017
Burslar ve Harçlar	2.051	2.318	3.183	3.621
Eğitim Amaçlı Diğer Transferler	1.134	1.222	1.225	1.379
Sağlık Amaçlı Transferler	79	111	164	211
Yiyecek Amaçlı Transferler	428	577	92	990
Barınma Amaçlı Transferler	40	52	68	79
Tabii Afetten Zarar Gören Çiftçilere Yardım	8	2	--	--

Kaynak: Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu 2015-2018 Erişim Tarihi: 08.08.2019

Tablo 3.10'a göre;

- Bütçeden 2014-2017 yıllarında hane halkına yapılan transferler kapsamında burslar ve harçlar için 2014 yılında 2.051 milyon TL kaynak aktarılmış 2017 yılında aktarılan kaynak 3.621 milyon TL' ye yükseltilmiştir.
- Eğitim amaçlı yapılan diğer transferler 2014 yılında 1.134 milyon TL olarak gerçekleştirilmiş 2017 yılında 3.621 milyon TL ye yükseltilmiştir. Sağlık harcamalarının bütçe içindeki toplam payı %4 seviyelerinde kalarak oldukça düşük seviyelerde olduğu gözlenmiştir.
- Sağlık amaçlı yapılan transfer miktarı 2014 yılında çok düşük miktarlarda gerçekleşerek 79 milyon TL olmuş 2015-2016 yılında 111 milyon TL ve 164 milyon TL olarak gerçekleşen miktar 2017 yılında 211 milyon TL' ye yükseldiği görülmektedir. Sağlık harcamalarının bütçe içindeki toplam oranı %4 seviyelerinde kalarak oldukça düşük seviyede gerçekleştiği anlaşılmaktadır.
- Yiyecek amaçlı yapılan transferler 2014-2018 yılları arasında artış yaşanmış 2014 yılında 428 milyon TL olan miktar 2017 yılında 990 milyon TL 'ye yükseldiği gözlemlenmektedir
- Barınma amaçlı yapılan transferler 2014 yılında 40 milyon TL miktarda iken 2017 yılında 79 milyon TL'ye yükseldiği anlaşılmaktadır.
- Olağan üstü durumlarda yaşanan tabii afetlerden zarar gören çiftçilere 2014 yılında 8 milyon TL transfer gerçekleşmiş 2015 yılında 2 milyon TL'ye düşürüldüğü gözlenmektedir.

3.7.2. Sosyal Amaçlı Transferler

Sosyal amaçlı transferler Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), diğer sosyal amaçlı yardımlar ve 2022 sayılı Kanuna göre aylık ödemeler için yapılan harcamalar Tablo 3.14'te görüldüğü gibidir.

Tablo 3.14. Sosyal Amaçlı Transferler (Milyon TL)

	2014	2015	2016	2017
SHÇEK	4.176	4.692	5.458	6.338
Diğer Sosyal Amaçlı Transferler	25	268	592	607
2022 Kanun Aylık Ödemeleri	3.534	4.130	4.764	5.283

Kaynak: Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu 2015-2018 Erişim Tarihi: 08.08.2019

Tablo 3.11'e göre;

- Sosyal amaçlı transferler 2014 yılında SHÇEK için 4.176 milyon TL transfer gerçekleştirilmiş 2017 yılında transfer miktarı arttırılarak 6.338 milyon TL'ye yükseltilmiştir.
- Diğer sosyal amaçlı transferlere bakıldığında 2014 yılında 25 milyon TL olan miktar, 2015 yılında yüksek oranda arttırılarak 268 milyon TL'ye yükseltilmiş, yüksek oranlarda yükseliş devam ederek 2016 yılında 592 milyon TL'ye, 2017 yılında 607 milyon TL'ye yükseltilmiştir.
- 2022 Kanun kapsamında ödenen aylıklar için 2014-2017 yılları arasında, 3.534 milyon TL'den 5.283 milyon TL miktarında transfer ödemesi yapıldığı görülmektedir.

3.7.3. Gelirden Ayrılan Paylar

Gelirden ayrılan sosyal amaçlı paylar; 2014'ten itibaren SYDTF'ye ve eğitime katkı payına yapılan aylık transferler Tablo 3.15'te görülmektedir.

Tablo 3.15. Gelirden Ayrılan Sosyal Amaçlı Paylar (Milyon TL)

	2014	2015	2016	2017
SYDTF	3.676	4.318	5.109	5.680
Eğitime Katkı Payı	519	589	50	0

Kaynak: Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu 2015-2018 Erişim Tarihi: 08.08.2019

Tablo 3.15'te göre;

- Yoksullukla mücadele de önemli yeri olan SYDTF'ye 2014 yılında 3.676 milyon TL miktarında Transfer yapılmış 2017 yılında miktar 5.680 milyon TL'ye yükselmiştir.

- 2014 yılında 519 milyon TL miktarında gerçekleşen transfer miktarı 2015 yılında 589 milyon TL olmuş, 2016 yılında düşen miktar 50 milyon TL olarak gerçekleştiği görülmektedir.

3.7.4. Hazine Yardımları

Cari transferler grubuna giren hazine tarafından yapılan yardımlar SGK'ya yapılan yardımlar, sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri ve alt kalemlerinden oluşmaktadır.

Tablo 3.13'e göre;

- Sosyal amaçlı hazine yardımları içinde Sosyal Güvenlik Kurumlarına bütçeden ayrılan transfer harcamaları 2014 yılında 2.467 milyon TL olarak gerçekleşirken 2017 yılında ayrılan transfer miktarı 4.317 milyon TL'ye yükseltilmiştir. Burada özellikle ekonomik daralma dönemlerinde artan işsizlik durumlarında işsiz kalan bireylerin işsizlik maaşı olarak hanesine bir miktar gelir girmesini sağlayan İşsizlik Sigortası Fonu yoksullukla mücadele de önemli bir transfer harcama kalemidir.
- Sağlık Emeklilik ve Sosyal Yardım Giderleri başlığı altında yer alan işveren sigorta primine 5 puanlık indirim sağlayan transfer harcaması ile işverenlerin işçi maliyetlerine katkı sağlanmış, işverenlerin üzerindeki yükü bir nebze hafifleterek işçi çıkartmalarına engel olunmaya çalışılmıştır. Emeklilere ek ödemelerinde yoksullukla mücadele de önemli bir yeri vardır. GSS prim borcu kapsamında, gelir düzeyi belirtilen miktarın altında çıkan bireylerin sigorta priminin karşılanması için ayrılan transfer miktarı da tabloda gösterilmiştir. Hazineden sosyal amaçlı yapılan transfer kapsamında bütün bu kalemlerin toplam transfer miktarı 2014 yılında 77.294 milyon TL olarak gerçekleşmiş, 2017 yılında 132.466 milyon TL'ye yükseltilerek artış yaşandığı görülmektedir.
- Yoksullukla mücadele de önemli rolü olan Sosyal Yardım Transfer harcamalarının yeterli olmamakla beraber her geçen yıl arttırılması önemlidir.

Tablo 3.13. Sosyal Amaçlı Hazine Yardımları (Milyon TL)

	2014	2015	2016	2017
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Hazine Yardımları	2.467	3.086	3.706	4.317
-İşsizlik Sigortası Fonu (Nakit Bazlı)	2.237	2.719	3.310	3.895
-Sandıklara 5 Puan Prim Desteği	230	367	396	422
Sağlık, Emeklilik ve Sosyal Yardım Giderleri	77.294	80.083	106.786	132.466
-Devlet Sosyal Güvelik Katkısı	30.512	38.140	45.843	51.767
-Faturalı Ödemeler	3.217	5.083	4.757	9.621
-Ek Karşılıklar	1.757	1.875	2.103	2.266
-Emeklilere Ek Ödeme	5.565	6.407	7.698	8.717
-İşveren Sigorta Primi 5 Puan İndirimi	8.770	9.887	18.990	27.741
-Sosyal Güvenlik Açığı Finansmanı	21.229	12.286	20.392	24.609
-Ödeme Gücü Olmayanların Primi	6.244	6.406	7.003	7.744

Kaynak: Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu 2015-2018 Erişim Tarihi: 08.08.2019

3.8. Türkiye’de Sosyal Yardım Harcamaları

Geçmişten beri ülkelerin yoksullukla mücadeledeki en etkin yöntemlerinden biri olan sosyal yardım harcamaları maddi yetersizlik içinde bulunan muhtaç ailelere yapılan harcamalar hükümet bütçelerinde oldukça geniş yer kaplamaktadır. Hayatlarını idame ettirebilecekleri düzeye gelir elde edemeyen işsizlik, sakatlık ve yaşlılık gibi nedenlerden dolayı yoksulluğa düşmüş kişilere sosyal devlet olabilme gereğini yerine getirmek amacıyla yapılan sosyal yardım harcamaları gelir dağılımını olumlu yönde etkilemektedir.

Belli bir asgari geçim düzeyinin altında kalan kişilere devlet vergi gelirleriyle finanse ederek yaptığı yardımlara primsiz rejim, zorunlu sosyal sigorta sistemine dahil ederek yapılan transferlere primli rejim denmektedir. Primsiz rejim sisteminde yoksullara yapılacak yardımların finansmanı ülkedeki tüm gelir gruplarından elde edilen vergi gelirlerinden yapıldığı için gelir dağılımını olumlu etkilemektedir. Fakat bu rejimin dezavantajı olarak bu yardımdan yararlananların sürekli olarak talep etmesi sermaye birikimine negatif etkilerinin olabileceğine dair eleştiriler bulunmaktadır. Primli rejim sisteminde ise sistemde yüksek gelirli gruplardan elde edilen finansman fiyat mekanizmaları aracılığıyla yoksullara yansıtıldığında gelir dağılımı eşitsizliği artabilmektedir (Eroğlu vd., 2017: 337).

Tablo 3.17. Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri

	2005	2010	2015	2016	2017	2018
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)						
Eğitim	20.837	44.011	91.336	108.880	118.920	130.753
Sağlık	24.201	50.616	86.185	98.551	112.452	126.76
Sosyal Koruma	47.457	93.074	192.688	236.250	263.385	292.861
(GSYH ya Oran, Yüzde)						
Eğitim	3,1	3,8	3,9	4,2	3,9	3,8
Sağlık	3,6	4,4	3,7	3,8	3,7	3,7
Sosyal Koruma	7,0	8,0	8,2	9,1	8,7	8,5

Kaynak: SYGM, 2013. AR-GE ve Tanıtım Daire Başkanlığı Verileri Erişim Tarihi: 25.11.2018

Tablo 3.17'ye göre;

- Türkiye'de 2005 yılından 2018 yılına kadar yapılan eğitim, sağlık, sosyal koruma anlamında yapılan harcamalar ve bu harcamaların GSYH'ye oranlarına bakacak olursak 2005 yılında eğitime ayrılan pay 20.837 milyon TL, sağlık için 24.201 milyon TL, sosyal koruma için 47.457 milyon TL olurken 2018 yılında sırasıyla 130.753, 126.76, 292.861 milyon TL olduğu görülmektedir.
- 2005 yılında eğitim alanında yapılan harcamaların GSYH'ye oranı %3,1 iken 2018 yılındaki ise %3,8 ye artmıştır. 2005 te sağlık alanında yapılan harcamaların GSYH'ye oranı %3,1 iken 2018 yılındaki oran da %3,7 dir. 2005 yılında sosyal koruma alanında yapılan harcamaların GSYH'ye oranı %7,0 iken 2018 yılındaki oran %8,5 e yükselmiştir.

Sosyal koruma, bir ülkede yaşayan bireyleri sosyal risklere karşı korunmaları için düzenlenmiş tüm sosyal toplu transferler sistemine denir. Sosyal koruma harcamalarının yardım türlerine göre dağılımı Tablo 3.18'de gösterilmiştir.

Tablo 3.18. Sosyal Koruma Harcamalarının Yardım Türlerine Göre Dağılımı (Milyon TL)

	2000	2005	2010	2015	2016	2017
Sosyal Koruma Harcamaları Toplamı	13.504	71.131	148.450	280.074	336.520	382.639
-İdari Masraflar ve Diğer Harcamalar	375	1.792	2.205	5.163	5.744	7.108
-Sosyal Koruma Yardımları Toplamı	13.129	69.339	146.245	274.912	330.776	375.531
--Hastalık/Sağlık Bakımı	5.120	24.412	49.429	80.463	91.330	103.077
--Engelli/Malül	360	1.442	4.280	10.124	11.982	13.317
--Emekli/Yaşlı	5.307	32.228	71.725	133.515	162.139	185.036
--Dul/Yetim	1.392	8.205	14.148	32.719	39.615	44.684
--Aile/Çocuk	352	1.790	3.681	8.901	12.319	14.891
--İşsizlik	14	467	1.624	5.263	8.172	8.672
--Sosyal Dışlanma	585	795	1.359	3.927	5.218	5.853

Kaynak: TÜİK, 2019 Erişim Tarihi: 21.09.2019

Tablo3.15'e göre;

- Türkiye'de yoksulluğu azaltmak ve yaşam standartları düşük ya da korunmaya muhtaç kesime yardım amaçlı devlet tarafından sosyal koruma harcamaları yapılmaktadır.
- 2000 yılında tablo 2.2'de gösterilen hasta sağlık bakımı, engelli, emekli, yaşlı, dul, yetim, aile, işsiz bireylere yardım ve sosyal dışlanma içinde olan kesime idari masraflar ve diğer harcamalar dahil toplam 13.504 milyon TL yardım amaçlı harcama yapılmıştır.
- 2005 yılında sosyal koruma harcamalarının miktarı 71.131 milyon TL'ye yükseltılarak 2001-2005 dönemini kapsayan sekizinci 5 yıllık kalkınma planında yer edinen yoksul ve yoksullaşma riski altında bulunan gruplar lehine gelirin yeniden dağıtılmasını gerçekleştirme yönünde adım atıldığı görülmektedir.
- 2010 yılının 2008 küresel krizin etkilerinin sürdüğü yıl olması, 2009 yılı Gini katsayısının 0.42 değeriyle yüksek çıkması gibi olumsuz koşullar göz önüne alınarak sosyal koruma harcamalarının 2005 yılına göre iki katına çıkarılarak 148.450 milyon TL olduğu görülmektedir.
- 2015 yılında 2014-2018 dönemini kapsayan onuncu kalkınma planında düşük gelir gruplarına yönelik ödenen ücret ve maaş gelirlerinde iyileşmelerin yapıldığı açıklanmıştır. Bu kapsamda 2015 yılı toplam yapılan sosyal harcama miktarının 280.074 milyon TL'ye ulaştığı görülmektedir.
- 2016, 2017 yıllarında sosyal koruma harcama miktarı artmaya devam ederek sırasıyla 336.520 milyon TL, 382.639 milyon TL'ye ulaşmıştır.

3.9. AB Ülkelerindeki Asgari Gelir Desteğinin Türkiye'ye Uygulanabilirliği

Asgari Gelir desteği modeline baktığımızda yoksulluk sınırında bulunan bütün bireylere devlet tarafından düzenli olarak yapılan nakit ödemeleri kapsamaktadır. Avrupa Birliğine üye ülkelerde uygulanan asgari gelir desteği programı kural ve ölçülerinin merkez tarafından belirlendiği fakat yerel yönetimler tarafından yönetilen ikili bir yapıya sahip olduğu gözükmemektedir. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren program refah devletleri arasında en merkezî yapıya sahip olduğu gözükmemektedir (Erdem, 2006: 12).

Avrupa Birliğine üye ülkelerin birçoğunda bu yardımların süresi sınırsızdır. Bu yardımı alabilme şartlarını taşıyan bireyler şartları değişmediği müddetçe bu destekten faydalanabilmektedirler. İtalya, Fransa, İspanya gibi ülkelerde ise bu desteğe süre sınırlandırılması getirilmiştir. Destekten faydalanmak için sağlanması gereken şartların ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği görülmektedir. Genel olarak 18 yaş sınırı belirlenmiş olsada İspanya ve Fransa gibi ülkelerde yaş sınırı 25 olarak belirlenmiştir. Üye ülkelerin çoğunda yasal ikamet şartı konulurken Lüksemburg'da son 20 yılın minimum 5 yılını ülkede bulunma şartı konulmuştur. En önemli şartlardan birisi de bireylerin iş ve iş arama pozisyonunda olmaları gerekmektedir (Coşkun vd., 2011: 135).

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM)'nin 2009-2013 stratejik planında mutlak yoksulluğun bitirilmesine yönelik aynı yardım ya da asgari gelir desteği gibi programlar üzerinde çalışmak hedefi yer almıştır (SYGM, 2011: 52). Aynı Zamanda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın faaliyet raporunda Türkiye'de sosyal yardım sisteminin karşılaştırmalı analizi projesinde asgari gelir desteği programlarının tartışılmasına yer verilmiştir (SYGM, 2015: 151).

Türkiye'de yoksullukla mücadele kapsamında farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yardımlar yapılıyor olsa da tam anlamıyla bir Asgari Gelir Desteği Programı bulunmamaktadır. Şartlı Nakit Transferleri yoksul kesimi kategorize ederek belli gruplar dahilinde yardımlar verilmektedir. Bu kategorinin dışında kalanlara yardımların ulaştırılmasında sıkıntı yaşanabilmektedir.

Türkiye'de yapılan yardımlar belli bir gelir düzeyinin altında kalan bütün vatandaşları kapsamamaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan Asgari Gelir Desteği Programları ise maddi yetersizlik içinde bulunan bütün vatandaşları kapsamaktadır. Asgari gelir desteğine gelir denmesinin nedeni ödemelerin devamlılık arzemesinden kaynaklanmaktadır (Madenoğlu, 2010: 37).

Türkiye'de farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan sosyal yardım uygulamaları başarılı sonuçlar elde edilmiş olsa da kurumlar arasındaki iletişimsizliklerden dolayı bazen mükerrer yardımlar yapılabilmekte bazen yardıma muhtaç olupta yardım alamayan fertler olabilmektedir. Yapılan yardımlar bazen aynı olarak yapıldığından dolayı temel ihtiyaçların dışına çıkılabilmektedir. Haneye düşen sosyal yardımlar yetersiz kalabilmektedir. Tüm bu

dezavantajları göz önünde bulundurduğumuzda sosyal yardım uygulamalarının yetersiz olabileceği kanaati hasıl olmaktadır (Metin, 2012: 146).

3.10. Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Etkin Kurumlar

3.10.1. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)

1982 Anayasasının 60. Maddesinde “Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.” hükmüne yer verilmiştir. Türkiye sosyal güvenlik sistemi Anayasamızda da belirtildiği üzere belli bir mesleki oluşumla sınırlanmaz. Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi üçlü bir teşkilatlanma olarak Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), Bağkur ve Emekli Sandığı kurumlarından oluşmaktaydı. 16.05.2006 tarihli ve 5502 sayılı kanunla bu üç kurumu aynı çatı altında toplayarak Sosyal Güvenlik Kurumu oluşturulmuştur.

Ülkemizde devlet tarafından yapılan yardımları iki ana başlık altında ele aldığımızda genel yardımlar ve primsiz ödemeler olarak ayrılabilir. 01.10.2018 tarihi itibarı ile primsiz ödemeler SGK tarafından ödenmeye başlanmıştır. Genel yardımları diğer farklı kurumlar tarafından karşılanmaktadır. Bu kurumların başlıcaları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) ve Yerel Yönetimler tarafından yürütülmektedir (Bulut, 2011: 62).

3.10.1.1. Genel sağlık sigortası

1992 yılında çıkarılan kanunla beraber Türkiye’de Yeşil Kart uygulaması başlatılmış tedavi giderlerini karşılayamayacak olan vatandaşların sağlıkla ilgili harcamaları Sağlık Bakanlığı tarafından karşılanmıştır. 2006 yılında yayımlanan 2008 yılında yürürlüğe giren Genel Sağlık Sigortası kanunu Yeşil Kart uygulamasına son vermiştir. 2011 yılında yayımlanan Yönetmelik ile birlikte 01.01.2012 tarihinden itibaren gelir tespiti işlemleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla yapılmaktadır. Gelir tespiti yapılan vatandaşlarla ilgili bilgi SGK ile paylaşılarak GSS kapsamına alınmaktadır (Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, 2012: 39).

Genel Sağlık Sigortası (GSS) primleri için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV)’nin yaptığı gelir testinde kanunda belirtilen brüt asgari ücretin üçte birinden az olma şartını sağlayan vatandaşların GSS primleri devlet tarafından karşılanacaktır.

Tablo 3.19. 2013 Ocak-Temmuz Dönemi Gelir Testi Sınıflandırması

Gelir Seviyesi	Kişi Başına Aylık Gelir Durumu	Gelir Aralığı (TL)	Prim Durumu
G0	Brüt asgari ücretin üçte birinin altında	0-326,25	Prim devlet tarafından ödenecektir.
G1	Brüt asgari ücretin üçte biri ile asgari ücret arasında	326,25-978,95	Primi kişi ödeyecek. (326,25x%12=39,15 TL)
G2	Brüt asgari ücret ile asgari ücretin iki katı arasında	978,95-1957,5	Primi kişi ödeyecek. (978,75x%12=117,45 TL)
G3	Brüt asgari ücretin iki katından fazla	1.957,50-...	Primi kişi ödeyecek. (1.957,5x%12=234,90 TL)

Kaynak: SYGM, 2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni Erişim Tarihi: 25.11.2018

2012-2017 yılları arasında hanelerin gelir düzeylerinin ortalamaları G0, G1, G2 ve G3 olarak katagorize edilmiştir. Gelir seviyesi belirlenen hanelerin prim durumları Tablo 3.19'da gösterilmiştir. 6824 sayılı Kanun gereğince 1 Nisan 2017 tarihinden itibaren GSS prim oranları G0 ve G1 olmak üzere iki kategoride incelenmiştir. Aile içindeki kişi başına düşen gelirleri brüt asgari ücretin üçte birinin altında olduğu tespit edilenler G0 olarak, aile içindeki kişi başına düşen gelirleri brüt asgari ücretin üçte biri ve üstünde olduğu tespit edilenler G1 olarak değerlendirilir (T.C. Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2019).

Tablo 3.20. Gelir Seviyesine Göre Kişi ve Hanelerin Dağılımı, 2012-2016

Gelir Seviyesi	2012		2013		2014		2015		2016	
	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Hane Sayısı	Kişi Sayısı
G0	2.517.918	10.401.410	790.642	3.361.346	664.687	2.392.628	990.779	3.554.742	656.252	2.310.421
G1	1.088.624	3.962.425	323.148	1.288.654	383.416	1.183.853	766.372	2.233.488	277.877	818.624
G2	118.275	441.456	28.550	107.773	43.440	124.288	115.057	304.166	21.123	56.810
G3	21.787	83.967	3.287	12.039	5.703	15.522	16.474	41.548	2.973	7.719
Toplam	3.654.495	14.493.157	1.118.296	4.657.125	1.097.246	3.716.291	1.847.279	6.046.967	945.331	3.165.406

Kaynak: SYGM, 2012-2016 Erişim Tarihi: 25.11.2018

Tablo 3.20'ye göre;

- 2012 yılında gelir seviyesi asgari ücretin 3/1 oranında tespit edilen ve sigorta primi devlet tarafından karşılanan hane sayısı 2.517.918, kişi sayısı 10.401,410 olmuştur. 2013 yılında G0 seviyesindeki hane sayısı 790.642, kişi sayısı 3.361,346 kişiye düşmüştür. 2014 yılında 664.687 hanede 2.392.628 kişinin primi devlet tarafından karşılanmıştır. 2015 yılında hane ve kişi sayılarında artış yaşanmış, hane sayısı 990.779, kişi sayısı 3.554.742 olmuştur. 2016 yılında tespit edilen hane sayısı 656.252, kişi sayısı ise 2.310.421 kişinin sigorta primi devlet tarafından karşılandığı kayıtlara geçmiştir. 2012 yılında 10.401.410 kişinin en alt seviyede gelire sahip olduğu tespit edilmiş 2016 yılında bu sayı azalarak 2.310,421 kişiye düşmüştür. Uygulanan sosyal transfer kalemlerinden biri olan sigorta prim ödeneği tam yeterli olmamakla beraber etkisini gösterdiği anlaşılmaktadır.
- 2012 yılında gelir seviyesi G1 olan hane sayısı 1.088,624 olurken kişi sayısı 3.962,425 olmuştur. 2013 yılında G1 seviyesinde geliri tespit edilen hane sayısı 323.148 olmuş kişi sayısı ise 1.288,654 olarak tespit edilmiştir. 2014 yılında 383.416 hane ve 1.183,853 kişinin G1 seviyesinde gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. 2015 yılında G1 seviyesinde gelire sahip hane sayısının artmış 766.372 hane, 2.233,488 kişi tespit edilmiştir. 2016 yılında 277.877 hane, 818.624 kişinin G1 seviyesinde gelire sahip olduğu bir önceki yıla göre sayının azaldığı görülmektedir.
- 2012 yılında geliri G2 seviyesinde 118.275 hane, 441.456 kişi olarak tespit edilmiştir. 2013 yılında G2 seviyesindeki hane sayısı 28.550'ye düşmüş kişi sayısı 3.287 olmuştur. 2014 yılında 43.440 hane 124.288 kişi G2 seviyesinde gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. 2015 yılında G2 seviyesindeki hane sayısı oldukça artış göstermiş 115.057 hane, 304.166 kişi bu seviyede geliri olduğu tespit edilmiştir. 2016 yılında G2 gelir seviyesinde 21.123 hane sayısı ve 56.810 kişi tespit edilmiş sayının önceki yıllara göre oldukça azaldığı görülmektedir.
- G3 seviyesinde gelire sahip olan hane sayısı 2012 yılında 21.787, kişi sayısı 83.967 olmuştur. 2013, 2014 yıllarında bu seviyedeki hane sayısı 3.287 ve 5.703'e düşmüş kişi sayıları da 12.039, 15.522 olarak tespit edilmiştir. 2015 yılında G3 seviyesindeki hane ve kişi sayısının artarak 16.474 hanede 41.548 kişi tespit edilmiştir. 2016 yılında en düşük hane sayısına düşerek hane sayısı 2.973, kişi sayısı 7.719 olarak tespit edilmiştir.

2011 yılına kadar geliri düşük bireylerin sağlık hizmetlerinden faydalanabilmesi için yeşil kart uygulaması kullanılıyordu, 2012 yılından itibaren yapılan düzenlemeyle yeşil kart uygulaması kaldırılmış yerine Genel Sağlık Sigortası uygulamasına geçilmiştir. Herhangi bir sağlık güvencesi olmayan ve işsiz durumda olan vatandaşların gelir testi yaptırarak tespit edilen gelir seviyesine göre sigorta priminin ya tamamını ya da belli bir kısmını devlet tarafından karşılanmak suretiyle yoksullukla mücadele kapsamında uygulanmaktadır.

Genel Sağlık Sigortasının avantajları olduğu gibi dezavantajları da bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerinden yararlanmak primin ödenme şartına bağlı tutulmuştur. Sigorta priminin tamamını devletin karşılayabilmesi için gelirin asgari ücretin üçte birinin altında olması şartı getirilmiştir. Asgari ücretin altında geliri olan birey hanesini geçindirmekte zorluk çekecektir. Bu seviyenin biraz üstünde geliri olanlar için ise prim ödeme zorunluluğu vardır. GSS kapsamına zaten herhangi bir sigortaya tabi olmayanlar yani işsiz durumda olan bireyler dahil edileceği için işi olmayan bireyin prim borcunu ödeyebilecek geliri nerden bulacağı bu uygulamanın dezavantajlı kısımlarıdır. Primin tamamının devlet tarafından karşılanma şartı asgari ücretin üçte iki oranına çekilebilirse yoksullukla mücadele de daha etkin bir uygulama ortaya çıkacaktır.

Tablo 3.21. Yıllar İtibariyle Yeşil Kartlı Sayısı ve Toplam Yeşil Kart Harcaması

Yıllar	Faydalancı Sayısı	Toplam Yeşil Kart Harcaması (Bin TL)
2002	11.793.656	160.000
2003	13.296.108	648.300
2004	6.722.444	1.062.000
2005	10.811.554	1.809.000
2006	12.550.892	2.910.000
2007	9.132.942	3.913.000
2008	9.225.745	4.031.000
2009	9.647.131	5.506.000
2010	9.498.246	4.951.215
2011	8.928.943	5.164.328

Kaynak: SYGM (2013B), AR-GE ve Tanıtım Daire Başkanlığı Verileri Erişim Tarihi: 25.11.2018

5510 sayılı kanundan önce tedavi giderlerinin yeşil kart verilerek devlet tarafından karşılananların sayısı ve toplam yeşil kart harcaması Tablo 3.18’de gösterilmiştir. Buna göre 2002 yılında yeşil karttan faydalanan kişi sayısı 11.793,656’dır. 2003 yılında yeşil kartlı sayısı 13.296,108 kişiye yükselmiş, 2004 yılında 6.772,444 kişiye düştüğü anlaşılmaktadır. 2005-2011 yılları arasında yeşil kart kullanıcı sayısı düşüş göstermiş, 2005 yılında 10.811,554 kişi olan yeşil kart kullanıcı sayısı 2011 yılında 8.928,943 kişi sayısına gerilediği görülmektedir. TUIK’ in verilerine göre 2002- 2011 yılları arasında kişi başı 4.3

\$'ın altında yaşayan nüfus oranı 2002 yılında %30,30 oranında iken 2011 yılında % 2,79 oranına gerilediğini gösteren veriler yayımlanmıştır. Yeşil kart kullanıcısındaki düşüş ile karşılaştığımızda geliri düşük kesimin oranındaki azalışa paralel olarak yeşil kart kullanıcı sayısında düşüş yaşandığı anlaşılmaktadır.

2012 yılında GSS kapsamında G0 gelir düzeyindeki toplam gelir testi sayısı 10,4 milyon kişi olurken bu kişiler için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın gerçekleşen prim borcu 4 milyar TL dir (SYGM, 2012: 45).

3.10.2. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu 1986 yılında 3294 sayılı kanunla kurulmuştur. Fonun kuruluş amacı 931 il ve ilçede kurulu bulunan SYDV'ler aracılığıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. 3294 sayılı kanunun 1. Maddesi'nde ;

“Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye’de kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, yoksulluk içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler olarak, gelir dağılımının iyileştirilmesine katkı sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek” şeklinde hükme bağlanmıştır.

Kanunda belirtilen fakru zaruret içinde bulunan vatandaşlar hayatlarını sürdürmek için gerekli asgari gelir seviyesinde olmayan yani mutlak yoksulluk çeken vatandaşlar kastedilmiştir. Mutlak olarak yoksul olan vatandaşlar yaşamını idame ettirebilmeleri için devlet tarafından desteklenerek sosyal devletin yapması gereken gereklilikler yerine getirilmektedir.

Fonunun karar organı “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulu” dur. Fon Kurulu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanının başkanlığında Başbakanlık Müsteşarı, Bakanlığımız, İçişleri, Maliye ve Sağlık Bakanlıkları müsteşarları ile Sosyal Yardımlar Genel Müdürü ve Vakıflar Genel Müdürü'nden oluşmaktadır. Fon Kurulu ayda bir kez olağan olarak toplanır. Bakanın talebi üzerine Fon Kurulu her zaman olağanüstü toplanabilir. Kurulun sekretarya hizmetleri Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce yerine getirilir (Bildirici, 2011: 103).

Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) yardım programı yoksul olan grupların içinde bazı şartları yerine getirmesi karşılığında yapılacak bir yardım programıdır. Yardımlara şart

getirilmesinin amacı içinde buldukları sosyoekonomik durumdan çıkabilmeleri için kendilerince bir strateji geliştirmeleri temel eğitim, temel sağlık hizmetlerinden faydalanabilme bilinci oluşturmak amaçlıdır. ŞNT programı kapsamında yoksul kişilere nakdi yardım yapılmakta aynı zamanda çocukların küçük yaşlardan itibaren kişisel sermayelerine katkı sağlayarak yoksulluğun bir üst kuşağa geçmesini engellemektedir (Esenyel, 2009: 14). ŞNT 2002 yılının Mart ayında başlamıştır. Nüfusun en yoksul %8'lik dilimini ele alan bir nakit transferi düşünülmüştür. ŞNT kapsamında toplam ayrılan kaynak 480 milyon \$'dır. Bununun 260 milyon \$'ı Dünya Bankası'ndan alınacak krediyle karşılanacaktır. 0-6 yaş grubu çocuklara yapılması düşünülen beslenme, sağlık ve eğitim yardımları eğitime devam etme şartına bağlı olarak yapılacağı belirtilmiştir (Zabcı, 2017: 123).

ŞNT programı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu tarafından hayata geçirilen Sosyal Riski Azaltma Projesi kapsamında uygulanmıştır. 2003 yılında 6 pilot ilde uygulanmaya başlanmış 2007 yılına kadar kademeli olarak ülke genelinde uygulanmaya devam edilmiştir. 2007 yılından sonra projenin sona ermesiyle ŞNT programı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülmeye devam edilmiştir.

ŞNT programının üç ana başlığı vardır:

- Şartlı eğitim yardımı
- Şartlı sağlık yardımı
- Şartlı gebelik yardımudur.

ŞNT programı kapsamında eğitim çağına gelmiş çocukların okullarına devam etmeleri, 0-6 yaş arası okul öncesi çocukların sağlık taramalarını düzenli yaptırmaları ve anne adaylarının hastanede doğumlarını gerçekleştirmek şartıyla yardım yapılmaktadır.

Yürütülen ŞNT programının uygulanması neticesinde 2010-2012 yılları arasında elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Okula devamsızlık oranı %50 azaldığı görülmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde bu oran daha yüksektir.
- Cinsiyet temelli bakıldığında kız çocuklarının devamsızlık oranındaki düşüş miktarı erkek çocuklarına göre 2 kat daha fazladır.

- 2009-2010 eğitim-öğretim yılında yardım alan erkek çocuklarının orta öğrenime devam oranı %79.4 iken kız çocuklarının devam oranı %79.36 olmuştur. Yardım almayan erkek çocukların ortaöğrenime devam oranı %57.19, kız çocuklarında %50.08 olduğu gözlemlenmiştir.
- Çocuklarının sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptıran annelerin yardım almadan önceki oranı %63,25 iken yardım almaya başladıktan sonraki oran %74,13 e yükseldiği görülmüştür.
- Sağlık çalışanlarının verdiği bilgiye göre ŞNT ailelerin sağlıkla ilgili konularda farkındalıklarının artarak muayene olma oranını arttırdığı öngörülmüştür (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014).

Tablo 3.22. SYDGM Yardımlarından Yararlanan Kişi Sayısı (2009-2016)

Yararlandığı	2009	2011	2013	2014	2015	2016
ŞNT						
Sağlık ve Gebelik Yardımı	836.506	757.757	1.094.571	1.166.654	1.269.088	1.418.486
Eğitim Yardımı	2.066.869	1.863.099	2.400.482	2.349.881	2.018.870	2.132.741
Sağlık Yardımları						
Özürlü ihtiyaç yardımları	462	410	748	904	743	--
Tedavi destek yardımları	207	215	27.937	33.921	29.393	--
Eğitim Yardımları						
Eğitim Materyali Yardımı	177.530	--	354.123	65.52	--	55.631
Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe yardımı	10.925	--	--	1.810	1.756	2.083
Engelli öğrencilerin taşınması	31.161	40.223	43.500	--	--	--
Özel amaçlı yardımlar						
Aşevleri	31.615	30.131	23.650	34.911	30.391	23.509
Aile Yardımları						
Gıda	2.063.363	849.303	658.681	675.193	681.364	656.509
Barınma	20.183		4.214			
Yakacak	2.256.265	2.060.213	2.142.316	2.149.272	2.159.190	2.082.309
Diğer Yardımlar	--	--	331.724	327.263	402.319	450.653

Kaynak: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporları (2009-2016) Erişim Tarihi: 18.12.2018

Tablo 3.22'ye göre;

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı birimi Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü kapsamında uygulanan Şartlı Nakit Transferi programının 2009-2016 yılları arasında gerçekleştirilen yardım miktarları gösterilmiştir.
- 2009 yılında sağlık ve gebelik yardımı için 836.506 kişi faydalanırken 2011 yılında sayı biraz düşmüş 757.757 kişi faydalanmıştır. 2013-2016 yılları arasında bu

yardımdan faydalanan kişi sayısı artmış 2013 yılında 1.094.571 kişi sayısı 2016 yılında 1.418.486 kişiye yükselmiştir. Eğitim yardımlarında 2009-2011 yılları arasında 2009 yılında 2.066.869 kişi yararlanmış 2016 yılında 2.132.741 kişiye yükselmiştir.

- Sağlık yardımları kapsamında özürlü ihtiyaç yardımlarından 2009 yılında 462 bin kişi yararlanmış 2015 yılında bu yardımdan faydalanan özürlü sayısı 743 bin kişiye yükselmiştir. Tedavi destek yardımlarından 2009 yılında 207 kişi yararlanmış 2013 yılından itibaren bu yardımdan yararlanan kişi sayısındaki artış dikkat çekmektedir. 2013 yılında 27.937 kişi faydalanmış 2015 yılında sayı 29.393 kişi sayısına ulaşmıştır.
- Eğitim yardımları kapsamında verilen eğitim materyali yardımdan 2009 yılında 177.530 kişi faydalanmış 2016 yılında faydalanan kişi sayısı 55.631 olarak gerçekleşmiştir. Öğrenci barınma taşıma ve iaaşe yardımlarından 2009 yılında 10.925 öğrenci faydalanmış 2016 yılında sayı düşerek 2.083 öğrencinin faydalandığı görülmektedir. Engelli öğrencilerin taşıma hizmetinden faydalanan kişi sayısı 2009 yılında 31.161 kişi olmuş 2013 yılında 43.500 kişinin bu hizmetten faydalandığı görülmektedir.
- Özel amaçlı yardımlar kapsamında açılan ahevlerinden 2009 yılında 31.615 kişi faydalanırken 2016 yılında 23.509 kişinin faydalandığı bu sayının düştüğü görülmektedir.
- Önemli bir yardım türü olan aile yardımları kapsamında 2009 yılında 2.063.363 kişi gıda yardımından faydalanırken sayıda düşüş yaşanmış 2017 yılında 656.509 kişinin yararlandığı görülmektedir. Yakacak yardımından faydalanan kişi sayısı gıdaya göre daha yüksek sayıda kişinin faydalandığı görülmektedir. 2009 yılında 2.256.265 kişi yakacak yardımından faydalanırken 2016 yılında sayı aynı seviyelerde kalarak 2.082.309 sayıda kişinin yakacak yardımından faydalandığı anlaşılmaktadır.
- Diğer yardımlar olarak 2013 yılında 331.724 kişi sayısı 2016 yılında 450.653 kişinin yardımlardan faydalandığı görülmektedir.

Sosyal Yardımlaşıma ve Dayanışma Teşvik Fonu, 2011 yılında yayımlanan Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına

bağlanmıştır. Kurum Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü adını alarak faaliyetlerine devam etmiştir (SYGM, 2011:15).

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün görevleri;

- Ülkemizde sosyal güvencesi olmayan ekonomik olarak yoksulluk içinde bulunan vatandaşlarımıza gıda, eğitim, giyim, sağlık, yakacak gibi temel ihtiyaçların karşılanması için çalışmalar yapmak,
- Özürlü vatandaşların rehabilitasyon ve eğitimlerine gerekli katkılar sağlamak,
- Ülkemizde bulunan kadın, engelli, yardıma muhtaç çocuklar ve yaşlıların tespiti yapılarak ihtiyaçların giderilmesi için gerekli çalışmalar yapmak ve aile içi çocuk eğitiminin ilgili eğitimlerle desteklemek,
- Yoksullukla mücadele için ulusal stratejilerin belirlenmesini sağlamak,
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonunun gelirlerini toplayarak ihtiyaçlara göre dağıtımını yapmaktır.
- Eğitimle ilgili yoksul hanelerin eğitim çağına gelen çocuklarına yüksek öğrenim bursu ilköğretimdeki taşınmalı sistemi kullanan öğrencilere öğle yemeği, ücretsiz kitap ve diğer eğitim giderlerine katkıda bulunmaktadır (SYGM, 2016: 49).

Sosyal Yardımlar Müdürlüğünün yürütmüş olduğu başlıca projeler bulunmaktadır.

Bunlar:

- Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP): Sosyal yardım ve hizmetlere ihtiyacı olan ailelerin tespit edilerek gerekli kamu hizmetlerinden yararlanması için rehberlik ve danışmanlık hizmetleri verilmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016: 67).
- Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP): Bu proje 2003 yılında başlatılmıştır. Kırsal alandaki yoksul kişi ve ailelerin üretimlerini en uygun tekniklerle yapabilmeleri ve ürettikleri ürünleri değerinde pazarlayarak, gelir seviyelerini arttırarak üretimlerini devam ettirmeleri amaçlanmıştır. Proje kapsamında tarım yapmak isteyen, hayvancılık, seracılık gibi faaliyetlerde bulunmak isteyipte kaynak yetersizliğinden dolayı faaliyetlerini yerine getiremeyenler için kooperatif koordine edilerek biraraya gelmeleri sağlanmaktadır (SYGM, 2011: 43).

- Sosyal Hizmet Proje Faaliyetleri: Bu proje ile sokakta çalışan ve barınan çocuklara, yaşlılara, engellilere, korunmasız bireylere ve yoksullara toplumsal dışlanmaya maruz kalmamaları için çeşitli sosyal hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetler kişilere karşılıksız verilmektedir (SYGM, 2011: 44).

Ilıman (2014:140)'ın yapmış olduğu Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Fonlar isimli tezde o tarihteki siyasi irade olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu kanalıyla yapılan yardımların sonucunda politik ve ekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi 81 ili kapsayacak düzeyde tek tek şehirleri ele alarak 15 farklı model oluşturarak ampirik olarak test etmiştir. Bu çalışmanın sonucunda AK Parti oy sayıları, oy oranları ve milletvekili sayıları ile yapılan bütün yardımlar ve diğer transferler arasında olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı bir bağlantının olduğu oy ve milletvekili sayısındaki artışların yapılan yardımları ve periyodik, aile, eğitim, sağlık transferleri arttırdığı sonucuna varılmıştır. Şehirlerdeki işsizlik oranlarındaki artışların yapılan bütün yardımlar ve periyodik, aile, eğitim, sağlık transferleri arttırdığı sonucuna varılmıştır. Şehirlerde kişi başı milli gelir ile yapılan toplam yardımlar ve diğer transferler arasında çok anlamlı bir ilişki olmadığı fakat eğitim ve sağlık transferleri ile olumlu bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Ilıman (2014) çalışmasında ülkedeki siyasi iradenin genel seçimlerde alacağı oy sayısı, oy oranı ve milletvekili sayısı gibi siyasi etmenlerin yapılan toplam sosyal yardımlar ve diğer transferler arasında olumlu bir ilişkinin olduğu ifade edilerek fon dağıtımında politik faktörlerin istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu sonucuna varmıştır.

3.10.3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü 2828 sayılı kanunla yürüttüğü sosyal hizmet faaliyetlerinin haricinde 28.09.1986 tarihli ve 19235 sayılı "Ayni-nakti yardım yönetmeliğinin" verdiği yetkiye dayanarak sosyal yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır (Kaya, 2009: 67).

Bu yardımlar şu şekilde sıralanabilir:

- Kurulda bakımları yapılan korunma kararlı çocukların ailesi yanında bakılabilecek olanlar,
- Korunma kararı alınmış sırasının gelmesini bekleyen çocuklar,

- Korunma kararı alınması için başvuruda bulunulup korunma kararı alınmadan maddi destek verilerek ailesinin bünyesinde bakılabilecek çocuklar,
- Deprem, sel vb. gibi doğal afetlerden dolayı ekonomik yoksunluk içinde bulunan veya sığınacak kimsesi olmayan ve korunmasız kalmış kişiler,
- Beklenmedik hastalık veya kaza geçirip veya olağan üstü bir felakete maruz kalan geçici bir süre ailesinin geçimini karşılayamayacak durumda olan ve acil hayati tehlikesi bulunup ameliyat olması gerekli olan kimseler,
- Hakkında herhangi bir korunma kararı olmayan fakat ilk ve orta öğrenimlerine devam edemeyecek olan öğrenciler yararlanabilmektedir (Coşkun ve Tireli, 2008, 130).

Tablo 3.23. SHÇEK Yardımlarından Yararlanan Kişi Sayısı (2014-2018)

	2014		2015		2016		2017		2018	
	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Çocuk Evleri Sitesi	73	4.352	86	4.950	92	5.257	108	6.208	111	6.383
Çocuk Evleri	1.015	5.068	1.057	5.366	1.092	5.626	1.195	6.341	1.192	6.199
Çocuk Destek Merkezi	67	1.244	67	1.241	68	1.463	65	1.640	63	1.632
Çocuk Yuvaları (0-12)	10	490	7	390	6	323	--	--	--	--
Yetiştirme Yurtları (13-18)	20	651	10	401	8	396	--	--	--	--
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurtları (0-18)	7	366	6	319	4	254	--	--	--	--
Toplam	1.192	12.171	1.233	12.667	1.270	13.319	1.368	14.189	1.366	14.214

Kaynak: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019 Erişim Tarihi: 25.10.2019

24.05.1983 tarihli 2828 Sayılı Kanun kapsamında yapılan SHÇEK yardımlar Tablo 3.23'te gösterilmiştir.

- 2014 yılında çocuk hizmetleri genel müdürlüğü bünyesinde kurulan çocuk bakım tesislerinin sayıları toplamı 1.192 adet bu tesislerde bakımı yapılan çocukların sayısı 12.171 kişi olmuştur.
- 2015 yılında kurulan tesislere 1.233 adet eklenmiş ve çocuk sayısı 12.667'ye çıkarılmıştır.
- 2016 yılında toplam 1.270 çocuk bakım merkezi eklenerek bakılan çocuk sayısı 13.319 kişi olmuştur.
- 2017 yılında sayı artmaya devam etmiş toplam 1.368 tesis eklenmiş bakılan çocuk sayısı 14.189 kişiye çıkarılmıştır.
- 2018 yılında 1.366 adet tesis kurulmuş 14.214 çocuğun bakımı gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.24. Çocuğa Yönelik Hizmetler (2015-2018)

Çocuğa Yönelik Hizmetler	2014	2015	2016	2017	2018
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan	12.171	12.667	13.319	14.189	14.214
Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Destek Verilen	56.018	71.845	84.872	104.729	119.537
Aileye Döndürülen Çocuk (2005-2017)	10.526	11.085	11.227	11.342	11.485
Toplam Evlat Edindirilen	13.646	14.515	15.007	16.171	16.809
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan	4.008	4.615	5.004	5.642	6.468
Koruyucu Aile Sayısı	3.283	3.797	4.115	4.654	5.289
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evlerinde Ücretsiz Bakılan	1.955	1.831	2.237	2.400	2.762

Kaynak: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2019 Erişim Tarihi: 25.10.2019

- 2014-2018 yılları arasında kuruluş bakımı altında bulunan çocuk sayısı 2014 yılında 12.171 kişinin bakımı yapılırken, 2018 yılında sayı 14.214 kişiye yükseldiği görülmektedir.
- 2014-2018 yılları arasında aile yanında destek verilen çocuk sayısı 56.018 çocuğun bakımı yapılmış 2018 yılında sayı 119.537'ye yükseldiği anlaşılmaktadır.
- 2014-2018 yılları arasında aileye döndürülen çocuk sayısı değerlendirildiğinde 2014 yılında 10.526 çocuk ailesinin yanına döndürülmüş, 2018 yılında ailesine döndürülen çocuk sayısı artarak 11.485 sayısına ulaştığı görülmektedir.

- Toplam evlat edindirilen çocuk sayısı 2014 yılında 13.646 çocuk olarak gerçekleşmiş, 2018 yılında sayıda artış yaşanmış 16.809 çocuğun evlat edindirildiği görülmektedir.
- Koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocukların sayısı 2014 yılında 4.008 olurken 2018 yılında 6.468 sayıda çocuğun koruyucu aile yanında bakımı gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.
- Yanında bakımlarını sağlayacak koruyucu aile sayısı 2014 yılında 3.283 aile belirlenmiş, 2018 yılında 5,289 aile sayısına yükselmiştir.
- Gündü bakım evlerinde ücretsiz bakılan çocuk sayısı 2014 yılında 1.955 çocuk olurken 2018 yılında 2.762 çocuğun bakımlarının yapıldığı anlaşılmaktadır.
- Onuncu kalkınma planında koruyucu aile yanında çocuk bakımı modellerinin geliştirilip bakılan çocuk sayısının artırılması hedeflenmiş bu kapsamda 2014-2018 yılları arasında bu bakım türündeki çocuk sayılarının arttığı görülmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü 8 Haziran 2011 tarihinde yayımlanan kararnameye istinaden kurum kapatılarak görevlerini Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına devretmiştir (Olgun, 2018: 53).

Kurum Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının teşkilat yapısında Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

3.10.4. Vakıflar Genel Müdürlüğü

Vakıflar Genel Müdürlüğü 2 Mayıs 1920 tarihinde kurulan Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti'ne dayanmaktadır. 3 Mart 1924 te Başbakanlığa bağlanarak Vakıflar Genel Müdürlüğü adını almıştır. 8 Haziran 1984 tarih ve 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün teşkilat ve görevleri hakkında kararname ile aldığı yetkiye dayanarak sosyal hizmet ve yardımlar konularında faaliyette bulunmaya başlamıştır (Bildirici, 2011: 108).

2008 tarihli Vakıflar Kanunu ile yapısı kurumsallaştırılmış olup bu kanundan aldığı yetkiyle Başbakanlığa bağlı bir kuruluş olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Bu kanunun 52. Maddesinde Hayır Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'na verilen görevler yer almaktadır. "Vakfiyelerde yer alan hayır, şart ve hizmetleri yerine getirmek" ve "vakfiyelerde yazılı hayır, şart ve hizmetleri yerine getirmek üzere her seviyeden eğitim- öğretim tesisleri,

öğrenci yurtları, sağlık ve sosyal yardım kurumları, aşevleri gibi tesisler açmak, yönetimini sağlamak, öğrencilere eğitim yardımı yapmak, ihtiyaç sahibi insanlara sosyal yardımlarda bulunmak, muhtaç ve engellilere aylık bağlamak” yer alan görevlerdir (5735 sayılı kanun).

Tablo 3.25. VGM Yardımlarından Yararlanan Kişi Sayısı (2006-2018)

	2006	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018
Burs Hizmeti									
İlkokul, ortaokul ve lise	--	10.000 (50TL)	10.000 (50TL)	15.000 (60TL)	15.000 (60TL)	15.000 (60TL)	15.000 (60TL)	15.000 (60TL)	14.972 (60TL)
Yükseköğrenim	--	--	--	--	--	5.000 (200TL)	5.700 (200TL)	5.484 (250TL)	5.064 (250TL)
Yabancı uyruklu yükseköğrenim	--	--	--	--	--	150 (200TL)	262 (200TL)	300 (250TL)	600 (500TL)
Muhtaç Aylığı									
Yetim ve yoksullar	--	4.433 (272.48 TL)	3.662 (317.24)	3.513 (383.16 TL)	3.598 (482.10 TL)	3.633 (520.21 TL)	3.734 (583.92 TL)	4.272 (643.05 TL)	4.337 (738.44 TL)
Aşevi Hizmetleri									
Kuru gıda paketi verilen aile sayısı	4.650	71.850	19.746	20.215	20.215	20.315	20.315	20.315	20.315

Kaynak: Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2019 Erişim Tarihi: 26.09.2019

Tablo 3.25'e göre 8.09.2006 tarihli 5737 Sayılı Kanunla Vakıflar Genel Müdürlüğü yardımlarına bakıldığında;

- 2008 ve 2010 yılında 10.000 ilkokul, ortaokul ve lise öğrencisine aylık 50 TL burs ödemesi yapılmıştır. 2012, 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında burs verilen öğrenci sayısı 5000 kişi artırılarak 15.000 kişiye çıkarılmış verilen burs miktarı 10 TL arttırılarak 60.00 TL'ye yükseltilmiştir.
- 2015 yılında yüksek öğrenim gören 5.000 üniversite öğrencisine aylık 200.00 TL burs ödemesi yapılmış 2016 yılında bu rakam 5700 öğrenciye çıkarılmıştır. 2017 yılında burs verilen öğrenci sayısı 5.484 kişi olmuş burs miktarı da 250.00 TL'ye çıkarılmıştır. 2018 yılında verilen burs ödeme rakamı aynı kalmış burs verilen öğrenci sayısı 5.064'e düşürülmüştür.
- 2015 yılında yabancı uyruklu yükseköğrenim gören 150 kişiye aylık 200 TL burs ödemesi yapılmış, 2016 yılında bu sayı 272 öğrenciye çıkarılmıştır. 2017 yılında 300 yabancı uyruklu öğrenciye 250 TL ödeme yapılmış, 2018 yılında öğrenci sayısı 600'e çıkarılarak verilen burs miktarı 500 TL'ye yükseltilmiştir.
- Muhtaç aylığı olarak 2008 yılında 4.433 yetim ve yoksula 272.48 TL ödeme yapılmış, 2010 yılında sayı azaltılarak 3.662 kişiye indirilmiş ödenen miktar 317.24 TL'ye çıkarılmıştır. 2012 yılında 3.513 yetim ve yoksula 383.16 TL ödenmiş, 2014 yılında 3.598 yetim ve yoksula 482.10 TL ödeme yapılmıştır. 2015 yılında 3.633 kişi olan yetim ve yoksula 520.21 TL ödeme yapılmış. 2018 yılına gelindiğinde 4.337 yetim ve yoksula 738.44 TL ödeme yapılmıştır.
- Aşevi hizmetleri kapsamında 2006 yılında 4650 aileye kuru gıda paketi verilmiş, 2008 yılında krizin etkisini azaltmak amacıyla sayı önemli seviyede arttırılarak 71.850 aileye çıkarılmıştır. 2010 yılında 19.746 aileye düşürülen yardım paketi 2012-2018 yılları arasında 20.000 civarlarında aileye verilmeye devam edilmiştir.

Bu kurum 2018 yılında Resmi Gazete' de yayımlanan 4 nolu Cumhurbaşkanı Kararnamesiyle Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanmıştır.

3.10.5. Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler deyince aklımıza ilk gelen belediyeler Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde halka yakınlığı esas alarak hareket etmektedir. Yerel yönetimlerin sunacağı

hizmetlerde Avrupa Birliği'nin bakış açısına göre yerel yönetimleri genel yetkili göstermektedir. Bu süreçte ülkemizde Büyükşehir Belediye Kanunu, Belediye Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanununda çeşitli reformlara gitmek kaydıyla değişiklik yapmıştır (Coşkun ve Tireli, 2008: 132).

07.12.2004 tarihinde kabul edilen 5272 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesinde "Belediye, mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla,..... sosyal hizmet ve yardım ..... yapar ve nüfusu 50 bini geçen belediyeler, çocuklar ve kadınlar için koruma evleri açar" ifadesi bulunmakta devamında da "..... hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumunda uygun yöntemler uygulanır." ibaresi zor durumda bulunanlara yardım etme sorumluluğunu belediyelere yüklemiştir (Kaya, 2009: 68).

12.11 2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı "On Üç Ilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile birlikte Türkiye'deki yerel yönetimde köklü değişikliklere gidilmiştir. İl merkezinde asgari 750.000 nüfus şartı aranırken bu kanunla birlikte il sınırlarında asgari 750.000 nüfus şartı değiştirilmiştir. Bu kanunla birlikte artan büyükşehir belediye sayısı sayesinde büyükşehir belediye il sınırları içerisinde bulunan bütün vatandaşlara hizmet götürme yükümlülüğü getirildiği için sosyal belediyecilik anlamında belediyelerin daha fazla sayıda vatandaşa ulaşarak sosyal yardım ulaştırabilmelerine imkan sağlanmıştır.

Tablo 3.26. Yıllar İtibariyle Belediyeler Tarafından Verilen Toplam Yardım Miktarı

Yıllar	Toplam Yardım Miktarı (Bin TL)
2006	365.834
2007	436.275
2008	519.034
2009	484.860
2010	433.734
2011	433.734
2012	543.685

Kaynak: SYGM (2013B), AR-GE ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı Verileri Erişim Tarihi: 25.11.2018

Yerel yönetimlerin en başında gelen belediyelerin bütçelerinde yer alan yardım rakamları Tablo 3.26'da gösterildiği gibi yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. En son 2012 yılında 543 bin TL yardım yapılmıştır. Bu yardımların başlıkları belediyelerin coğrafik, demografik konumlarına göre çeşitlendiğinden değişebilmektedir. Örnek olarak nüfus bakımından Türkiye'nin en büyük illeri arasında bulunan başkentimiz Ankara'da

Büyükşehir Belediyesi'nin yapmış olduğu sosyal yardımlar ve sosyal yardımları uygulama şartlarına alt başlıkta değinilmiştir.

3.10.5.1. Ankara Büyükşehir Belediyesi

Türkiye'deki nüfus açısından en büyük belediyelerden biri olan Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB)'nin bünyesindeki kültürel ve sosyal işler dairesi başkanlığı ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlıkları altındaki müdürlükler aracılığıyla çeşitli yardım faaliyetleri yürütmektedirler.

Bu yardım faaliyetlerinden yararlanma şartları şunlardır:

- Ankara il sınırları içinde ikamet etmek, yoksulluk belgesiyle müracaat edenler SGK araştırmasından sonra adresinde yapılan inceleme neticesinde TÜİK tarafından belirlenen yoksulluk sınırları altında kaldığının tespit edilmesidir.
- Gıda- temizlik malzemesi yardımından yararlanmak için Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB) mücavir alan sınırları içinde oturuyor olmak, gelirinin TÜİK verilerinin altında olması, yardım komisyonunun belirlediği puanlama sistemine göre 100 ve üzeri puan almış olmak,
- Yakacak (ithal kömür) yardımından yararlanabilmek için Ankara Büyükşehir Belediyesi (ABB) mücavir alan sınırları içinde oturuyor olmak, gelirinin TÜİK verilerinin altında olması, yardım komisyonunun belirlediği puanlama sistemine göre 100 ve üzeri puan almış olmak ve ikametgahının doğalgazlı olmaması şartları aranmaktadır (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2018).

Sosyal yardım açısından ABB'nin yapmış oldukları yardım kalemleri şunlardır:

- 64 kilogram ağırlığında 21 kalem malzemedен oluşan 5 kolilik yardım paketlerinden 300.000 adet yılda ortalama 170.000 aileye yılda 2 defa olmak üzere verilmektedir.
- Yakacak yardımı alma şartlarına uyan 60.000 aileye yılda 1 ton olarak toplamda 60.000 ton yakacak yardımı yapılmıştır.
- Günlük 18.000 aileye 80.000 ekmek yıllık 20 milyon adet halk ekmek yardımı yapılmıştır.

- Milli Eğitim Bakanlığı ilçe müdürlüklerince belirlenen ilköğretim, ortaöğretim ve lise çağındaki öğrencilere okul çantası, kırtasiye malzemeleri, kışlık bot ve kaban yardımı yapılmaktadır.
- Doğal afete maruz kalmış ailelere ihtiyaçları doğrultusunda temel ev eşyası yardımı,
- Yetkili memurlarca giysi ihtiyacı olduğu tespit edilen ailelerin Ulus ve Sincan'da bulunan giysi merkezlerinde ihtiyaçlarının giderilmesi
- Her yıl Ramazan ayında kurulan iftar çadırlarında 4 çeşit olmak üzere yemek verilmektedir (Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2018).

Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Sosyal Hizmet Uzmanı Fatih Karaşahin (Görüşme, 12 Mart 2019) ile gerçekleştirilen görüşmede ABB olarak yoksullara yönelik yapılan yardımlara 2018 yılı bütçesinde 180 milyon TL civarında bütçe ayırdıklarını ifade etmiştir. Ayrılan bu bütçe ile 650 bine yakın aileye gıda, temizlik maddesi, kömür, giysi ve ekmek yardımları yapıldığını söylemiştir. Bu yardımlar yapılırken bürokrasiyi minimize ederek en kısa sürede ihtiyaç sahiplerine yardımların ulaşmasını sağladıklarını dile getirmiştir. Bunu ifade ederken özellikle kaymakamlık bünyesindeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının muhtaç kişilere yardım yapabilmesi için hiyerarşik düzen içerisinde olduklarından araştırmaların çok uzun sürdüğü ve sonuçların geç alındığı çoğu zaman bürokrasiye takıldığı için yardımların ulaşması gereken yere daha geç ulaştığını bunun bir dezavantaj olduğunu söylemiştir. ABB olarak bu bürokrasiye takılmadan daha hızlı sonuç almalarının belediyenin bir avantajı olduğunu söylemiştir.

Doğrudan yapılan yardımların yanında dolaylı olarak sosyal yardım amaçlı organizasyonların düzenlendiğini ifade etmiştir. Bunlar; yaşlı lokalleri, engelli merkezleri, çocuk klüpleri, gençlik merkezleri, özellikle gençlerle daha yakından ilgilenilmesi için psikolojik danışma merkezleri, sokakta çalışan çocuklar merkezi, giysi yıkama merkezleri, hanım lokalleri, mesleki eğitim verilerek bir el becerisi yada ustalık kazandırılıp istihdam edilebilmesi için kolaylık sağlayacak kursları Gazi Üniversitesiyle ortaklaşa Bel-Mek ve Bel-Tek organize ettiği söylemiştir.

3.10.5.2. Yenimahalle Belediyesi

Ankara'nın merkez ilçelerinden biri olan Yenimahalle Belediyesi yoksullukla mücadele kapsamında Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü aracılığıyla sosyal yardımlarda bulunmaktadır.

Kendi ilçe sınırları içerisinde bulunan yoksul ve yardıma muhtaç vatandaşlara Yenikart uygulamasıyla nakdi yardım yapmaktadır. Yardımlardan faydalanabilmek için :

- Yenimahalle ilçe sınırları içerisinde ikamet etmek,
- Yenimahalle ilçe sınırları içerisinde kendisinin ve eşinin herhangi bir taşınmaz mal varlığının olmaması,
- Sosyal güvencesinin olmaması gerekmektedir.

Bu şartlar saha çalışanları tarafından tespit edilip kurulan komisyon tarafından incelendikten sonra şartlar uyuyorsa vatandaşın özel bir banka aracılığıyla Yenikartları teslim edilir. Teslim edilen Yenikartlara aylık 200 TL ödeme yapılmaktadır.

Belediyenin gönderdiği resmi yazıya göre Yenimahalle Belediyesine Yenikart için yapılan başvuru sayısı 17829 kişi olup bunların 3000 i aktif Yenikart kullanıcısıdır.

2010-2018 yılları arasında Yenikart kullanıcısı iken taşınmaz mülk edinen, ilçe sınırları dışına taşınan veya sosyal güvencesi nedeniyle Yenikartı iptal edilen kişi sayısı 2232 kişidir.

3.11. Kalkınma Planları ve Orta Vadeli Programlarda Yoksullukla Mücadele Politikaları

3.11.1. Orta Vadeli Programlar

3.11.1.1. 2014-2016 dönemi orta vadeli program

Kamu Gelir politikası başlığında vergi politikasının gelir dağılımının eşitsizliğin giderilmesi, kalkınmanın sürdürülebilir şekilde devam etmesine, yurt içi tasarrufların artırılarak ekonominin rekabet gücünün artırılması esas alınacaktır.

Vergilemenin daha adil olabilecek şekilde için vergi tabanının genişletilmesinden bahsedilmiştir. İşgücü ile ilgili kadın genç ve engellilere öncelik verilerek işgücüne katılım ve istihdam oranlarının artırılması yönünde politikaların uygulanacağından bahsedilmiştir. Yoksul grupların üretken duruma geçirilerek istihdam oranlarının artırılması sağlanacaktır. Kalkınma planlarında ağırlıklı olarak yoksul kesimin kendi işini kurabilmesi için desteklenmesine vurgu yapılmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

3.11.1.2. 2015-2017 orta vadeli program

Sosyal amaçlı programların etkinliği değerlendirilerek kamu, özel kesim arasında koordinasyon sağlanacak ve mükerrer uygulamaların önüne geçilmesi için çalışmalar yapılacaktır,

Kamu gelir politikaları olarak dolaylı dolaysız vergi gelirlerinin daha dengeli dağılımını sağlamak planlanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

3.11.1.3. 2016-2018 orta vadeli program

Kamu harcama politikası olarak sosyal amaçlı programların etkinliklerinin değerlendirilip kamu ve özel kesim sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon sağlanarak mükerrer uygulamaların önüne geçilecektir. Asgari ücretteki artışın işverene getireceği yükün hafifletilmesi için gerekli tedbirlerin alınacağından bahsedilmiş bu minvalde işverenlere yönelik sigorta primlerinde artı indirimler sağlanarak istihdamın artırılmasına katkı sağlamak amaçlı düzenlemeler yapılmaktadır.

İstihdam politikalarını değerlendirildiğinde sürdürülebilir büyüme ile birlikte nitelikli işgücünün arttığı işgücü piyasalarının oluşturulması amaçlanmaktadır. Piyasanın taleplerine uygun işgücü yetiştirmek amaçlı kişilere mesleki beceri kazandıracak eğitim programları uygulanacak ve özellikle genç işsizliğin düşürülmesi için politikaların uygulanacağından bahsedilmiştir. İşgücü politikalarına yönelik engelli ve kadınların işgücüne katılma oranlarını arttırmaya yönelik programlar geliştirilecektir. Genç istihdamı ve girişimciliğinin desteklenerek vergi muafiyetleri, karşılıksız nakit destekleri, çiftçi kredileri gibi teşviklerin verilmesi planlanmaktadır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

3.11.1.4. 2017-2019 orta vadeli program

Kamu harcama politikası kapsamında sosyal yardım ve hizmetlerin standartlarının artırılmasından ve etkinliğinin ölçülmesinden bahsedilerek mükerrer uygulamaların önüne geçebilmek için kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanması amaçlanmıştır.

Kamu gelir politikaları kapsamında gelir dağılımının iyileştirilmesi tasarrufların artırılması ve kalkınmanın desteklenmesi amaçlarına katkı sağlanması hedeflenmiştir. Vergi politikasının istihdamı ve üretimi arttırarak bölgeler arası gelişmişlik düzeylerini azaltması için etkin bir araç kullanılması planlanmıştır.

İstihdam politikaları kapsamında diğer orta vadeli programlarda ortak hedef olan sosyal yardımlardan faydalanan ve çalışabilecek durumda olan kesimlerin gelirlerini sürekli olması için üretken duruma geçmelerine yönelik işgücü programlarının uygulanması amaçlanmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

3.11.1.5. 2018-2020 orta vadeli program

Kamu harcamaları kapsamında sosyal yardım harcamalarının etkin ve verimli yönde kullanılması ve kurumlar arası koordinasyon sağlanarak denetim faaliyetlerinin artırılmasından bahsedilmiştir. Mükerrerliğin önüne geçilebilmesine vurgu yapılmıştır. Bu programda diğer programlardan farklı olarak beşeri sermaye ve işgücü kalitesinin artırılmasına yönelik kapsamlı bir program dahil edilmiştir.

Yoksul ve sosyal dışlanma riski altında bulunan grupların fırsat eşitliği sağlanarak ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını arttırmak hedeflenmiştir. Mesleki ve teknik eğitim veren kurumların özel sektör işbirliğini sağlayarak işgücünde ihtiyaç duyulan nitelikte personel yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

İşgücü politikaları kapsamında işgücü yetkinliklerinin teknolojiye ve dijital dönüşüme uyumlu şekilde gelişmesi için gerekli programların oluşturulması amaçlanmıştır. Kadın istihdamına yönelik bilişim teknolojilerine öncelik verilerek teknolojinin daha fazla kullanıldığı alanlarda istihdam edilmelerine yönelik teşvik programlarının düzenleneceğinden bahsedilmiştir.

Eğitim- istihdam arasında oluşturulacak veri tabanı ile piyasanın ihtiyaç duyduğu işgücünün yetiştirilmesi amaçlanmış, eğitim sisteminin bu beklentilere duyarlı bir şekilde programlanması sonucu piyasanın ihtiyaç duyduğu nitelikte personel yetiştirilmesi yönünde politikaların uygulanacağından bahsedilmiştir.

Dezavantajlı grupların eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik gibi en temel hizmetlere erişebilmeleri için gerekli önlemlerin alınması hedeflenmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

3.11.2. Kalkınma Planları

3.11.2.1. Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000)

Yedinci kalkınma plan döneminde yapılması hedeflenen politikalar;

- Gelir dağılımını iyileştirmek için çalışmalar yapılması ve refahın toplum arasında yaygınlaştırılması amaçlanmıştır.
- Yoksulluk seviyesinin azaltılması suretiyle gelir dağılımındaki adaletsizliğin düzeltilmesi için gerekli ekonomik ve sosyal politikalara önem verilecektir.
- retime yönelik istihdam artırılarak iş kurmaya yönelik destekler artırılacaktır. Geliri düşük grupların yaşam standartları yükseltilecek, direkt yardım alabilecekleri sistemler geliştirilerek bu grupların faydalandığı sosyal hizmetler artırılacaktır.
- Geliri düşük grupların vergi yükünü azaltmak için gelir vergisi yeniden düzenlenecektir.
- İstihdam seviyesinin artırılması için ücretlerin üzerindeki yükler AB lkelerindeki seviyeye düşürülerek ücretlerin payının artırılması sağlanacaktır.
- İşsizlik sigortası uygulaması hayata geçirilerek işsiz kalanların işsiz geçirdikleri süre boyunca belli bir ödeme yapılarak mağduriyetleri giderilmeye çalışılacaktır.
- Bütün vatandaşların sağlık hizmetinden faydalanması amacıyla Genel Sağlık Sigortası oluşturulacak, nüfusun tamamı sağlık güvencesi kapsamına alınacak, durumu sigorta primini ödemeye yetmeyen bireylerin primleri devlet tarafından ödenecektir.

- Tarımda ufak çaplı üreticilere doğrudan gelir desteği sağlanarak gelir dağılımı iyileştirilmeye çalışılacaktır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

3.11.2.2. Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)

Sekizinci kalkınma plan döneminde yapılması hedeflenen politikalar;

- Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksullukla mücadele başlığı altında mevcut 2001-2005 durumu açıklanırken yoksulluk ve gelir dağılımı ile ilgili olarak gelir dağılımını bozan en önemli faktörün enflasyon olduğu belirtilmiştir.
- Bütçede iç borç faiz oranlarının artması yoksullukla mücadeleyi kısıtlayarak sosyal refahı düşürmüştür. Ekonomik büyümenin getirdiği gelirden yoksul kesimin yeterince faydalanamadığından bahsedilmiştir.
- Yoksul kesim için uygulanan sosyal yardım sisteminin yetersiz kaldığı belirtilmiştir. İşsizlik sigortasının uygulamaya konulması olumlu bir durum olarak belirtilmiştir.
- Çalışan kesimin üzerindeki vergi yükünü azaltmak için gelir vergisi tarifesinde işçilerin lehine değişiklik yapılmış olsa da asgari ücretin tamamen vergiden muaf tutulması sağlanamamıştır.
- Amaçlar, ilkeler ve politikalarla ilgili raporda bahsedilen konular ise; genel olarak gelir dağılımının iyileştirilmesi refahın topluma eşit dağıtılması, iktisadi ve sosyal politikaların koordineli bir şekilde uygulanmasından bahsedilmiştir.
- Transfer sisteminin gelir dağılımını yoksul kesimin lehine çevrilecek şekilde tasarlanacaktır.
- Kırsal alanda yaşayan kesime tarımsal üretime yönelik mesleki eğitime ağırlık verilerek üretimi çeşitlendirmek ve yöre halkı dahil edilecektir.
- Küçük ve orta ölçekli işletmeler desteklenecek, kişiler yeni iş bulmaya yönlendirilecektir.
- Bölgesel gelişmişlik farklarını düşürmek için yapılan ekonomik yatırımların yanında sosyal yatırımlarda artırılabilecektir.

- Kamu-özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının yoksullukla mücadelede daha aktif rol almaları sağlanacaktır. Yoksul grupların konut ihtiyacını giderebilecek projeler oluşturulacaktır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

3.11.2.3. Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı (2007-2013)

Dokuzuncu kalkınma plan döneminde yapılması hedeflenen politikalar;

- İstikrarlı büyüme, sağlık, eğitim ve istihdam politikalarıyla yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği azaltılacaktır.
- Sosyal dışlanmaya tabi tutulmuş grupların yaşam standartlarını yükselterek sosyal hayatta yer almaları sağlanacaktır.
- Bütçeden yapılacak sosyal transferlerin gelirin maddi durumu kötü olan grupların lehine düzeltici etki gösterecek şekilde dağıtılacaktır. Sosyal güvenlik sistemi de bütün toplumun sosyal risklere karşı koruyabilecek bir düzenleme yapılacaktır.
- Yoksul kesimin girişimci olabilmesi için gerekli imkânlar sağlanarak üretici durumuna geçebilmeleri desteklenecektir. Ayrıca kadınlara mesleki eğitimler verilerek ekonomik ve sosyal hayatta daha aktif olmaları sağlanacaktır. Kırsal alanlarda yoksul kesimin kız çocuklarının ve özürülülerin eğitimlerini devam ettirebilmeleri için gerekli destek verilecektir.
- Yaşlılara hayatlarını kolaylaştırmak adına evde bakım hizmetlerini verilecek ve profesyonel bakım açısından huzurevlerinin sayısı artırılacaktır.
- Özürülülere yönelik eğitim imkanları artırılacak ve daha rahat çalışma ortamları düzenlenecektir.
- Merkezi idare, mahalli idareler ve sivil toplum kuruluşları arasında koordineli bir çalışma sağlanarak sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede eğitim, barınma ve istihdam politikaları uygulanacaktır(T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

3.11.2.4. Onuncu beş yıllık kalkınma planı (2014-2018)

Onuncu kalkınma plan döneminde yapılması hedeflenen politikalar;

- Sosyal transferler ve verginin yoksulluğu azaltarak gelir dağılımı eşitsizliğini giderici etkisi yükseltilecektir.
- Yoksulluk olgusunun nesilden nesile aktarılmasını engellemek amacıyla ilk sırada eğitim ve temel kamu hizmetlerinde yararlananlara fırsat eşitliği sağlanacak, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının etkisi artırılacaktır.
- ASDEP modeli uygulamasına geçilerek sosyal yardım hizmetlerinin daha koordineli sunulması sağlanacaktır.
- Yoksul bireyler istihdam edilerek sosyal yardımlarla desteklenmesine yönelik programlar oluşturulacaktır.
- Sosyal hizmetler ve yardımlarla ilgili nitelikli personel sayısı artırılarak aile yanında bakım programları öne çıkarılacaktır.
- Korunmaya ihtiyaç duyan çocuklar için aile yanında bakım, koruyucu aile, evlat edinme gibi modeller artırılacaktır.
- Engelli bireyler için eğitim, istihdam ve bakım hizmetleri daha etkin hale getirilerek fiziki çevre şartları engellilere uygun hale getirilecektir(T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

3.11.2.5. On birinci beş yıllık kalkınma planı (2019-2023)

On birinci kalkınma plan döneminde yapılması hedeflenen politikalar;

- Yapılan sosyal yardımlarla yoksul bireylerin istihdam edilmesi arasındaki bağlantı güçlendirilecektir. Çalışabilir durumda olup sosyal yardım alan bireylere İŞKUR tarafından teklif edilen işi 3 kez kabul etmeyen kişilere verilen sosyal yardımlarda azaltmaya gidilecektir.
- Sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerin birbirleriyle koordineli bir şekilde hizmet vermeleri sağlanacaktır.
- Sosyal hizmet ve sosyal yardımlardan yararlanan bireylerin kamu hizmetlerine erişimleri kolaylaştırılacaktır.

- Düzenlenen sosyal yardım programlarının sonuçları analiz edilerek elde edilen verilere göre programda gerekli revizyonlar yapılacaktır.
- Yerel yönetimlerle diğer kamu kuruluşları arasında veri aktarımı sağlanacaktır.
- Kırsal kesimde yerel yönetimlerin daha etkin olması sağlanarak sosyal yardımlara ulaşım kolaylaştırılacaktır.
- Engelli ve yaşlılara yönelik bakım hizmeti veren personelin niteliği artırılacaktır.
- Gezici tarım işçilerinin sosyal hizmetlerden daha kolay faydalanabilmeleri için programlar uygulanacaktır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

Bölüm Değerlendirmesi

Türkiye’de gelir dağılımı ve yoksulluğun boyutları ve yoksullukla mücadele eden kurum ve kuruluşlar değerlendirildiğinde Türkiye’de yoksulluk verileri dönemlere göre değişiklik göstermektedir. Yoksullukla ilgili verilere TÜİK’in yapmış olduğu çalışmalarda yer verilmektedir. 2005-2017 döneminde kadın yoksulluk oranında düşüş gerçekleşmiş 2005 yılında %21.01’den 2017 yılında %15.1’e düşmüştür. Erkek yoksulluğu 2005 yılında %19.97 iken 2017 yılında %13.9’a gerilediği gözlemlenmektedir.

Eğitim yoksulluk ilişkisi incelendiğinde 2005-2017 yılları arasında yükseköğretim mezunlarını yoksulluk oranı %1, %3 seviyesi gibi düşük de olsa bu dönemde yoksulluk oranında artış yaşandığı görülmektedir. Lise ve dengi okul mezunları içinde aynı durum söz konusu olmuştur. 2018-2020 dönemi için yayımlanan orta vadeli programda eğitim istihdam konusuna geniş kapsamda yer verilmiş nitelikli personel yetiştirilmesine yönelik politikalardan bahsedilmiştir.

Uluslararası kuruluşların içinde UNDP’nin gelişmişlik endeksleri incelendiğinde Türkiye’nin İge değeri gelişmiş AB ülkelerine göre düşük seviyelerde çıkmaktadır. Dünya genelinde 64. Sırada yer almaktadır.

Gelir dağılımındaki eşitsizlikleri gösteren Gini Katsayısı Türkiye’de dönemlere göre değişiklik göstermiş kriz dönemlerinde gelir dağılımında eşitsizlik artış göstermiştir. Son dönemde yüksek oranda gerçekleşen Gini katsayısı 2018 yılında 0.408 değerini almıştır.

Türkiye'nin 2005-2018 yılları arasında emel makroekonomik göstergeleri incelendiğinde 2008 krizinin etkileri 2010 yılı verilerinde görülmektedir. Bütçeden yapılan sosyal harcama kalemlerinin oranları değerlendirildiğinde yoksulluk oranlarına göre düşük seviyelerde kaldığı görülmektedir.

AB ülkeleri arasında yüksek refah seviyesine sahip ülkelerin makro ekonomik verileri Türkiye'nin verileri ile karşılaştırıldığında bütçeden yapılan sosyal harcamaların düşük seviyelerde kaldığı daha net anlaşılmaktadır. Yoksulluk oranları değerlendirildiğinde Türkiye'nin oranları çok yüksek seviyelerde kalmaktadır.

Maliye politikası araçlarından biri olan vergi politikasının gelir dağılımını etkileme durumu incelenmiş toplam vergi gelirleri içinde dolaylı vergilerin oranı dolaysız vergilere göre yüksek çıktığı gözlemlenmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin iyileşmesi açısından dolaysız vergi gelirlerinin oranı daha yüksek seviyelere çıkması istenilen durumdur.

Bu bölümde 2014-2018 yılları arasında bütçeden yapılan sosyal transfer kalemlerine yer verilmiş aktarılan kaynak miktarları tablolar halinde değerlendirilmiştir. Sosyal transfer kalemlerinde her yıl artış yaşandığı fakat yoksulluk oranlarında ve Gini katsayısındaki veriler incelendiğinde yoksullukla mücadele edilmesi için daha yüksek oranlarda sosyal transferlerin gerçekleştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Kurumlar bazında yapılan yardımlar incelenmiş sosyal güvenlik kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde hizmet veren Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü gibi yoksullukla mücadelede etkin olan kurumlar ve kurumların yapmış olduğu yardım miktarları tablolarda incelenmiştir.

Türkiye'de yayımlanan kalkınma planları ve orta vadeli programlarda yoksullukla mücadele kapsamında uygulanması hedeflenen politikalar değerlendirilmiştir. Kalkınma planlarında ve orta vadeli programlarda yer edinen politikaların uygulamaya yansımalarına konular içinde atıflar yapılarak gerçekleşme durumları değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak Türkiye'de yoksulluk devam etmektedir. Yoksullukla mücadelede daha etkin politikalar oluşturulup kamu kurumlarının bu politikalar kapsamında faaliyet göstermeleri gerekmektedir. İşsizlik sorununun çözüme kavuşturulması yoksulluğun azaltılması için en gerekli durumlardan birisidir. Bütçeden yapılan harcamaların oranlarının

arttırılmasının yanında diğer politika araçlarını daha etkin kullanıp gelir dağılımlı eğitsizliklerinin giderilmesi gibi sorunların çözüme kavuğturulması beklenmektedir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yoksulluk olgusu Türkiye’de ve Dünya’da çözüm bekleyen en büyük problemlerden birisidir. Yoksulluk sadece maddi yetersizlikle tanımlanmamakta ve farklı tanımları yapılmış olsa bile tanımı konusunda net bir sonuç elde edilememektedir. Yoksulluğu ortaya çıkaran sebeplere baktığımızda ülkelerin eğitim, adalet, ekonomi gibi pek çok alanda uyguladığı politikaların olumlu yada olumsuz etkileri görülmektedir. Yoksulluğun literatürde farklı türleri bulunmaktadır. Yoksulluğun çeşitli nedenleri olabilmektedir. Çalışmamızda bu nedenlerin en temel nedenleri açıklanmıştır. Gelişmiş ülkeler arasında sayılan bazı Avrupa ülkelerinin yoksullukla mücadele için en etkin kurumlarının hangi politikaları izledikleri incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de devlet eliyle yoksul ve muhtaç kişilere yardım yapmak için hangi kurumların kurulduğu ayrıntılı olarak tezimizde incelenmiş, yoksullukla mücadele kapsamında bu kurumların uyguladığı politikalar yeterli midir, yeterli değilse Avrupa’da uygulanan bazı uygulamaların Türkiye’de de uygulanabilirliği incelenmiştir.

Yoksulluğun nedenlerine baktığımızda eğitimin önemi net bir şekilde görülmektedir. Ülkeler dolaylı olarak yoksulluğa sebep olan etmenleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bunun için de eğitime ciddi yatırımlar yapılmakta ülke sanayisinde ve hizmet sektöründe çalışabilecek nitelikli eleman ihtiyacını karşılayabilmek, aynı zamanda kültür seviyesi daha yüksek toplumlar oluşturabilmek için eğitime önem vermektedirler. Özellikle gelişmiş olan Avrupa ülkelerinde üretim yapan sanayi kuruluşlarında istihdam edilecek personelin istenilen donanımına sahip olması noktasında eğitim kurumlarıyla koordineli çalışılmaktadır. Okulda mesleki eğitim alan öğrencilerin tecrübe elde edebilmeleri için teoride öğrendiği bilgileri pratiğe dökmelerine imkan sağlanmış ve eğitim sonucunda kalifiye eleman olmalarına önem göstermişlerdir. Bu şekilde mesleki eğitimini alan bireyler iş bulma konusunda çok fazla sıkıntı yaşamadan bir yerde istihdam edilebileceklerdir. Fakat eğitim anlamında eksik kalan bireylere baktığımızda mesleki becerilerinin olmaması istihdam edilebilmelerini oldukça zorlaştırmaktadır. Coğrafi koşullara göre değişiklik gösteren işsizlik en temelde yoksulluğa sebep olan faktörlerden biridir. Dolayısıyla bireylerin eğitimi ve ülkelerin eğitim politikaları dolaylı olarak yoksulluğa etki etmektedir. Ülkemizde de son zamanlarda gelişen Organize Sanayi Bölgelerine, üniversitelerin sanayideki sektörün yoğunluğuna göre meslek yüksek okulları kurulmakta sanayi-üniversite işbirlikleri ile ülkedeki ara eleman açığını giderme yönünde çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Fakat yine de belli bir işte yada sektörde uzmanlaşmış eleman yetiştirmek konusunda yeterli olunmadığı ülkedeki ara eleman açısından belli olmaktadır. 2018-2020 Orta Vadeli Programında beşeri sermaye ve işgücü kalitesinin arttırılmasına yönelik politikalar programa eklenmiştir. Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının işgücü piyasalarının ihtiyaç duyduğu nitelikte eleman yetiştirilebilmesi için aralarında bağlantı kurulması amaçlanmıştır.

Afrika kıtasında yoksulluğun en temel sebepleri arasında kaynak yetersizliği ve ülke gelişmişlik düzeyinin çok alt seviyelerde olduğu gözlemlenmektedir. Dış yatırımcıyı çekmek için cazip vergi kolaylıkları sağlayan ülkeler ise yine yoksulluğun en temelinde yatan işsizlik olgusunu gidermeye çalışmaktadırlar. Küresel markalar ucuz işgücü ve cazip vergi politikalarından dolayı üretimlerini gerçekleştirebilecek yatırımlarını bu tür ülkelere yapabilmektedirler. Doğal kaynak açısından zengin olan Arap ülkeleri ise özellikle petrol ihraç ederek ülkelerini kalkındırmaktadır. Türkiye’de ise zengin yeraltı kaynakları olan bir ülke olmasına rağmen tam anlamıyla madenleri değerlendirilememektedir. Dünya’nın en zengin bor kaynaklarına sahip olmamıza rağmen boru hammadde olarak yurtdışına ihraç etmekteyiz. Fakat kendi ülkemizde işleyerek yeni sanayi dalları oluşturabilir ve bireylere yeni istihdam olanakları sunabiliriz. Türkiye’de işsizlik ve yoksulluk olgusu şüphesiz birbirlerini etkileyen kavramlardır. İşsizlik oranları seçilen AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında işsizlik oranı 2000 yılı sonrası dönemlerde %10 seviyelerinde kalmıştır. İşsizlik azalmamış yükseliş yönlü hareket etmektedir. İşsizlikle mücadele için işverenlere yönelik teşvik politikaları uygulanmaktadır. Fakat işsizlik oranlarından işsizlik probleminin tam olarak çözüme kavuşturulamadığı anlaşılmaktadır. Türkiye’de gelir vergisi kaynaktan kesinti yoluyla işverenlerden tahsil edilmektedir. Asgari ücret üzerinden alınan gelir vergisi oranının düşürülmesi ve sigorta primlerine yönelik daha etkin teşvikler verilmesi işgücü piyasalarında iyileştirici etkileri olacaktır. Sekizinci beş yıllık kalkınma planında çalışan kesimin üzerine yük getiren gelir vergisinin asgari ücrette tamamen muafiyet getirilememesinden bahsedilmesi vergi yükünün asgari ücretten kaldırılmasının çalışan kesimin lehine bir durum olacağı anlaşılmaktadır.

Ülkelerin gelir dağılımlarını gösteren gini katsayısı ülkemizde yıllar içinde bir değişim göstermemiş ve 0.40 değerlerinde seyretmektedir. AB’deki gelişmiş ülkelerin gini katsayısının 0.30 civarlarında olduğu görülmektedir. Türkiye’nin gelir dağılımı verilerine bakıldığında AB ve İskandinav ülkelerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Türkiye’de yoksullukla mücadele için öncelikle gelir dağılımını iyileştirmek adına çalışmalar yapılmalı,

adaletli bir gelir dağılımı neticesinde ülkede yaşayan her bireyin daha kaliteli bir yaşam sürebilmesi mümkün gözükmemektedir. Ülkemizde yaşayan insanlar arasında bir zümrenin çok zengin, bir zümrenin ise sürekli aynı gelir seviyesinde kalması hatta asgari yaşam standartlarına ulaşamaması ülkemizde yaşanan bir problemdir. Kalkınma planlarında gelir dağılımının iyileştirilmesi refahın toplumun geneline yaygınlaştırılması için ekonomi ve sosyal politikalara ağırlık verilmesi belirtilerek gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılması amaçlanmıştır. Sekizinci, dokuzuncu ve onuncu kalkınma planlarının üçünde ortak politika olarak verilen transfer harcamalarının geliri yoksul kesimlerin lehine düzenlenmesi yönünde gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır. Bütçeden yapılan sosyal transfer kalemleri incelendiğinde oranların her geçen yıl artış göstermiş olması bu politika doğrultusunda hareket edilmiş olduğunun göstergesidir. Fakat gini katsayısında düzelme gözlenememesi transfer harcamalarının yetersiz düzeyde olduğunu göstermektedir.

Sağlık alanında ülkemizde daha öncelardan uygulanan yeşil kart uygulaması yoksulluk düzeyinin altında olanlara ücretsiz muayene hakkı vermekteydi. 16 Haziran 2006 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan ve 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu bu uygulamayı sonlandırmış, ailelerin gelirlerini seviyelendirmiş ve seviye durumuna göre devlet ya sigorta primini kendi karşılamış ya da hanelerin seviyesine göre belirlediği genel sağlık sigorta primini kendilerinin ödemesi şartıyla sağlık imkanlarından yararlanma imkanı getirmiştir. Bu durumda hiçbir sağlık güvencesi olmayan bireylerin bulunduğu ildeki sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfına başvurarak gelirinin seviyesini tespit ettirmesi, tespit edilen gelirin seviyesine göre bir prim ödeme zorunluluğu getirilmiştir. Sosyal güvencesi olmayan bir birey herhangi bir yerde istihdam edilmemiş olduğu için bu duruma düşmüştür, bir de GSS kapsamına alındığında aylık ödemekle yükümlü olacağı bir GSS prim borcu ile karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla geliri olmadığı için yoksulluk çeken bireyler birde böyle bir durumla karşı karşıya kaldığından dolayı bireyin içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için devletin yardım elinin ulaşmasını beklerken psikolojik olarak borçlandığını düşünmesi bile yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Uygulamanın avantajlı yönleri olduğu kadar dezavantajlarının da olduğunu görmekteyiz.

Türkiye'de uygulanan bir diğer sosyal yardım olan şartlı nakit transferlerine bakacak olursak; ülkemizde belli şartları yerine getirmeleri karşılığında eğitim, sağlık ve çocuk doğum alanlarında verilen nakit transferler sonucu bazı olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Eğitim ğretimde çocukların okula devam etmeleri konusunda ciddi olumlu dönüşler sağlandığı anlaşılmaktadır.

Türkiye’de yoksul durumda bulunan hanelere yapılan yardımlar bir noktada o haneye oldukça katkı sağlamakta fakat devamlılık arz etmemesi, bu hanelerde yaşıyan bireylerin durumunu geçici olarak çözebilmektedir. Dolayısıyla gerek şartlı nakit transferleri gerek diğer kurumların yapmış olduğu yardımlar yoksulluğu ve insanların bu psikolojiden kurtulabilmelerine tam anlamıyla fayda sağlamamaktadır.

AB ülkelerinde uygulanan asgari gelir desteği modeline baktığımızda bu destekten faydalanacak haneler belirlendikten sonra bu yardımın sürekli olarak yapılması hanede yaşıyan bireylerin bir güvenceye sahip olduklarını düşünerek kendilerini daha da güvende hissetmelerine sebep olmaktadır ve maddi yetersizlik durumundan kurtulabilmek adına hayatlarıyla ilgili daha sağlıklı kararlar alarak kendilerine bir yol çizmektedirler. Yoksulluk, sadece haneye giren gelirin miktarıyla değil, gelirin düzensiz olmasıyla da insanları endişeye ve belirsizliğe sevk etmektedir. Bu modelin Türkiye’ye uygulanabilirliği konusunda çalışmalar yapılabilir ve ihtiyacı olan aileler belirlenerek cüzi bir miktar da olsa devamlı olan bir gelir verilerek hane halkının geleceğinden endişelenmesi engellenir ve hayatıyla ilgili daha sağlıklı düşünüp karar alabilmeleri sağlanabilir. Nitekim Aile alışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının faaliyet raporlarında asgari gelir desteği programının değerlendirildiği bu modelin Türkiye’de uygulanabilirliğinden bahsedilmiştir.

Bazı aileler sosyal yardımlardan mükerrer yararlanabilmekte kamunun yaptığı yardımların yanında sivil toplum kuruluşlarından da yardım alabilmektedir. Bazı haneler ise yardımlardan hiç faydalanamamaktadır. Bu türlü durumların önüne geçilmesi ise ülkede yapılan sosyal yardımların tek bir çatı altında toplanmasına imkan sağlayıp devlet ve özel sivil toplum kuruluşlarını iyi bir şekilde koordine edilebilir. Gelirleri belli seviyenin altında bulunan kişileri kayıt altına alıp mükerrer yardım alınmasının önüne geçilebilir ve ihtiyacı olup da yardımlardan faydalanamayan hanelerin de faydalanması sağlanabilir. Orta Vadeli Programlarda bahsedilen ortak konulardan biriside kamu kurumları ile özel kurumlar arası koordinasyonun sağlanarak mükerrer uygulamaların önüne geçmekten bahsedilmiştir.

Türkiye’de bütçeden yapılan sosyal transferlerin toplam harcamalara oranı, eğitim harcamalarının toplam bütçedeki yeri, sağlık harcamaları ve sosyal amaçlı yapılan harcamalar seçilmiş AB ülkelerindeki oranlara göre daha düşük seviyelerde kalmaktadır.

Maliye politikasının etkin araçlarından biri olan vergilendirme politikası Türkiye'deki durumu incelendiğinde toplanan vergi gelirlerinin içinde dolaylı vergi oranlarının dolaysız vergi oranlarına göre daha yüksek gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Gelir dağılımı eşitsizliğinin giderilmesi açısından dolaysız vergilerin toplanma oranı arttırılmalıdır.

Sekizinci Beş Yıllık kalkınma planında bütçe iç borç faiz oranlarının yükselmesi yoksullukla mücadeleyi azaltmış sosyal refahı azalttığı belirtilmiştir. Bütçe politikalarının refahın toplumun tüm kesimlerine yayılacak şekilde düzenlenmesi gereklidir.

Orta Vadeli Programlarda ve Kalkınma Planlarında yoksul bireylerin girişimcilik yönünden desteklenmesi ve çalışabilir durumda olan yoksul bireylerin üretici durumuna geçmesini sağlamak için gerekli teşviklerin ve desteklemelerin yapılmasına yönelik uygulamalar ortak politikalar arasında olduğu gözlemlenmektedir.

Sosyal hizmetlerin daha etkin uygulanması için programların oluşturulması gerekliliği kalkınma planlarında yer edinmiştir. Özellikle çocuklara yönelik hizmetlerde Onuncu Kalkınma Planında bahsedilen koruyucu aile yanında çocukların bakım hizmetlerinin görülmesine değinilmiş o dönemlerde elde edilen verilerde aile yanında korunan çocuk sayılarındaki artış dikkat çekmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006). Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf (Erişim Tarihi: 05.03.2019).
- Aksan, G. (2009). *Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri* (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü), <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/9040/235044.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Aktan, C.C. ve Vural, İ.Y. (2002), “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Coşkun Can (ed), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf> (Erişim Tarihi: 13.11.2018).
- Akyüz, F. (2008). *Sosyal Yardımdan Sosyal Sigortaya: Bismarçyan ve İngiltere Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Dönüşümü*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c: 1, s: 5.
- Al, İ.ve Belke, M. (2018). Politik İstikrarsızlık İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Mena Ülkeleri İçin Panel Nedensellik Analizi. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, ss:271-286.
- Alpaydın, Y. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Eğitim İlişkileri, İLEM Yıllık. c:3, s:3, ss:49-64.
- Ankara Büyükşehir Belediyesi, (2018). Sosyal Yardımlar <http://www.ankara.bel.tr/sosyal-hizmetler/sosyala-yardimlar> Erişim Tarihi:20.12.2018
- Ankara Büyükşehir Belediyesi, (2018). Sosyal Yardımlar, Verdiğimiz Hizmetler <http://www.ankara.bel.tr/index.php?cID=3660> Erişim Tarihi:20.12.2018
- Arpacıoğlu, Ö. , ve Yıldırım, M. (2011). *Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi*. Niğde Üniversitesi, İİBF dergisi. c. 4, s. 2, ss. 60-76.
- Arslan, Ü. (2011). Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomik Performans: Türkiye Örneği. Ege Akademik Bakış, c: 11, s: 1, ss: 73-80.
- Aslan, E. (2016). Dünya Bankası ve İslam Kalkınma Bankası’nın Yoksullukla Mücadele Politikaları. Doktora Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Atatanır, H. (2016). *Türkiye’de Yoksulluk Sosyal Yardım ve Sivil Toplum Hak Temelli Yaklaşım Açısından Bir Değerlendirme* (1. Baskı). Ankara: Dorlion Yayınları.
- Aykaç, M., Dağdemir, Ö. , Gündoğan N. (2013). *Gelir dağılımı ve yoksulluk.*, Gündoğan N., Özgüler, V. C. (Editörler).Küreselleşme ve yoksulluk (151-170). Ankara: Saray Matbaacılık.

- Bedir, S. ve Karabulut, K. (2011). *İç Borçların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi*. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi, c:25, s:1, ss:13-28.
- Bildirici, Z. (2011). *Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bilge, O. (2009). *Ekonomik Krizlerin Yoksulluk Üzerine Etkileri*. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Bulut, M. (2011). *Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Sosyal Yardım Yaklaşımı ve Türkiye'de Durum*. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma, c:2, s:3, ss: 57-64.
- Clasen, J. (2005). *Reforming European Welfare States: Germany and the United Kingdom Compared*, Oxford University Press, Oxford.
- Coşkun, M. N. (2012). *Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi. Türkiye' de Yoksulluk: Bölgesel Farklılıklar ve Yoksulluğun Profili*, ss:181-198.
- Coşkun, S. , ve Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye* (Birinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Coşkun, S. ,Güneş, S. ve Ortakaya F. (2011). *Asgari Gelir Desteği ve Türkiye'de Uygulanabilirliği: Bir Model Denemesi*, Gazi İİBF Dergisi,s: 3 c:13, Ankara.
- Çalışkan, Ş. (2007). *Eğitim-İşsizlik-Yoksulluk İlişkisi*. Selçuk Üniversitesi, İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, s: 13, ss: 284-308.
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2019) https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/istatistikler/_Erişim tarihi: 25.10.2019
- Demirbilek, S. (2005). *Sosyal Güvenlik Sosyolojisi*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- DPT, (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara: DPT Yayını, DPT: 2599 - ÖİK: 610
- Durgun, Ö. (2011). *Türkiye'de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 6(1). <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/beyder/article/view/5000098736>
- Egeli, H. ve Özen, A. (2017). *Bütçe Politikası* (Üçüncü baskı). İzmir: Kitapana Yayıncılık.
- Eğilmez, (2019). *Türkiye'de Gelir Dağılımı, Gini Katsayısı ve Yoksulluk Oranları*. <http://www.mahfiegilmez.com/2019/09/turkiyede-gelir-daglm-gini-katsays-ve.html>
- Eker, A. (2005). *Kamu Maliyesi*. İzmir: Anadolu Matbaacılık
- Eker, A. , Altay, A., Sakal, M. (2004). *Maliye Politikası*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Eker, A.(2007). *Kamu Maliyesi*. Sakarya: Birleşik Matbaa.

- Erdem, I. (2006). Avrupa’da Asgari Gelir Uygulamaları, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, İstanbul.
- Erdoğdu, S., ve Kutlu, D. (2014). Dünya’da ve Türkiye’de Çalışan Yoksulluğu: İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*, 41(2).
- Ergül, Ş. (2004). Yoksulluk Sağlık İlişkisi ve Hemşirelik Yaklaşımı. Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, c:8, s:2, ss: 95-104.
- Eroğlu, N.vd. (2017). Oecd Ülkelerinde Sosyal Yardım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Panel Veri Analizi. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, c:3, s:3, ss:335-354.
- Esenyel, C.(2009). Türkiye’de ve Dünya’da Şartlı Nakit Transferi Uygulamaları. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
- EUROSTAT, 2019. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/t2020_50/default/table?lang=en Erişim Tarihi: 28.09.2019
- Gelir İdaresi Başkanlığı, (2019). https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm Erişim Tarihi: 22.10.2019
- Gökbunar, R. , Özdemir, H. , & Uğur, A. (2008). Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları.
- Gün, S. , Dellal, İ. , Ünüvar, F. İ. (2012). Türkiye’de Toprak Politikası ve Kırsal Yoksulluk.
- Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. ASOMEDYA (Ankara Sanayi Odası Dergisi), 42-56. <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedy/ocak-subat2008/Dosya.pdf>
- Güneş, F. (2009). Kentsel Yoksulluk/Dışlanma (Mi), Göç ve İstihdam: Eskişehir’de Belediyeden Yardım Alan Haneler. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 1(18), 449-471. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/289225>
- Güneş, F. (2012). Göç, Yoksulluk ve Sosyal Politika. <http://www.iav.org.tr/yonetim/dosya/seminer/adanagoc3.pdf>
- Güzel, A. ve Okur, A. R. (2003). *Sosyal Güvenlik Hukuku (9. Basım)*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Haydanlı, M. L. ve Ay, H. (2017). Vergi Yükü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı ve Yoksullukla İlişkisi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, c:4, s:3, ss:136-153.
- Himmelfarb, G. (1984). The İdea of Poverty: England in the Early Industrial Age, Faber and Faber, London.
- <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/29272> (Erişim Tarihi: 25.02.2019)

- Ilıman, T. (2014). Türkiye’ de Yoksullukla Mücadelede Fonlar. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- IMF, (2018). GDP per capita, current prices. <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/EAQ> Erişim Tarihi: 15.03.2018
- İncedal, S. (2013). Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları. Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Kabaş, T. (2013). 2002 Yılından Sonra Türkiye’nin Yoksullukla Mücadele Performansının Değerlendirilmesi, Maliye Dergisi. s: 164,ss: 68-81.
- Kalenderoğlu, M. (2013). *Kamu Maliyesi Bütçe ve Borçlanma (On dördüncü baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karacan, R. (2017). *Kapitalist Ekonomide Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Türkiye Örneğiyle)*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Karataş, K. , Acar, H. , Öntaş, Ö. C., Acar, Y. B. ve Gökçearsan, E. (2004). Türkiye’de Çocuğun Korunması: Osmanlı’dan Günümüze Çocuk Refahına Yönelik Düzenlemeler, Toplum ve Sosyal Hizmet, ss.15-25.
- Kaya, E. (2009). Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara.
- Kesici, M. R. (2007). Yoksulluk Şiddet Döngüsünün Sosyal Politika Açısından Analizi. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışma ve Toplum Dergisi. c:2, s:13, ss: 121-158. <http://www.calismatoplum.org/sayi13/Kesici.pdf> Erişim Tarihi: 20.09.2019
- Koçancı, M. (2014). Sosyal Konutlar ve Sosyal Dışlanma Boyutları. Akademik Hassasiyetler. c:1, s:2, ss:135-163.
- Koyuncu, M. ve Şenses, F. (2004). Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri.
- Madenoglu, K. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Desteği: Türkiye’deki Uygulama, TÜRK-İŞ Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayın Organı*, Sayı: 389, Ankara.
- Metin, B. (2012), Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye’de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum ve Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı. Sosyal Güvenlik Dergisi, Ankara, s:1.
- OECD, 2019. stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=IDD Erişim Tarihi:08.07.2019
- Olcar, A. (2013). Türkiye’nin Dış Borç Sorunu ve Kriz Etkileri. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Olgun, A. (2018). Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Bilecik İli Örneği. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edabali Üniversitesi, Bilecik.

- Özdemir, M. Ç. ve İslamoğlu, E. (Editörler), (2017). *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özdoğan, F. (2010). Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme. Hakem Heyeti, 97
- Özgüler, V. C. (2014). *Gelir, Servet ve Yoksulluk*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Öztürk, M. ve Altuntepe, N. (2008). Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. Journal of Yaşar University, c:3, s:11, ss: 1587-1627.
- Pehlivan, O. (2006). *Uluslararası Vergilendirme*. Trabzon: Derya Kitapevi.
- Polonyi, K. (1986). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*. (Çev. Buğra,A.). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletinin Krizi*. (Şahinli, B.).Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Sema, A. Y. (2012). Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,c: 19,s: 2, ss: 321-341.
- Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni (2012). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Eylül 2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, Ankara.
- Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü (2011). 2011 Yılı Faaliyet Raporu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü (2015). 2015 Yılı Faaliyet Raporu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Sosyal Yardımlaşma Genel Müdürlüğü (2016). 2016 Yılı Faaliyet Raporu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Stewart, F. ve Streeten, P. (1976). “New Strategies for Development: Poverty, Income Distribution, and Growth”, Oxford Economic Papers, 28(3), 381-405.
- SYGM (2012). “2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni”, Araştırma-Geliştirme ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- SYGM (2013B). ARGE ve Tanıtım Daire Başkanlığı Verileri, Yıllar İtibariyle Yeşil Kartlı Sayısı ve Toplam Yeşil Kartlı Harcaması. Erişim Tarihi: 25.11.2018
- Şahin, T. (2009). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Yardım ve Dayanışma Dergisi.

- Şantaş, F. (2017). Yoksulluğun Sağlık Statüsü ve Sağlık Hizmetleri Kullanımı İle İlişkisi. İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s:13,ss:545-591. http://sosbilder.igdir.edu.tr/Makaleler/803868700_makale%2023%20say%C4%B1%2013%20f.%20%C5%9Fanta%C5%9F%20pdf.pdf (Erişim Tarihi: 25.02.2019)
- Şeker, M.(2011). *Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçeyi İzleme Raporu*. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Şeker, S. D. (2008). Türkiye’de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri. Uzmanlık Tezi,Sosyal Sektörler Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/SirmaDemirSeker.pdf> Erişim Tarihi: 08.03.2019
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Şenses, F. (2003). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları
- T.C Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Kalkınma Planları, (2019). <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> Erişim Tarihi:27.09.2019
- T.C Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Orta Vadeli Programlar, (2019) <http://www.sbb.gov.tr/orta-vadeli-programlar/> Erişim Tarihi: 25.09.2019
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2015). <https://www.ailevecalisma.gov.tr/Uploads/sgb/uploads/pages/arge-raporlar/2015-yili-idare-faaliyet-raporu.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2019
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2016). 2016 Yılı Faaliyet Raporu. <http://www.sgb.aile.gov.tr/upload/pages/arge-raporlar/2016-yili-faaliyet-raporu.pdf> Erişim Tarihi: 18.11.2018
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2019). <https://ailevecalisma.gov.tr/sss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/genel-saglik-sigortasi/> Erişim Tarihi: 27.09.2019
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2009). Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu, Kentleşme Şurası, Ankara.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2019). https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/diyarbakirda-kizcocuklari-icin-stem-okulu-projesi Erişim Tarihi: 27.09.2019
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı (2018). Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu. <https://www.hmb.gov.tr/bumko-merkezi-yonetim-butce-gerceklesmeleri-ve-beklentiler-raporu> Erişim Tarihi: 08.08.2019
- Taş, H. Y. , ve Özcan, S. (2012). Türkiye’de ve Dünya’da yoksulluk üzerine bir araştırma. International Conference on Eurasian Economies ss. 423-430. <http://avekon.org/papers/544.pdf>

- Taş, H. Y., ve Özcan, S. (2013). Türkiye’de İç Göçün Yoksulluğa ve İstihdama Etkileri. *Büyüme ve Gelişme Dergisi* ss: 289-298. <https://www.avekon.org/papers/609.pdf> (Erişim Tarihi: 28.02.2019)
- Taylor-Gooby, P. (2008). “The New Welfare State Settlement in Europe”, *European Societies*,c: 10, s: 1, ss: 3-24.
- Topçuoğlu, A. , Aksan, G. ve Alptekin, D. (2014). *Yoksulluk ve Kadın*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in The United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living*. Middlesex: Penguin Books Ltd.
- Turan, Z. (2011). Dünya’daki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Niğde Üniversitesi, İİBF Dergisi*, c:4, s:1, ss:56-80.
- TÜİK (2015). Görelî Yoksulluk Oranı. http://www.tuik.gov.tr/basinOdasi/haberler/2015_64_20151110.pdf Erişim Tarihi: 22.12.2018
- TÜİK (2015). Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=1013 Erişim Tarihi: 08.10.2018.
- TÜİK (2018). Merkezi Dağıtım Sistemi İşgücü İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr> Erişim Tarihi: 27.09.2019
- TÜİK (2019). Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları. http://tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=472. Erişim Tarihi: 08.03.2019
- Türk, İ. (2010). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Türk, T., Ünlü, H. (2016). Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi*, c:7, s:14, ss: 92-104. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/213822>
- Ulutürk, S., ve Dane, K. (2008). Kapitalist Devletin Dönüşümü, Metalaşma ve Sosyal Güvenlik “Reformu”: Ülke Örnekleri ve Reformun Geleceği. http://www.kongrekaraburun.org/metinler/A3_3.pdf Erişim tarihi:01.01.2019.
- UNDP (2018). İnsani Gelişme Endeksleri ve Göstergeleri: 2018 İstatistiksel Güncellemesi. http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/_nsani-geli_me-endeksleri-ve-goestergeleri--2018-statistiksel-gue.html, Erişim Tarihi: 12.04.2019
- UNDP (2018). UNDP Türkiye ve BM. <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/about-us/undp-and-the-un.html> Erişim Tarihi: 15.12.2018
- Uyanık, S. (2018). Uluslararası Yankilariyle Enerji Politikalarında Bir Sürdürülebilirlik Deneyimi: Almanya ve Yenilenebilir Enerji. *Electronic Journal of Social Sciences*, 17(68).

- Uzun, A. M. (2003). Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, c:4, s:2, ss:155-173.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, (2019). 2006-2018 Faaliyet Raporları <https://www.vgm.gov.tr/kurumsal/planprogram-ve-raporlar/faaliyet-raporlari> Erişim Tarihi: 26.09.2019
- World Bank (2018, Ekim). Türkiye’de Dünya Bankası ve Ülke Görünümü, <pubdocs.worldbank.org/en/573221539936981100/Turkey-Snapshot-Fall2018-TR.pdf> Erişim tarihi: 01.01.2019
- World Bank, (2019). World Development Indicators. <http://wdi.worldbank.org/table/WV.1> Erişim Tarihi: 16.08.2019
- World Health Organization. (2003). Poverty and Health. http://www.who.int/tobacco/research/economics/publications/oecd_dac_pov_health.pdf Erişim Tarihi: 07.09.2018
- Yaşar, M. R. (2016). Yoksulluk, Akademik Başarı ve Kültürel Sermaye İlişkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, c:6, s:11, ss:202-237. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/227160> Erişim Tarihi: 09.03.2019
- Yıldırım, Ö. A. M. (2011). Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c:4, s:2, ss: 60. <http://iibfdergi.nigde.edu.tr/article/view/5000066566>
- Yılmaz, H. H. , & Önal, M. (2019). Fransa’da Kamu Mali Yönetim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Küresel Krizi Sonrası Dönemde Uygulanan Politikaların Analizi. *Amme İdare Dergisi*, 52(1).
- Yılmaz, M. (2015). İleri Endüstriyel Toplular ve Kentsel Yoksulluk. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, c: 25, s: 2, ss:215-227, Elazığ.
- Yüksel, H. (2015). ‘Enformasyon Toplumu ve İnsan: Avrupa Birliği Politika Belgelerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 48(2). https://www.researchgate.net/profile/Hakan_Yueksel/publication/280711552_Enformasyon_Toplumu_ve_Insan_Avrupa_Birligi_Politika_Belgelerinin_Elestirel_Bir_Degerlendirmesi/links/55c1d60c08aeb28645818ab7/Enformasyon-Toplumu-ve-Insan-Avrupa-Birligi-Politika-Belgelerinin-Elestirel-Bir-Degerlendirmesi.pdf
- Zabcı, F. (2017). *Dünya Bankası: Yanılsamalar ve Gerçekler* (2. Baskı). İstanbul: Yordam Kitap.

6. EKLER

Ek 1. Bilgi İsteme Dilekçesi

T.C

YENİMAHALLE BELEDİYESİ BAŞKANLIĞI
KÜLTÜR VE SOSYAL İŞLER MÜDÜRLÜĞÜ

..04/04/2019

Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı 1331000102 öğrenci numaralı tezli yüksek lisans öğrencisiyim.

Dünya'da ve Türkiye'de yoksulluk ve yoksullukla mücadele politikaları adlı tez çalışmamda yerel yönetimlerin yoksullukla mücadele kapsamında yapmış olduğu yardımlara da tezimde yer verdim.

Tezimde kullanmak üzere;

1. Yoksullara yönelik yapmış olduğunuz yardımlarla ilgili size yapılan başvuru sayısı, yapılan başvuruların kabul ve red sayıları nelerdir.
2. Ayni ve nakdi ya da her nevi yapılan yardımlarla ilgili sayısal veriler nelerdir?
3. belediyeziniz 2018 yılı bütçesinde sosyal yardımlara yönelik ayrılan bütçe miktarı ne kadardır?

Sorularının cevaplarını talep etmekteyim.

Gereğinin yapılmasını arz ederim

Güvençtepe mah. Veysel Şatıroğlu Cad. no:3/52

Yenimahalle/ANKARA 0541 953 33 90

YENİMAHALLE BELEDİYE BAŞKANLIĞI YAZI İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ GELEN EVRAK
BAŞKAN
BAŞKAN YRD.
MÜD.
TARİH: 04/04/19
NO: 8789
HAVALE

İsmail Gencer

12625169338

Ek 2. Dilekçe Cevabı

T.C.
YENİMAHALLE BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü

Sayı :85330682/1-(4455)
Konu :Tez Çalışması Hk.

18.04./2019

Sn. İsmail GENCER
Güventepe Mahallesi Veysel Şatıroğlu Caddesi No:3/52
Yenimahalle / ANKARA

İlgi: 04.04.2019 tarihli yazımız.

İlgi yazınıza istinaden “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları” adlı tezi çalışmanızda kullanmak üzere talep etmiş olduğunuz bilgiler, Yenimahalle Belediyesi Sosyal Yardım Birimimiz tarafından derlenerek yazımız ekinde belirtilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Erhan ARAS
Belediye Başkanı a.
Belediye Başkan Yardımcısı

EK: Yenikart (2 Sayfa)

YENİKART

Yenimahalle Belediyesi tarafından dağıtılan ilçemiz sınırları içinde ikamet eden sosyal ve ekonomik açıdan yardıma ihtiyacı olduğunu resmi belgelerle ispatlanmış olan kişi ve ailelere belediye imkânları dâhilinde verilen ön yüklemeli banka kartıdır. Yenimahalle ilçesi sınırları içinde ikamet eden yoksul, yardıma muhtaç veya gelirleri geçimine yetmeyen vatandaşlarımıza nakdi (parasal) yardımların usulünü ve esaslarını belirlemek sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı güçlendirmektir. Müdürlüğümüz bünyesinde kurulan YeniKart Birimi tarafından kart yardımı yapılmaktadır.

Yenikart için gerekli evraklar; (kimlik fotokopisi, kira kontratı, sağlık raporu, sosyal güvence bildirir evrak, fakirlik ilmuhabiri) başvurusunu yapan vatandaşların dosyaları Yenikart çalışanları tarafından hazırlanır. Yenimahalle İlçesi sınırları içinde ikamet eden ve başvuru yapan kişinin ve eşinin kimlik bilgilerinden, Yenimahalle İlçesi sınırlarında herhangi bir taşınmaz mal varlığının olup olmadığı araştırılıp, tespit edilen veriler dosyasına konulur. Başvuru yapan kişinin ve eşinin taşınmaz mal varlığı var ise işlem sonlanır. Başvuru yapan kişinin ve eşinin taşınmaz mal varlığı yok ise; başvuruda bulunan kişilerin sosyal güvencesinin olup olmadığı araştırılır. Başvuru yapan kişinin veya eşinin sosyal güvencesi var ise dosya beklemeye alınır; sosyal güvencesinde herhangi bir değişiklik olması durumunda tekrar incelemeye alınır.

Başvuru yapan kişilerin ev tespitlerinin saha çalışanları tarafından gerçekleştirilmektedir.

Başvuru yapan kişiler dosyalarını eksiksiz olarak tamamladıktan sonra, komisyon tarafından incelemeye alınır. Komisyon tarafından tekrar incelenen dosyalarda başvuru yapan kişinin Yenimahalle İlçesi sınırlarında taşınmaz mal varlığı olanların ve sosyal güvencesi olduğu tespit edilenlerin dosyaları arşive kaldırılır. Komisyon tarafından tekrar incelenen dosyalarda başvuru yapan kişinin geliri geçimine yetmeyen, taşınmaz mal varlığı ve sosyal güvencesi olmadığı tespit edilen kişiler Yenikart yardımı yapılacak kişilerin listesinde yer alır. Komisyon tarafından onaylanan kişilerin hazırlanan listeleri Yapı Kredi Bankasına gönderilir. Yapı Kredi Bankası tarafından listede ismi bulunan kişilere ait Yenikartların basımı yapılır. Basımı yapılan Yenikartlar imza karşılığında vatandaşların evlerine teslim edilir.

Ek 4. Dilekçe Cevabı

Yenikart için yapılan başvuru sayısı 17829 kişidir. Aktif yenikart kullanıcı sayımız 3000 kişidir. Bunlara ilaveten 2011 yılında meydana gelen ostim patlamasında meclis kararı ile 17 kişi daha eklenmiştir. 2010 – 2018 YILLARI ARASINDA YENİKART KULLANICISI İKEN MÜLK EDİLEN TAŞINAN VEYA SOSYAL GÜVENCESİ NEDENİYLE İPTAL EDİLEN KİŞİ SAYISI 2232 KİŞİDİR.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : İsmail Gencer

Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara/ 02.10.1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi İşletme

Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Maliye

Bildiği Yabancı Diller :

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Gülsoy Mali Müşavirlik Hizmetleri(2017/ ...)

İletişim

e-posta Adresi : ismailgencerr@gmail.com

Tarih : 14.01.2018